БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ САНОАТ ВА ҚИШЛОҚ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТЛАРИ, ЎЗБЕКИСТОН КП ТОШКЕНТ ШАҲАР КОМИТЕТИ, МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ТОШКЕНТ САНОАТ ВА ҚИШЛОҚ ОБЛАСТЬ ҲАМДА ШАҲАР СОВЕТЛАРИНИНГ ОРГАНИ

10-ЙИЛ ЧИҚИШИ

№ 83 (2374).

27 АПРЕЛЬ ШАНБА 1963 ЙИЛ

БАҲОСИ 3 ТИЙИН

КОММУНИСТИК МЕҲНАТ ҲАРАКАТИ ИЛҒОРЛАРИНИНГ БУТУНИТТИФОҚ КЕНГАШИ

МОСКВА, 26 апрель. (ТАСС). Бугун Катта Кремль саройида коммунистик меҳнат ҳаракати илғорларининг Бутуниттифоқ кенгаши ўз ишини давом эттирмоқда. ВЦСПС раиси В. В. Гришиннинг доклади муҳокама қилинмоқда.

Кенгаш қатнашчилари ҳаётий аҳамиятга эга бўлган хилма-хил масалаларни кўтармоқдалар. Сўзга чиқувчилар мусобақанинг буюк яратувчилик кучи ҳақида, мамлакатнинг иқтисодий ва маданий ҳаётидаги муваффақиятлар тўғрисида гапирадилар, янги вазифаларни илгари сурадилар, уларни ҳал этишнинг амалий йўлларини таклиф қиладилар.

Кенгаш номига жуда кўп табриклар ҳамда Москвадаги «Красний пролетарий» станоксозлик заводи, Москвадаги С. М. Киров номли биринчи соат заводи, Целиноградлаги «Казахсельмаш» заводи, «Советская Украина» кит овлаш флотилияси коллективларидан ва бошқа жойлардан меҳнат ғалабалари тўғрисида рапортлар олинди.

Бугун эрталабки мажлисда Киров заводининг фрезерчиси, Ленинград новаторлар кенгашининг аъзоси **И. Д. Леонов**, «Кемеровуголь» трестига қарашли «Березовская-1» шахтасининг комбайн бригадаси бошлиғи **Г. И. Кончук**, ВЛКСМ Марказий Комитетининг биринчи секретари **С. П. Павлов** ва бошқалар сўзга чиқди.

Жаҳон касаба союзлари федерациясининг бош секретари **Луи Сайян** кенгаш қатнашчиларига қарата Жаҳон касаба союзлари федерацияси номидан табрик нутқи сўзлади.

Кенгаш ўз ишини давом эттирмоқда.

САНОАТ ВА ҚУРИЛИШНИНГ ҲАММА РЕЗЕРВЛАРИ—КОММУНИЗМ ХИЗМАТИГА!

РСФСР саноат ва қурилиш ходимларининг кенгашида 1963 йил 24 апрелда

ЎРТОҚ Н. С. ХРУЩЧЕВ НУТҚИ

Ўртоқлар! Партия Марказий Комитети ва Совет ҳукуматининг топшириғига биноан сизларни — кенгаш қатнашчиларини, Россия Федерациясининг саноат ва қурилишидаги ҳамма ходимларни, саноат партия ташкилотларининг ходимларини қизғин табриклашга ва коммунистик қурилишнинг улуғ ишида сизларга янги муваффақиятлар тилашга ижозат бергайсиз! **(Гулдурос қарсаклар).**

Бу ерда коммунистик меҳнат ҳаракати илғорлари Бутуниттифоқ кенгашининг қатнашчилари ҳам ўтирибди. Партия Марказий Комитети ва Совет ҳукумати номидан, шунингдек сизларнинг номингиздан ўртоқлар, уларни самимий табриклашга ижозат бергайсиз. Коммунистик меҳнат зарбдорлари ва коллективлари техника тараққиёти учун курашда партиянинг таянчидирлар, улар, образли қилиб айтганда коммунизмга боришдаги бизнинг байроқдоримиздирлар. **(Давомли қарсаклар).**

Россия Федерациясида Марказий Комитет ноябрь Пленумининг қарорлари қандай бажарилаётганлигини, саноат қандай ишлаётганлигини, капитал қурилиш планларини бажариш қандай бораётганлигини ўртоқ Кириленко кенгашда қилган докладида батафсил гапириб ўтди. Бу ерда кўп ўртоқлар сўзга чиқишди, улар саноат ва қурилишдаги мароқли тажрибаларини айтиб беришди, ишдаги камчиликларни жиддий танқид қилишди, саноат корхоналарига ва қурилишларга раҳбарликни яхшилаш тўғрисида конкрет таклифлар киритишди.

Россия Федерацияси меҳнаткашларининг умумдавлат планларимизни бажариш учун масъулияти катта эканлиги ҳақида докладчи ва нотиқлар тўғри гапириб ўтишди. Ҳамма Совет Россиясини тенг ҳуқуқли қардош республикалар орасида биринчи республика деб ҳақ гапни айтмоқда. Мамлакатдаги бутун саноат маҳсулотининг қарийб учдан икки қисми, машинасозлик маҳсулотининг тўртдан уч қисми, химия ва нефть саноати маҳсулотининг бешдан тўрт қисми Россия Федерацияси территориясида ишлаб чиқарилмоқда. Ҳатто мана шу бир неча рақамнинг ўзи ҳам умумиттифоқ саноат ишлаб чиқаришида Россия Федерациясининг салмоғи нақадар катта эканлигини кўрсатиб турибди.

Бу ерда, шу кенгашда айтиб ўтилдики, Россия Федерациясининг саноати етти йиллик план топшириқларини бажарибгина қолмасдан, ҳатто ошириб ҳам бажаради, пландан ташқари ишлаб чиқариладиган маҳсулот эса дастлабки ҳисобларга қараганда 30 миллиард сўмга тенг бўлади. Бу гапни, ўртоқлар, гулдурос қарсаклар билан кутиб олдингиз. Бизнинг халқ бойлигимизга пландан ташқари мана шундай салмоқдор ҳисса қўшганлиги учун Россия Федерацияси меҳнаткашларини бутун совет халқи қизғин олқишлайди деб ўйлайман. **(Давомли қарсаклар).**

Пландан ташқари 30 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқармоқ учун яхши меҳнат қилса арзийди. Ҳар бир совет кишиси шуни биладики, умуман мамлакатимиз нақадар бадавлат бўлса, ҳар бир совет кишисининг турмуши шу қадар бадавлат ва мароқли бўлади.

Ишонаманки, бошқа республикалар ҳам етти йиллик планни муддатидан олдин бажариш учун курашнинг муштарак ишига ўзларининг салмоқдор ҳиссаларини қўшадилар! (Қарсаклар).

Кенгашда сўзланган нутқларда партия органлари қайта қурилгандан сўнгги дастлабки иш тажрибалари тўғрисида айтиб ўтилди, хўжалик ва партия ишини яхши йўлга қўйиш тўғрисида таклифлар киритилди.

Ленинград оптика-механика бирлашмасининг бош директори ўртоқ Панфиловнинг нутқи менга ёқди. У ленинградликлар амалга оширган ташкилий тадбирларни айтиб берди. Ленинградлик ўртоқлар ихтисослаштирилган бирлашмалар ташкил этишда ўтказаётган принцип ҳозироқ ижобий натижалар бермоқда.

Бу нарса буюмларни ва бутун-бутун узелларни унификация қилиш имкониятини бермоқда ва бинобарин меҳнат унумдорлигини анча ошириш, маҳсулот ишлаб чиқаришга сарф бўладиган вақт ва материалларни ҳамайтириш йўлини очмоқда. Бу эса ишлаб чиқариш майдонларидан яхшироқ фойдаланишга, маъмурий харажатларни кўпроқ қисқартиришга имкон беради.

Эскиликка ёпишиб олиш одати кўп ходимларимизни қисиб қўймоқда янгича ишлашни кўнгилдагидек авж олдиришга имкон бермаётир, деб ўртоқ Панфилов ҳақ гапни айтди. Ишлаб чиқаришни бошқаришнинг янги, тағин ҳам прогрессив ташкил этилишига ўтиш билан боғлиқ бўлган ҳамма масалаларни кўриб чиқишни жадаллаштириш, етилган масалаларни дадилроқ ҳал қилиш керак.

Тўқимачилик саноатида меҳнатни тағин ҳам тўғрироқ ташкил этиш масалалари жиддий эътибор беришга сазовор масалалардир. Иваново меланж комбинати партқомининг секретари ўрток Мочалова ва Москва партия комитетининг секретари ўртоқ Демченко бу ерда шу масалаларга тўхталиб ўтишди. Меҳнатни шундай ташкил этишга ўтиш тунги сменаларни деярли тугатишга ва тўқимачиларнинг ишини анча яхшилашга имкон беради. Тажриба кўрсатиб турибдики, бу тадбир меҳнат унумдорлигини оширади, аёл кишчиларнинг шароитини яхшилайди, хотин-қизлар учун яхши имкониятлар вужудга келтиради. Улар ишлаб чиқаришда ишлаш билан бирга болаларини тарбиялашга кўпроқ эътибор бера оладиган бўлиб қоладилар.

Бу ерда бошқа кўпгина қимматли мулоҳазалар айтиб ўтилди. Ҳамма таклифларни диққат билан кўриб чиқиб, умумлаштириш зарур. Шаҳар, область, ўлка ва республика партия комитетлари, халқ хўжалиги кенгашлари ва бошқа хўжалик, партия, касаба союз ташкилотларимиз янги, илғор тадбирларни ҳозирнинг ўзидан бошлаб, комсомол ташкилотлари билан бирга амалга оширишга, ишлаб чиқаришга жорий қилишга киришмоқлари керак. Вазифа шуки, жойлардаги қимматли ташаббуслар ва бошланган ижодий ишларнинг ҳаммаси ҳар томонлама қувватланиши ва жуда кенг ёйилиши лозим.

Сизларнинг кенгашингиз ўзининг аҳамияти жиҳатидан бир республика доирасида қолмайдиган кенгашдир. Бу ерда муҳокама қилинаётган масалалар бутун мамлакат партия ва хўжалик органлари учун катта аҳамиятга эга. Шуни айтиб ўтиш керакки, саноат ва қурилиш ходимларининг, саноат ишлаб чиқаришига раҳбарлик қилувчи партия органларининг ходимларидан иборат шу қадар кўп вакил КПСС Марказий Комитетининг ноябрь Пленумидан кейин биринчи марта тўпланиб турибди. Партия ташкилотлари ишлаб чиқариш принципи асосида қайта қурилганидан кейинги янги шароитда олиб борилган ишларнинг биринчи якунлари тўғрисида жонли фикр олишув ҳозир жуда муҳим ва фойдалидир. Бундай фикрлашув саноат ва қурилишга раҳбарликни янада яхшилашга доир амалий тадбирларни белгилаб олишга ёрдам беради.

ЭКОНОМИКАГА РАҲБАРЛИКНИНГ ЛЕНИНЧА УСЛУБИ УЧУН

Ўртоқлар! Саноат ва қишлоқ хўжалигини ривожлантиришдаги асосий йўлларни, коммунизм қуришнинг конкрет масалаларини XXII съезд белгилаб берди. Партиянинг янги Программасида совет жамиятининг улуғ мақсад — коммунизмнинг тўла тантанаси сари боришини давом эттиришнинг жозибали перспективалари очиб берилди.

Золимлар ва мазлумлар бўлмайдиган, бутун бойлик шу бойликларни ўз меҳнати билан яратаётган кишилар қўлида бўладиган, меҳнат уқубатли юк бўлмасдан, балки ҳар бир киши учун ҳаётий зарурият бўлиб қоладиган жамиятни меҳнат аҳллари асрлардан бери орзу қилиб келган эдилар. Эндиликда шундай замон кишиларнинг орзуларида эмас, балки мамлакатимиз ҳаётида бошланиб кетди.

Халқимиз қаттиқ ва оғир курашда ўз озодлигини қўлга киритди, инсоният тарихида энг улуғ революцияни амалга оширди, бу революция жаҳон ижтимоий тараққиётининг бутун боришини капитализмдан коммунизмга буриб юборди. Биз биринчи бўлиб социалистик жамият қуриб олдик, меҳнаткашларнинг умумхалқ давлатини барпо қилдик. Советлар мамлакатининг бепоён ерларида яшаб турган халқлар ва миллатлар битта қардош оилада бирлашдилар.

Совет халқининг бутун ҳаёти асрлар давомида унутилмайдиган жуда улуғ шижоатдир. Номи коммунизм бўлган нурафшон дунёнинг негизлари қурилган замонимизни авлодларимиз миннатдорчилик билан ва фахрланиб эслайжаклар! **(Давомли қарсаклар).**

Халқимиз, бутун илғор инсоният Владимир Ильич Ленин туғилган куннинг тўқсон уч йиллигини ўтган куни тантанали нишонладилар. Ленин хотираси куни, биз, совет кишилари учун — Лениннинг улуғ идеялари қандай амалга оширилаётганлигини, унинг социализм ва коммунизм қуриш тўғрисидаги васиятлари қандай бажарилаётганлигини кўрикдан ўтказиш кунидир.

Улуғ Лениннинг бутун ҳаёти, фаолияти ва кураши ер юзида энг адолатли ижтимоий тузумни — коммунизмни барқарор қилиш йўлидаги сўнмас шижоатдир. Партиямиз, совет халқи Ленин йўлидан ишонч билан оғишмай бормоқдалар.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг социализм ва коммунизм учун кураши яққол кўрсатиб турибдики, партиямиз коммунизмнинг Ленин кўтарган улуғ байроғини шараф ва ифтихор билан олға элтмоқда, ўзининг барҳаёт устози ва йўлбошчисининг улуғ ишини муносиб давом эттирмоқда. **(Давомли қарсаклар).**

Партиянинг XXII съезди коммунизмнинг моддий-техника базасини вужудга келтиришни асосий иқтисодий вазифа қилиб қўйди. Партия ва халқнинг бутун фаолияти шу юксак мақсадга эришишга бўйсундирилган. Коммунистик қурилишда янгидан-янги муваффақиятларга эришмоқ учун биз раҳбарликни, мамлакат халқ хўжалигини бошқаришни муттасил такомиллаштириб боришга, ишнинг ҳамма нозик жиҳатларини билиб туришга мажбурмиз.

Бизга фақат умумий шиорлар ва чақириқларгина керак бўлиб қолмасдан, шу билан бирга аввало планларни бажариш учун, экономикани тинимсиз тараққий эттириш учун қунт билан конкрет кураш олиб бориш ҳам керак. «...Энди биз,—деб ёзган эди В. И. Ленин, — ташкилий ишларимизни амалий йўлга солиш вазифасини, ишбилармон бўлмоқ вазифасини биринчи ўринда турган, навбатдаги энг муҳим вазифа, деб билишимиз керак». (Асарлар, 27 том, 215-бет).

КПСС Марказий Комитети ноябрь Пленумининг қарорлари партия ва халқнинг коммунизмнинг моддий-техника базасини вужудга келтириш учун курашида алоҳида ўрин олиб турибди. Бу Пленум халқ хўжалигига раҳбарликни яхшилашнинг муҳим чораларини ишлаб чиқди, партия органларини қуришнинг янги формаларини белгилаб берди.

Ноябрь Пленумидан кейин орадан бир неча ой ўтган бўлса ҳам лекин шу вақт ичида катта ишлар қилинди. Мамлакатда партия органларини ишлаб чиқариш принципи асосида тузиб олдик. Партия-давлат контроли органлари ўз ишини бошлаб юборди. Комитетларнинг, контроль группалари ва постларнинг составида ҳозирнинг ўзидаёқ икки ярим миллион киши ишлаб турибди.

Ўртоқлар, бу жуда катта ва муҳим иш. Бизнинг Совет Социалистик мамлакатимизда 10 миллиондан кўпроқ партия аъзоси ва кандидати бор, 20 миллиондан кўпроқ комсомол ва 60 миллиондан кўпроқ касаба союз аъзолари бор, булар жуда катта ижтимоий кучдир. Айни вақтда бизнинг жамиятимизда муттаҳамлар, ўғрилар, безорилар ва жиноятчилар ҳали ҳам бор. Биз жамиятга зид бўлган бундай ҳодисаларга қарши курашни кучайтиришимиз керак. Барча коммунистлар, комсомоллар, касаба союз аъзолари шундай курашга кўтарилсалар, биз шундай ифлосларнинг ҳаммасини тугатамиз.

Жамоат тартибларини бузувчилар ва текинхўрларнинг жазоланмай қолишига мутлақо йўл қўйиб бўлмайди. Агар биз омманинг контролини чинакам ташкил этсак, муттаҳамлар, ўғрилар ва ҳар қандай ифлосларнинг мамлакатимизда яшашига кун бермаймиз. **(Гулдурос қарсаклар).** Жамиятга зид мана шундай унсурларга қарши курашни икки йўл билан олиб боришимиз лозим. Бир томондан, текинхўрлар ва паразитларга қарши кескин чоралар кўриш зарур. Уларни қонунда белгиланган қаттиқ чоралар билан жазолаш керак. Паразитлар омборда ёки бошқа бирор жойда ёхуд чўнтакка тушганида ушлаб олинганидагина улар билан курашиш кифоя қилмайди. Йўқ, бу курашни кенгроқ тушунмоқ керак.

Ўзлари ҳеч қаерда ишламай, ялло қилиб яшаб юрган баъзи кишиларга разм солиб қаранг. Ўзи меҳнат қилмаса-ю, ҳеч қандай буюм яратмаса-ю, аммо бадавлат бўлиб яшаётган бўлса, демак бундай киши бошқалар меҳнати ҳисобига яшаётган бўлади, меҳнат қилаётганлардан ўғирлаб яшаётган бўлади. Агар бундай киши қўлга тушмаган бўлса, бу, унинг эпчиллигини кўрсатади. **(Залда жонланиш).**

Шунинг учун уни бирон киши қачон тутиб олар экан, деб кутиб ўтирманг, балки текинхўрларни ўзингиз топиб, уларга қарши курашинг. Эски замонда қишлоқдаги одам текинхўрларга қарши қандай курашганини сизлар ҳой-ҳахой билсангиз керак—у текинхўрни шартта ушлаб, тирноғи билан тахтага қирс этиб босиб қўяқоларди. **(Залда кулги).** У тўғри қиларди, бунинг бошқа чораси йўқ-да, шундай қилмаса текинхўрлар унинг қонини сўриб оладн. **(Залда жонланиш. Қарсаклар).**

Баъзи бировлар бу қанақаси, Хрушчев одамлар бир-бирига талабчанроқ, қаттиқ қўлроқ бўлсин, деб даъват этяптими, дейишлари мумкин. Хўш, шундай қилинса, ёмон бўлармиди, ахир? Бундай ортиқча талабчанлик софдил кишининг иззат нафсига тегмайди. Аксинча, унга далда беради, уни ножўя ҳаракатлардан қайтариб қолади. Шу билан бирга бу нарса текинхўрлар, ялқовлар, муттаҳамларнинг жамиятга қарши ножўя ҳаракатларининг, душман унсурлар қўпорувчилик фаолиятининг пайини қирқади. Хўш, сиз бу ишларнинг барини ёлғиз милиционернинг ўзи қилиши керак, деб ўйлайсизми? Бир одам иккинчи бир одамни талаб ёки ўлдириб турган бир пайтда, йўлдан ўтиб бораётган учинчи бир одам бу — менинг ишим эмас, милициянинг иши, деса, буни нормал ҳол деб бўлмайди, одам ўлдирилаётган ёки қонунга хилоф иш қилинаётган пайтда ўша жойда милиция бўлмаслиги ҳам мумкин. Шу сабабдан ўзини, ифодали қилиб айтганда милиционер деб, яъни жамоат тартибини таъминлашнинг посбони, жамият бойликларини қўриқловчи посбон деб ҳис қилиш ҳар бир гражданнинг бурчидир. **(Қарсаклар).**

Партия-давлат контроли ва жамоат тартибини сақлаш органларига ҳамма ёрдам бермоғи, яъни шу органларнинг агентлари бўлмоғи керак. **(Залда жонланиш. Қарсаклар).** Бу — бутун совет жамиятимизнинг манфаатларини кўзлаб амалга оширилаётган фойдали ишдир. Совет жамиятимизга энг яхши ҳаётни таъминлаб беришга қаратилган ишга барча совет кишилари кўмак беришлари лозим.

Марказдаги хўжалик органларининг структураси қайта қурилиб, бу билан ана шу органлар фаолиятини яхшилаш учун шарт-шароитлар таъминлаб берилди. Саноатнинг энг муҳим тармоқлари бўйича давлат комитетлари тузилди. Мамлакат Госплани ва Халқ хўжалиги кенгаши иттифоқ-республика органларига айлантирилди.

Ўртоқ Толстиков ўз нутқида йирик иқтисодий районлар миқёсида ишни яхшироқ координациялаш зарурлиги ҳақида гапирди. Бу — тўғри таклиф.

Йирик иқтисодий районларда Госпланнинг план комиссияларини тузиш масаласи олдиндан ҳал қилиб қўйилди, ана шу комиссиялар халқ хўжалиги кенгашлари ва территориал қурилиш ташкилотлари билан биргаликда айрим халқ хўжалиги кенгашлари бўйича, шунингдек умуман йирик иқтисодий районлар бўйича ишлаб чиқариш ва капитал қурилиш планини тузиш учун таклифларни тайёрлайдилар. Ўлка, область партия комитетларининг, йирик иқтисодий район составидаги район партия ташкилотларининг вакилларидан иборат координацияловчи органлар тузиш ҳам назарда тутилмоқда. Координацияловчи органлар план комиссияси материалларидан фойдаланадилар. План комиссиясининг кичкина аппарати бўлади, координацияловчи орган ҳузурида эса ҳеч қандай аппарат тузилмайди.

План комиссиялари ва координацияловчи кенгашлар тўғрисидаги қарор лойиҳаси республикаларга юборилди. Марказий Комитет Президиуми ана шу лойиҳани жойларда муҳокама қилгандан кейин, муҳокама вақтида айтилган ҳамма мулоҳаза ва таклифларни ҳисобга олиш мумкин бўлсин, деган ниятда уни республикаларга юборди.

Саноат ва қурилишга раҳбарлик қилиш ҳамда СССР Госплани, Иттифоқ Халқ хўжалиги кенгаши ва СССР Госстройининг фаолиятини координациялаш учун яқинда Совет Иттифоқи Халқ хўжалиги Олий кенгаши тузилди.

Бевосита партия Марказий Комитети ва Ҳукумат раҳбарлиги остида ишлайдиган олий хўжалик органининг тузилганлиги айрим тармоқларнинг иши учун, шунингдек умуман саноат ва қурилишни ривожлантириш учун жавобгар бўлган давлат ташкилотларининг фаолиятини яхшироқ йўлга солиб туриш, кундалик масалаларни тезроқ ва оперативроқ ҳал қилиш имконини беради.

Шундай қилиб, мамлакатда саноатга ва қурилишга қуйидан юқоригача раҳбарлик қилишнинг пухта ва мукаммал системаси вужудга келмоқда.

Биз марказда ва жойларда ана шу хўжалик органларини тузиш билан аслини олганда экономикани бошқаришнинг В. И. Ленин даврида мавжуд бўлган принциплари ва ташкилий формаларини тикладик. Лекин бу нарса эски тартибга шунчаки қайтиш эмас. Халқ хўжалигини бошқаришнинг ҳозирги структураси саноат, қурилиш ва қишлоқ хўжалигида юз берган жуда катта сифат ўзгаришларини ҳисобга олган ҳолда, ишлаб чиқариш ҳажми ниҳоятда ўсиб кетганлигини ҳисобга олган ҳолда қурилмоқда. Мамлакат хўжалигини бошқаришнинг ленинча принциплари коммунистик қурилиш кенг авж олдирилган даврнинг янги тарихий шароитларини ҳисобга олган ҳолда партия қарорларида янада ривожлантирилди.

Тажриба шуни кўрсатмоқдаки, экономика ўсиши ва ишлаб чиқариш техникаси такомиллашиши билан халқ хўжалигини бошқаришнинг ташкилий формаларига нисбатан қўйиладиган талаблар муттасил ошиб боради. Ана шу формалар ишлаб чиқарувчи кучларнинг ривожланиш даражасига ҳамиша мос бўлмоғи керак. Агар ишлаб чиқариш бир поғона баланд кўтарилган бўлса, ҳамма имкониятлардан яхшироқ фойдаланишни таъминламоқ учун ташкилий формалар ҳам янада кўпроқ такомиллаштирилмоғи лозим. Партия экономикага раҳбарликни янада яхшилаш соҳасидаги ишни амалга оширар экан, худди мана шу нарсани ҳисобга олди.

Ташкилий қайта қуриш тугалланган ҳозирги вақтда партия органларининг иш методлари масаласи, жуда бой имкониятларимиздан ғоят тўлиқ фойдаланишга имкон берадиган қилиб, хўжаликка раҳбарлик қилиш услуби масаласи биринчи ўринга қўйилмоқда. Ҳамма вақт шуни эсда тутиш керакки, янги формалар ҳар қанча яхши бўлса ҳам, лекин шу формаларнинг ўзи кутилган натижаларни бера бермайди. Асосий гап шу формаларнинг қандай мазмун билан тўлдирилишидадир, партия органлари амалий вазифаларни қандай ҳал қилишларидадир, бунда ишнинг қандай методларини қўлланишларидадир.

Ишлаб чиқаришни ривожлантириш тўғрисида ғамхўрлик қилиш, омма орасида жонли ташкилотчилик ишларини олиб бориш, социалистик мусобақани авж олдириш ҳар бир партқомнинг, шаҳар, район партия комитетининг асосий вазифаси бўлиши лозим. Ишлаб чиқаришнинг ички резервларини топиб, бу резервлардан тўлиқроқ фойдаланиш, илғорлар тажрибасини чуқурроқ ўрганиш ва жорий қилиш, меҳнаткашларнинг ижодий активлигини ошириш, уларнинг моддий ва маънавий эҳтиёжларини тўлиқроқ қондириш тўғрисида ҳамиша ғамхўрлик қилиш зарур.

Шу билан бирга партия ташкилотлари ўзларига хос бўлмаган функцияларни ўз зиммаларига олмасликлари, хўжалик органларининг ишларини бажариш йўлига тушиб олмасликлари лозим, албатта. Ҳар бир ташкилот ўз иши билан шуғулланиши лозим. Партия комитетлари оммага сиёсий ва ташкилий раҳбарлик қилиш органларидир. Халқ хўжалигига раҳбарлик қайта қурилганлиги қандай натижалар берганлиги, бу қайта қуриш ишлаб чиқаришни бошқаришни қандай яхшилаётганлиги ҳақида бу ерда, кенгашда гапириб ўтилди.

Партия ташкилотларининг ҳозирги структурасида уларнинг вазифалари аниқ белгилаб қўйилди. Бу жуда муҳимдир, чунки коммунистларнинг кучларини яхшироқ жойлаштириш, уларни ҳозирги пайтда айниқса керак бўлган жойларга юбориш имконияти туғилди. Саноатни, қурилишни ва қишлоқ хўжалигини яхши билган кўпгина мутахассислар партия комитетларининг раҳбарлигига кўтарилди. Улар ишлаб чиқариш резервларини топиб фойдаланишда жуда кўп иш қилишлари мумкин ва лозим.

(Давоми иккинчи бетда)

КОММУНИСТИК МЕҲНАТ ҲАРАКАТИ ИЛҒОРЛАРИ БУТУНИТТИФОҚ КЕНГАШИНИНГ ҚАТНАШЧИЛАРИГА

Қадрли ўртоқлар!

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг Марказий Комитети сизларни ва коммунистик меҳнат ҳаракатининг барча қатнашчиларини—янги жамиятнинг актив қурувчиларини самимий табриклайди. Мамлакатимизнинг илғор корхоналарида коммунистик меҳнат бригадалари ва зарбдорларининг мусобақаси вужудга келганидан бери 5 йилга яқин вақт ўтди.

Шу йиллар ичида коммунистик меҳнат ҳаракати ғоят катта ижодий яратувчи кучга айланди. Бу ҳаракат социалистик экономикани узлуксиз ривожлантириш ва такомиллаштиришнинг, коммунистик ижтимоий муносабатларни шакллантириш ва янги кишини тарбиялаш процессининг қудратли жадаллаштирувчи кучига айланди.

Ҳозир бу ватанпарварлик ҳаракати шаҳар ва қишлоқлардаги 23 миллиондан кўпроқ меҳнаткашларни бирлаштиради, унда ишчилар ва колхозчилар, инженерлар ва техниклар, фан, маориф, маданият, соғлиқни сақлаш, савдо ходимлари қатнашмоқдалар. Давримизнинг ана шу ажойиб ҳаракати буюк починнинг ленинча байроғини баланд кўтарган зарбдорлар ва бригадалардан—коммунистик меҳнат цехлари ва корхоналарига, юзларча ва мингларча келажак разведкачиларидан—коммунизм қурувчиларининг кўп миллионли гвардиясигача йўл босиб ўтди.

Ҳаракатнинг ривожланиб бориши билан меҳнаткашларнинг ижодий активлиги ўсмоқда, ватанпарварлик ташаббуслари вужудга келмоқда, меҳнатнинг янги коммунистик формалари— жамоатчилик асосида ишлайдиган конструкторлик ва технология бюролари, илмий тадқиқот институтлари ва лабораториялари, иқтисодий анализ группалари, техника жиҳатидан нормалаш бюролари, новаторлар кенгашлари вужудга келмоқда ва ривожланмоқда. Жамоатчилик асослари жамиятимиз ҳаёти ва фаолиятининг ҳамма соҳаларида мустаҳкам қарор топмоқда. Совет кишилари ижодининг хилма-хиллигида уларнинг ўз кучлари ва қобилиятларини тўла сарфлаб меҳнат қилишга интилишлари, умумий иш учун юксак гражданлик масъулиятлари, коммунистик идеалларга астойдил садоқатлари намоён бўлмоқда.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг Марказий Комитети коммунистик меҳнат ҳаракати қатнашчиларининг шонли ишларини, уларнинг етти йиллик планни муддатидан илгари бажариш учун, коммунизмнинг моддий-техника базасини яратиш учун фидокорона курашини юксак даражада қадрлайди. Коммунистик меҳнат зарбдорлари ва коллективлари ҳақли равишда катта обрў қозондилар, барча совет кишиларининг чуқур ҳурматига сазовор бўлдилар.

Мамлакатимиз эришган муваффақиятлар жуда катта, олдимизда эса янада улуғвор вазифалар турибди. Ҳозир энг асосий вазифа халқ хўжалиги резервларини мумкин қадар чуқурроқ очишдан, улардан коммунистик қурилиш суръатларини янада жадаллаштириш мақсадида тўлароқ ва самаралироқ фойдаланишдан иборатдир.

Коммунистик меҳнат мусобақаси қатнашчиларининг энг асосий бурчи бундан буён ҳам энг юксак меҳнат унумдорлигига эришиш, янги техникани жорий қилиш, ишлаб чиқаришни ташкил этишни такомиллаштириш, илғор тажрибани кенг ёйиш, юқори сифатли маҳсулот ишлаб чиқаришни тўхтовсиз кўпайтириш, ҳар бир ишда тежаб-тергаш, онгли меҳнат интизомини мустаҳкамлашдан иборатдир. Ўртоқларча кенг ўзаро ёрдам, барча ходимларнинг илғорлар кўрсаткичи даражасига етиб олиши, барча ишлаб чиқариш резервларини ишга солиш ҳар бир совет кишисининг доимий бурчи бўлиб қолиши керак.

Ҳаракат қатнашчилари олдида коммунистчасига меҳнат қилиш ва яшашга, ўзида янги жамият кишисининг хусусиятлари ва фазилатларини ҳосил қилишга ўзи кунт билан ўрганиш ва ўз намунаси билан барча совет кишиларини шунга ўргатиш вазифаси турибди. Фан ва техника муваффақиятларини янада зўр матонат ва қатъият билан ўрганиш, ўз маданий савиясини кенгайтириш, ижтимоий бурчни юксак даражада англашни, коммунистик ғоявийлик ва эътиқодни тарбиялаш, ҳамиша ва ҳамма ишда коммунизм қурувчисининг ахлоқ кодексидаги олижаноб принципларга амал қилиш керак.

Партия, касаба союз ва комсомол ташкилотлари, хўжалик раҳбарлари коммунистик меҳнат мусобақасини ҳамма чоралар билан ривожлантиришлари, бу ҳаракат қатнашчиларининг куч-ғайратини мамлакатимиз халқ хўжалигини ривожлантириш етти йиллик планини муддатидан илгари бажаришга сафарбар этишлари лозим. Коммунистик меҳнат ҳаракати кенгайиб, мустаҳкамланиб ва янги кучларга тўлиб бораверсин, бу ҳаракатга меҳнаткашларнинг янгидан-янги отрядлари қўшилаверсин!

Ватанимиз ҳаётининг ҳар бир куни совет халқининг илҳомбахш меҳнати, ижодий шижоати, партия XXII съезди тарихий қарорларини амалга ошириш учун ҳормай-толмай олиб бораётган кураши билан нишонланмоқда. Коммунистик партия ва совет халқининг бутун фикри ва интилиши ер юзида барча халқлар учун Тинчлик, Меҳнат, Озодлик, Тенглик, Биродарлик ва Бахт-саодат барқарор қилувчи коммунизм қурилишига қаратилгандир.

Совет Иттифоқи Коммунистик партиясининг Марказий Комитети қатъий ишонч билдириб айтадики, коммунистик меҳнат мусобақасининг қатнашчилари доимо коммунизм учун курашчиларнинг биринчи сафларида бўладилар, улуғ халқимизнинг шон-шарафини ва меҳнат традицияларини янада оширадилар.

Коммунистик меҳнат коллективлари ва зарбдорларига шон-шарафлар!

Яшасин коммунизмнинг шавкатли қурувчиси, ер юзида тинчлик ва барча халқлар бахт-саодати учун мардонавор курашчи бўлган улуғ совет халқи!

Яшасин бутун инсониятнинг порлоқ истиқболи—коммунизм!

СОВЕТ ИТТИФОҚИ
КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ
МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Боши биринчи бетда).

Шуни айтиш керакки, ҳар қандай катта ишда бўлгани каби қайта қуришни ўтказиш вақтида ҳам камчиликлар содир бўлди. Баъзи халқ хўжалиги кенгашларининг раҳбарлари тармоқ бошқармаларини ташкил этиш вақтида бу бошқармаларни корхоналардан ажратган ҳолда ўз бағриларига жойлаштиришга уриндилар. Бюрократлар нуқтаи назаридан қараганда бошқарув аппаратининг раҳбарга яқин жойда туриши ўнғайроқ бўлади, албатта. Лекин ишга ишлаб чиқариш манфаатлари нуқтаи назаридан қаралса, (шундай қилиш бошқаришни қайта қуришда биз учун энг муҳимдир) шу нарса равшандирки, тармоқ бошқармаларининг корхоналарга ва қурилишларга бевосита яқин бўлиши ишлаб чиқаришни, унинг эҳтиёжлари ва имкониятларини анча чуқурроқ билишга, етилган масалаларни тезроқ ҳал қилишга имкон беради.

Шу сабабли партия Марказий Комитетига бундай раҳбарларнинг камчиликларини тузатишга, ўзининг эски одати бўйича раҳбарликнинг бюрократизм методларига мойил қўйётганларга зарба беришга тўғри келди.

Давлат комитетларининг баъзи раислари халқ хўжалиги кенгашлари қарамоғидаги айрим корхоналарни ўз қарамоғларига ўтказиш масаласини қўйганликлари тўғрисидаги фактлар кенгашимизда айтиб ўтилди.

Бу эски касалликдир, бунинг сабаби шуки, баъзи давлат комитетларининг бошида эски министрлар турибди. Булар яхши министрлар. Лекин яхши министрлар ҳам баъзан ёмон қилиқлардан холи бўлмайди. Янги министрлар ҳам ўз вақтида тармоқ министрликларида ишлаган эдилар. Ҳамма ишга марказдан туриб раҳбарлик қилишга мана шундай интилиш хўжаликка тармоқ министрликлари раҳбарлик қилган вақтдан қолган сарқитдир. Давлат комитетларининг фақат фан учун, конструкторлик фикри учунгина жавобгар бўлишни хоҳлабгина қолмай, шу билан бирга корхоналарни бошқаришни ҳам хоҳлаётган раҳбарлари аслини олганда бизни орқага судрамоқдалар. Лекин ўз замонида Козьма Прутков «қучоққа сиғмайдиган нарсани қучоқлаб бўлмайди» деган гапни айтган эди. Ишлаб чиқариш миқёслари шу қадар кенгайиб кетган ҳозирги шароитда бутун мамлакатнинг бепоён территориясидаги тармоқни Москвадан туриб бошқариш ярамайди. Шундай қилиш ярамайди, ўртоқ министрлар, буни тушунишингиз керак.

Комитетларнинг раислари бўлган ўртоқлар, Марказий Комитет ва ҳукуматнинг комитетларнинг вазифаларини аниқ ва равшан белгилаб берган қарорларини бажаринглар!

Давлат комитетларига муайян корхоналарни ажратиб бериш мақсадга мувофиқ бўлади, албатта, улар мана шу корхоналарда машиналар, асбобларнинг тажриба нусхаларини ясай олиш, янги технология процессларини ишлаб чиқаришга кенг миқёсда жорий қилмоқ учун аввал шу корхоналарда текшириб кўриш имкониятига эга бўладилар. Лекин бу корхоналар халқ хўжалиги кенгашларининг қарамоғида бўлиши лозим.

Бундай бир масала ҳам алоҳида эътибор беришга арзийди. Шуни аниқ тушуниб олиш керакки, партия ташкилотлари саноат ва қишлоқ партия ташкилотларига бўлинганлиги уларнинг бир-биридан яккаланиб қолишини билдирмайди. Саноат партия ташкилоти, қишлоқ партия ташкилоти ҳам бир-бири билан яқин алоқада бўлиб ва бир-бирига кўмаклашиб ишлаши лозим. Ўлка, область экономикасини ривожлантиришга, саноатни ва қишлоқ хўжалигини ривожлантиришга доир муштарак вазифалар, партиянинг муштарак мақсадлари уларни бир-бирига боғлайди.

Бу ҳақда шу кенгашимизнинг ўзида гапириб ўтиш айниқса ўринли бўлади, чунки бу кенгашда саноат, транспорт ва қурилишлардаги партия ташкилотларининг вакиллари тўпланган. Йирик ишчи коллективлари ва партия ташкилотларига, тажрибали кадрларга, илмий ва маданий муассасаларга эга бўлган шаҳарлар, саноат марказлари қишлоқ хўжалигини юксалтиришнинг умумхалқ вазифаларини ҳал қилишда қишлоқ партия ташкилотларига ҳамиша ёрдам бериб келдилар, ҳозир эса тағин ҳам кўпроқ даражада ёрдам беришлари лозим. Қишлоқ хўжалиги коммунистик қурилишнинг зарбдор фронти эканлигини унутмаслик керак.

Ўртоқлар! Ноябрь Пленумининг ҳужжатлари эълон қилинганидан кейин Ғарбдаги баъзи калтабин кишилар, Совет Иттифоқи иқтисодий қийинчиликларга тушиб қолди, деб вайсай бошладилар. Улар, большевиклар қайта ташкил қилиш йўли билан шу қийинчиликлардан қутулиш чорасини изламоқдалар деган гапларни айтдилар. Буржуа матбуоти бизнинг қийинчиликларимиз тўғрисида илгари ҳам неча марталаб валдираган эди, бизни иқтисодий муваффақиятсизликка учрайди деб неча марталаб гап сотган эди! Лекин шу вайсақиларни шарманда қилаётган бизнинг ажойиб хўжалик якунларимиз ҳаммага маълум. **(Қарсаклар).**

Партия Ленин йўлидан бормоқда, бу йўл мамлакатимизнинг кетма-кет ғалабаларга эришувига имкон бермоқда. Ҳозир Совет Иттифоқининг халқ хўжалиги ниҳоят даражада юксалиб бормоқда. Буни етти йиллик план топшириқлари муваффақиятли бажарилаётганлиги кўрсатиб турибди.

Етти йилликнинг дастлабки тўрт йили мобайнида мамлакатимизнинг саноат маҳсулоти планда кўрсатилган 39 процент ўрнига 45 процент кўпайди. Пландан ташқари 28 миллиард сўмлик маҳсулот ишлаб чиқарилди. Россия Федерациясида ишлаб чиқариш планда кўрсатилган 37 процент ўрнига 43 процент кўпайди. Россия Федерациясида ҳам, бутун мамлакатда ҳам саноат ишлаб чиқаришини ўстиришнинг мўлжалланган суръатлари тўрт йил ичида анча ошириб юборилди. Чўян, пўлат, қора металлар прокати, нефть, қишлоқ хўжалиги машиналари, металл қирқадиган станоклар, автоматлаштириш асбоблари ва воситалари ишлаб чиқариш, халқ истеъмол қиладиган кўпгина молларни ишлаб чиқариш топшириқлари анча ошириб бажарилди.

Бу йилнинг биринчи кварталидаги план бутун мамлакатда ҳам, шунингдек Россия Федерациясида ҳам 103 процент бажарилди. Мамлакатда ва Россия Федерациясида саноат маҳсулотининг ҳажми ўтган йилнинг шу давридагига нисбатан 8,2 процент кўпайди.

Етти йилликнинг бошидан бери саноатни ривожлантиришдаги муваффақиятларнинг характерли белгиси шуки, ишлаб чиқарилаётган маҳсулотнинг ҳажми тез ўсиб бораётганлиги билан бирга ишлаб чиқаришни ривожлантиришда катта сифат силжишлари ҳам рўй бермоқда.

Совет Иттифоқининг экономикасини ва аввало оғир саноатни ривожлантиришдаги муваффақиятлар халқ истеъмол қиладиган моллар ишлаб чиқаришни муттасил кўпайтиришни таъминламоқда. Етти йилликнинг тўрт йили мобайнида мамлакатда контроль рақамларда мўлжалланганидан ташқари 1 миллиард 300 миллион метр газлама, 188 миллион дона трикотаж, 98 миллион жуфт пайпоқ, 87 миллион жуфт чарм пойафзал ишлаб чиқарилди. Шу вақтнинг ичида пландан ташқари 315 минг тонна гўшт, 1 миллион 420 минг тонна сут маҳсулоти етиштирилди.

Кейинги вақтда мамлакатда сунъий ва синтетик тола, аралаштирилган пахта ва жундан газлама ва трикотаж буюмлар ишлаб чиқариш ва сотиш жуда кўпайтирилди, сунъий мўйнанинг хилма-хил турларини, пластмассадан ясалган буюмларни, плёнкалар ва бошқа химиявий материалларни ишлаб чиқариш ташкил этилди. Синтетик материаллар ва шу материаллардан ясалган буюмлар совет кишиларининг ҳаётида мустаҳкам ўрин олмоқда.

Ўтган йили аҳолига 1958 йилдагига қараганда 30-40 процент кўп озиқ-овқат маҳсулоти, 40 процентдан зиёдроқ кийим-кечак ва пойафзал сотилди.

Мамлакатимизда жуда кенг миқёсда капитал қурилиш ишлари олиб борилмоқда. Умуман мамлакатда 1959—1962 йилларда давлатнинг капитал қурилишларга сарфлаган маблағларининг ҳажми 107 миллиард сўмга етди, яъни етти йилликнинг контроль рақамларида шу йиллар учун мўлжалланганига қараганда капитал қурилишга қарийб олти миллиард сўм кўп маблағ сарфланди.

Капитал маблағлардан самаралироқ фойдаланиладиган бўлиб қолди. Тўрт йил ичида электростанциялар қурилишига сарфланган капитал маблағлар 1,2 баравар ортган бўлса, энергетика қувватларини ишга солиш 1,4 баравар кўпайтирилди. Шу вақт ичида қора металлургияга сарфланган капитал маблағларнинг ҳажми 1,9 баравар ортган бўлса, темир руда қазиб чиқарадиган қувватлар 2,1 баравар, пўлат ишлаб чиқарадиган қувватлар 2,4 баравар, қора металлар прокати ишлаб чиқарадиган қувватлар 2,8 баравар кўпайди.

Қишлоқ хўжалигида ҳам анчагина муваффақиятларимиз бор. Ўтган йил мамлакатнинг бир қанча районларида об-ҳаво шароити ноқулай келганига қарамай, доннинг ялпи ҳосили 9 миллиард пудга етди. Чорвачилик маҳсулоти етиштириш ҳам кўпайтирилди. 1953 йилдаги 5 миллион 800 минг тонна ўрнига 1962 йилда (сўйилган вазнда) 9 миллион 400 минг тонна гўшт етиштирилди. Бизнинг мамлакатимизда илгари ҳеч қачон шу қадар кўп дон ва гўшт етиштирилмаган эди.

Маълумки, етиштирилаётган сутнинг умумий миқдори жиҳатидан Совет Иттифоқи 1958 йилдаёқ, аҳоли жон бошига молёғи етиштириш жиҳатидан эса 1959 йилдаёқ Америка Қўшма Штатларидан ўзиб кетган эди.

Қишлоқ хўжалиги моддий ишлаб чиқаришнинг энг муҳим тармоқларидан биридир. Халқ фаровонлигини узлуксиз ошириш қишлоқ хўжалигининг муваффақиятларига кўп жиҳатдан боғлиқ. Халқ хўжалигининг мана шу ҳаётий муҳим тармоғига бундан буён ҳам тинмай эътибор бериш керак.

Экономикани ривожлантиришда катта муваффақиятларга эришдик. Саноат ишлаб чиқаришини ўстириш суръатлари жиҳатидан бизнинг мамлакатимиз капиталистик дунёнинг энг йирик давлати бўлган Америка Қўшма Штатларини анча орқада қолдириб кетди. Эндиликда Совет Иттифоқи жаҳон ишлаб чиқаришида катта салмоққа эга бўлиб турибди ва унинг қудратли иқтисодий потенциали бор.

Ишчилар, деҳқонлар, инженерлар, олимларнинг қўли билан яратилган бу иқтисодий потенциални бутун жамиятимизнинг, ҳар бир совет кишисининг манфаатларини, буюк коммунистик қурилишнинг манфаатларини кўзлаб, тез ва тинимсиз ўстиришни давом эттирмоқ учун ҳамма чораларни кўришимиз лозим. **(Давомли қарсаклар).**

ТЕХНИКАНИ ТАРАҚҚИЙ ЭТТИРИШ УЧУН ҚУНТ БИЛАН КУРАШАЙЛИК

Ўртоқлар! Мамлакатимизда коммунистик жамиятни қуриш шу йигирма йил мобайнида ҳар томонлама ривожланган қудратли экономикани вужудга келтиришга ва кишилар турмушини юксак даражага етказишга боғлиқ.

Халқ хўжалигини ривожлантиришдаги муваффақиятларимиз беҳисоб каттадир. Лекин бу муваффақиятлар билан қаноатланиб қололмаймиз. Олға томон тағин ҳам тезроқ боришимиз, ривожланиш суръатларини жадаллаштиравершимиз учун бизда ҳамма имкониятлар бор. Саноат ишлаб чиқаришини янада кўпайтирмоқ, меҳнат унумдорлигини оширмоқ, маҳсулот сифатини яхшиламоқ ва таннархини камайтирмоқ учун ҳамма завод, фабрика, кон ва шахталарда, цехлар ва участкаларда резервлар бор.

Партия ташкилотлари, халқ хўжалиги кенгашлари, тармоқ комитетлари, корхоналар, илмий тадқиқот муассасалари ишлаб чиқариш экономикасини чуқур ўрганишлари ва билишлари лозим. Саноат ва қурилишнинг ҳамма резервларини топиб, ишга солиш, заводлардаги ускуналар, машиналар, агрегатлардан, ёқилғи, электр энергияси, қора ва рангли металлардан ва бошқа материаллардан тўлиқроқ фойдаланишни таъминлаш зарур.

Шу муносабат билан мен саноат ва капитал қурилиш ишларидаги баъзи масалаларга тўхталиб ўтмоқчиман ва бизнинг халқ хўжалигимизда янада ўсиш учун қандай жуда катта резервлар борлигини конкрет фактлар билан кўрсатиб бермоқчиман.

Аввало машинасозлик тўғрисида гапириб ўтаман. Маълумки, саноат, қурилишдаги ва қишлоқ хўжалигидаги техника тараққиёти асосан машинасозликнинг ривожланиш даражаси билан белгиланади. Халқ хўжалиги тармоқларини иш унуми юксак машиналар билан, ускуналарнинг замонавий турлари ва автоматлаштириш воситалари билан таъминлаб туриш ана шунга боғлиқ.

Машинасозлик Совет Иттифоқи саноатининг энг йирик тармоғидир. Бевосита саноат ишлаб чиқаришида машғул бўлаётган ҳамма ходимларнинг учдан бир қисми машинасозлик ва металл ишлаш корхоналарида ишлаб турибди.

1959—1962 йилларда машинасозликнинг ялпи маҳсулоти йилига ўрта ҳисобда 15 процент ўсиб борди. Бу бизни қувонтиради. Лекин шу билан бирга шуни айтиб ўтиш керакки, машинасозликнинг ривожланиш суръатлари мамлакат экономикасини янада юксалтириш вазифаларини ҳал қилиш учун етарли эмас.

Машинасозлик тез ривожланиб бораётган химия саноати, энергетика, қора металлургия, радиоэлектроника ва бошқа тармоқларнинг эҳтиёжини тўла равишда таъминламаётир. Айни вақтда машинасозликнинг катта ички резервлари бор, шу резервлардан фойдаланиб, машиналар ва ускуналар ишлаб чиқаришни анча кўпайтириш мумкин.

Машинасозлик корхоналарида ускуналардан қандай фойдаланилаётганлигини бир кўздан кечирайлик. 1962 йилнинг бошида ленинградликлар ускуналардан фойдаланишни яхшилаш, машинасозлик заводларида сменаларни кўпайтириш масаласини тўғри кўтариб чиқдилар. Ленинградликлар катта майдонларни эгаллаб турган, лекин асосан бир смена бўлиб ишлаётган йиғиш цехлари ва корпусларининг имкониятларидан яхшироқ фойдаланишга ҳаракат қилмоқдалар.

Умуман олганда Россия Федерациясида ҳам ана шу масалалар ўрганилмоқда. Лекин станок ускуналаридан фойдаланишни яхшилашда ҳозирча реал натижаларга эришилгани йўқ. Бошқа республикаларда ҳам деярли тахминан шундай манзарани кўриш мумкин. СССР Марказий Статистика бошқармаси 1962 йил охирида 500 та машинасозлик заводида асосий ускуналардан қандай фойдаланилаётганини текшириб кўрганида шу нарса маълум бўлдики, ана шу корхоналарнинг биринчи сменасида металл қирқувчи ҳамма станокларнинг 24 процентн, иккинчи сменада станокларнинг 39 проценти, учинчи сменада эса 78 проценти ишламаган.

Кўпчилик заводларда ҳатто уникал, махсус ва агрегат станоклардан ҳам қониқарсиз фойдаланилмоқда, ваҳолонки, кўпгина корхоналарнинг раҳбарлари бизда бундай ускуналар етишмаяпти, деб доим шикоят қилиб юрадилар. Краматорскдаги оғир станоксозлик заводи текшириб кўрилган вақтда, текширишдан ўтказилган оғир ва уникал металл қирқувчи станоклардан 23 таси биринчи сменада, 28 таси эса иккинчи сменада батамом ишламаган. Харьков станоксозлик заводида 64 та станокдан биринчи сменада 16 таси ва иккинчи сменада 35 таси ишламаган. Агарда ҳамма ускуналар иш билан таъминланиб, улардан ҳамма сменаларда тўлиқ фойдаланилса, мамлакат машинасозлик маҳсулотини анча кўпроқ олган бўлур эди. Завод биноларидан фойдаланиш анча яхшиланган, хизматчи ва маъмурий техника ходимлари камроқ талаб қилинган бўлур эди.

Мутахассисларнинг ҳисоблаб чиқишларича, барча машинасозлик корхоналарини икки сменада ишлашга кўчириш ишлаб турган майдонларда машинасозлик маҳсулоти ишлаб чиқаришни қарийб 20 процент кўпайтириш имконини беради, айни маҳалда бу тадбир амалга оширилса, ишловчилар сони атиги 3-5 процент кўпаяди, холос. Мутлақо равшанки, ана шу ишчи ва хизматчилар учун турар-жойлар ва маданий-маиший муассасалар қуриш, шунингдек бутун станок паркини иш билан тўла таъминлаш учун зарур бўлган ускуналарнинг етишмай турган қисмини сотиб олиш учун баъзи бир маблағлар сарфлаш лозим бўлади. Бу, янги машинасозлик заводлари қуришга нисбатан анча фойдалироқдир. Лекин янги заводлар қуришни ҳам давом эттириш керак, албатта.

Янги заводлар қуриш йўли билан ишлаб чиқаришни кенгайтирган вақтда ана шу заводларнинг ўзини қуришга кўплаб капитал маблағ сарфлаш ҳамда уй-жой қурилишига кўпроқ маблағ сарфлаш лозим бўлади. Буни қуйидаги маълумотлар тасдиқлаб турибди. Машинасозликда асосий маблағларнинг 1 сўми ҳисобига янги капитал қуриш олиб борилганида тахминан 2 сўм 30 тийин, икки сменада ишлашга кўчириш билан боғлиқ бўлган капитал маблағлар сарфланганида эса 5 сўм 40 тийин, яъни икки баравардан зиёдроқ фойда олинади.

Эскириб қолган ускуналарни алмаштириш — маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш ва меҳнат унумдорлигини оширишнинг муҳим резервидир. Машинасозлик заводлари юксак даражада унумли ишлайдиган янги машиналар, механизмлар ва станокларни кўплаб олмоқда. Ҳозирги вақтда металл қирқувчи станокларнинг умумий паркидаги станокларнинг ярмидан кўпроғини ишлатилаётганлигига 10 йил ҳам бўлмаган станоклар ташкил қилади. Шу билан бирга кўпгина заводларимизда ускуналарнинг талайгина қисми ишдан чиқиб ва даври ўтиб қолганки, буни нормал ҳол деб бўлмайди.

Марказий Статистика бошқармасининг маълумотларига кўра 1962 йилда машинасозликда металл қирқувчи станокларнинг 26 проценти ва темирчилик-пресс машиналарининг 27 проценти йигирма йилдан ошиқ вақтдан буён ишлатиб келинаётган ускуналар бўлган. Бундан ташқари, ишлаб чиқаришга топширилганига қирқ йилдан ошиб кетган 8 мингта металл қирқувчи станок ва 3 мингта темирчилик-пресс машиналаридан корхоналарда ҳали ҳам фойдаланиб келинмоқда. Ана шу станокларда ҳозир учинчи авлод ишламоқда. Бу ишлаб чиқаришнинг ускуналари эмас, балки музейбоп экспонатлардир. Биз эса шу ҳисобга жуда кўп нарсани бой бериб қўймоқдамиз.

Икки юз мингта эскириб қолган металл қирқувчи станокни ва ўттиз мингта темирчилик-пресс машинасини икки-уч йил мобайнида бемалол алмаштирса бўлади, бу эса мавжуд майдонларда маҳсулот ишлаб чиқаришни ҳозирги даражага нисбатан камида 35 процент кўпайтиришга имкон беради.

Эскириб қолган ускуналарни алмаштириш масаласини ҳал қилиш машинасозликдагина эмас, саноатнинг бошқа тармоқларида ҳам кечиктириб бўлмайдиган вазифадир. Планлаштирувчи органлар ва халқ хўжалиги кенгашлари, саноат партия ташкилотлари бу ишни лозим бўлган даражада текшириб кўришлари ҳамда эскириб қолган ускуналарни янги, унумлироқ ишлайдиган ускуналар билан алмаштириш тадбирларини белгилашлари керак.

Марказий Комитетнинг ноябрь Пленумида саноат ишлаб чиқаришини ихтисослаштириш тўғрисида батафсил гапирилди, бу иш ҳозир айниқса муҳим аҳамиятга эга бўлиб бормоқда. Ихтисослаштириш экономикани ривожлантиришда катта перспективалар очиб беради. Лекин шуниси қизиқки, бизда ишлаб чиқаришни ихтисослаштириш соҳасидаги иш ҳамон сусткашлик билан бормоқда. Бу ишга майда ҳунармандларча қараётганликлари учун шундай бўлмоқда. Корхоналар ўртасида қандайдир ўзаро алоқа вужудга келди, бу алоқа кўп йиллардан бери давом этиб келаётган бўлса ҳам биз унинг атрофида ўралашиб, унга қўл тегизишдан қўрқаяпмиз, ишни яхшиламоқ учун қатъий чоралар кўрмаяпмиз.

Кўпинча ҳамма нарса қоғозда кўрсатиб қўйилган бўлади-ю, амалда эса ишнинг мазаси бўлмайди. Ҳар бир завод — универсал корхона бўлиб, унинг ўз қуюв цехи, ўз термик ва инструментал цехлари бор — ҳамма нарса «ўзиники!» Ахир шундай бўлиши тўғрими? Албатта тўғри эмас.

Бу проблемани ҳал қилишнинг қандай йўллари бор? Аввало ишлаб чиқаришни ихтисослаштиришни халқ хўжалиги планлари орқали, агар таъбир жоиз бўлса, мажбурий тартибда амалга ошириб, бунинг учун махсус капитал маблағлар ва моддий-техника воситалари сарфлашни кўзда тутиш керак.

Ихтисослаштирилган корхоналар барпо қилиш ва ташкил этиш соҳасидаги конкрет тадбирлар саноат тармоқларини ривожлантириш планларига киритилиши лозим. Технологияси бир турда бўлган маҳсулотларни оптимал, энг самарали миқдорларда, ишлаб чиқаришнинг поток методини кенг жорий қилиш, сермеҳнат ва оғир ишларни комплекс механизациялаш ва автоматлаштириш имконини берадиган миқдорларда ишлаб чиқаришни ана шу планларда кўзда тутиш зарур.

Мамлакатимиз саноатининг ишлаб чиқариш ҳажми катта бўлиб, у жуда кўп тармоқлардан иборат. Ишлаб чиқаришнинг ривожланиш даражасини ҳамма жойда ҳам бир хилда деб бўлмайди: баъзи тармоқлар ихтисослаштирилган корхоналар ташкил этиш учун кўпроқ тайёрланган бўлса, баъзилари камроқ тайёрланган. Шу сабабдан ихтисослаштирилган корхоналарни бирин-кетин ташкил қила бошлаш мақсадга мувофиқ бўлса керак, бунда у ёки бу тармоқнинг аҳамиятини ва саноат буюмларини кўплаб ишлаб чиқариш даражасини назарда тутмоқ зарур.

Ноябрь Пленумида инструментсозлик корхоналарини ихтисослаштириш зарурлиги алоҳида таъкидлаб ўтилди, ихтисослаштириш натижасида жуда катта фойдалар олиниши мумкинлиги ҳақида гапирилди. Инструментлар ва мосламаларнинг кўпчилиги ихтисослаштирилмаган заводларда ишлаб чиқарилмоқда. Экономистларнинг ҳисобларига кўра биз шунинг ўзидан йилига камида 300 миллион сўмни қўлдан бой бериб қўймоқдамиз.

Инструментсозлик саноатини ихтисослаштириш вазифасини ниҳоят ҳал этмоқ учун нима қилмоқ керак? Аввало халқ хўжалиги кенгашлари ва планлаштирувчи органлар бу ишни яхшилаб ўрганиб чиқишлари зарур. Бир турдаги буюмларни тайёрлашни муайян заводларда марказлаштириш, завод ускуналаридан яхшироқ фойдаланилишига эришиш зарур бўладиганга ўхшайди. Бунинг учун баъзибир заводларни ажратиб, ўша заводларга керакли инструментлар ва мосламаларни кўплаб ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш керак. Шундай қилинса, ихтисослаштирилмаган заводларда инструментлар ишлаб чиқаришга зарурат қолмайди.

Харьков халқ хўжалиги кенгаши машинасозлик заводларидан бирини бўшатиб ва уни металл қирқувчи инструмент ишлаб чиқаришга мослаштириб тўғри иш қилди. Львов Халқ хўжалиги кенгаши худди шу йўл билан олмосли инструментларни марказлаштирган тартибда ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш чорасини топди. Биз бу ерда эшитганимиздек, москвалик ўртоқлар ҳам бу проблема билан астойдил шуғуллана бошладилар. Афсуски, Россия Федерациясининг кўпгина Халқ хўжалиги кенгашлари бу масалада ҳали ҳам фақат таклифлар ишлаб чиқяптилар, холос.

Инструментлар ишлаб чиқаришни ихтисослаштириш соҳасидаги ишни биринчи галда халқ хўжалиги кенгашлари ва йирик иқтисодий районлар доирасида амалга ошириш лозим бўладиганга ўхшайди. Сўнгра, СССР Госплани бутун мамлакатнинг эҳтиёжларини назарда тутиб, инструмент ишлаб чиқарувчи махсус корхоналар барпо этиш чораларини кўрмоғи керак. Албатта, бу иш инструментлар ишлаб чиқарувчи корхоналарни географик жиҳатдан тўғри жойлаштиришни назарда тутган ҳолда, оқилона равишда амалга оширилиши зарур. токи узоқ масофаларга юкларнинг ортиқча ташиб юрилишига йўл қўйилмайдиган бўлсин. Бу — бизнинг жуда катта резервимиз бўлиб, барча хўжалик ва партия органлари инструментлар ишлаб чиқаришни ихтисослаштиришга киришмоқлари керак.

Металл буюмларни — больтлар, гайкалар, шуруплар ва бошқа мустаҳкамловчи деталларни ишлаб чиқаришни марказлаштириш ва ихтисослаштириш ҳам муҳим масаладир. Етти йилликнинг ўтган тўрт йили мобайнида бизда метизлар ишлаб чиқариш қарийб икки баравар кўпайди ва ҳозирги вақтда йилига 4 миллион тоннадан ортиқ метизлар ишлаб чиқарилмоқда. Шундай бўлса ҳам бундай буюмларга бўлган эҳтиёжнинг ярмидан сал кўпроғи қондирилмоқда холос.

Бизнинг мамлакатимизда метизлар ишлаб чиқариш жуда тарқоқ ҳолдадир. Масалан, мустаҳкамловчи буюмларни 1350 та корхона тайёрлаб беряпти, шундан фақат 18 таси ихтисослаштирилган корхонадир. Пайвандловчи электродларни 230 корхона ишлаб чиқараётган бўлса, шундан фақат 11 таси ихтисослаштирилган.

Ихтисослаштирилган корхоналарда тайёрланаётган метизларнинг етишмаслиги шу буюмларни бошқа корхоналарда жуда оддий усулда ишлаб чиқаришга мажбур қилмоқда. Бунинг оқибатида эса кўп миқдордаги металл ва пул маблағлари ортиқча сарф бўлиб кетмоқда. Мана бир конкрет мисол. Жанубий Урал Халқ хўжалиги кенгашига қарашли Магнитогорск метиз-металлургия заводида ҳажми 4 ва 12 миллиметрли винтларнинг бир тоннасини тайёрлаш қиммати 303 сўмга тушаётган бўлса, ана шу халқ хўжалигига қарашли Миасдаги «Электроаппарат» заводида 1540 сўмга тушяпти. Бу заводдаги ўртоқлар олтин винтлар чиқаришяпти, чоғи!

Етти йилликнинг охирига белгиланган ҳажмдаги мустаҳкамловчи буюмлар ишлаб чиқаришни ихтисослаштирилган корхоналарга кўчириш ҳар йили 300 миллион сўмдан кўпроқ маблағни ва қарийб 400 минг тонна металлни тежаб қолишга имкон беражагини ҳисоблар кўрсатиб турибди.

Ҳар бир заводнинг метизлар ишлаб чиқара беришини тўхтатиш, мустаҳкамловчи буюмларнинг ҳамма турларини ишлаб чиқаришни олдин унификация қилиб ва нормаллаштириб сўнгра марказлаштириш керак.

Қуйилма ва поковкалар ишлаб чиқаришни марказлаштириш тўғрисида кейинги йилларда кўпгина қарорлар қабул қилинган бўлса ҳам, лекин бу қарорлар ёмон бажариляпти. Ярим кустарь технологияга эга бўлган, ускуналари эскириб қолган кўпгина майда қуюв ва темирчилик цехларида ҳали ҳам қуйилмалар ва поковкалар ишлаб чиқарилмоқда. Россия Федерацияси заводларида йилига бир минг тоннагача қуйма маҳсулот берадиган майда қуюв цехларининг сони чўян қуйилмалар ишлаб чиқариш соҳасида 50 процентдан кўпроғини, пўлат қуйилмалар ишлаб чиқариш соҳасида 60 процентдан кўпроқни ташкил қилади. Шундай цехларда тайёрланган бир тонна чўян қуйманинг ўртача таннархи 170 сўмдан кўпроққа тушмоқда, ваҳолонки, йирик цехларда ишлаб чиқарилаётган шундай қуйилмаларнинг ҳар тоннаси 90 сўмга тушмоқда.

Ихтисослаштирилган қуюв ва темирчилик-пресс корхоналари ташкил этишни кескин равишда йўлга қўйиш керак.

Вазни ортиқ бўлмаган, кейин кўп ишлашни талаб қилмайдиган ёки бутунлай қайта ишланмайдиган деталлар ясашни йўлга қўймоқ учун юксак даражада механизациялашган ва деталларни аниқроқ қилиб қуйиб берадиган ишлаб чиқаришни ривожлантириш зарур. Темирчилик-пресслаш ишлаб чиқариши ҳам шу йўлда ривожланиши лозим. Лекин бунинг учун металл ишлайдиган ускуналар ишлаб чиқариш структурасини қайта кўриб чиқиш темирчилик-пресслаш ва қуйиш машиналари ишлаб чиқаришнинг салмоғини ошириш лозим бўлади.

Техника сиёсатига раҳбарликни қатъийроқ марказлаштирдик ва илмий тадқиқот, лойиҳалаш институтларини ҳамда конструкторлик бюроларини ихтисослаштиришга ҳаракат қилмоқдамиз. Бу эса машиналарнинг кўпгина элементларини, масалан, шестерняларни марказлаштирилган тартибда ишлаб чиқаришни ташкил этишга ва шу элементларни унификация қилишга имкон бериш билан бирга узеллар ва машиналарнинг янги турларини яратишда ҳам улардан кенг фойдаланишга имкон беради. Афсуски, бу масалаларни ҳал қилиш секин бораётир, тармоқ комитетлари бу ишда ҳали ҳам эпчиллик қилмаётирлар.

Стандартлар, тарозилар ва ўлчов асбоблари комитети саноат буюмларини стандартлаш, унификация қилиш ва нормалаштириш ишларини тузук ўтказмаётир.

Планли хўжаликка ва марказлашган раҳбарликка эга бўлган бизнинг мамлакатимизда саноат маҳсулотини стандартлаш ва нормалаштириш соҳасида жуда қаттиқ интизомни амалга оширмоқ учун бошқа ҳамма жойдагига қараганда, лозим шарт-шароитнинг ҳаммаси бор. Ҳатто, капиталистик мамлакатлар шароитида ҳам стандартлаштириш жуда такомиллаштирилган, бир қанча ҳолларда эса бу иш миллий чегаралар доирасидан ҳам чиқиб кетган. Аммо бизда, шуниси қизиқки, саноат маҳсулотини стандартлаштириш ва нормалаштириш ишида тартибсизликлар жуда кўп.

Бу ишни чет мамлакатлардагига қараганда, яхшироқ ташкил этиш учун бизда ҳамма имкониятлар бор. Фақат ташкилий тартибсизликкина бунга ҳалақит бермоқда. Стандартлар комитети бу масалаларда чинакам қаттиқ қўл хўжайин бўлмоғи учун унинг ролини ва обрўйини кўтариш зарур.

Техника ва технологияни такомиллаштириш ишлаб чиқаришни ўстириш учун жуда катта резервлар топиб беради. Менга бир справка беришди. Шу справкада айтилишича, саноатдаги жамики қора металлар прокатининг 60 процентга яқинини машинасозлик истеъмол қилмоқда. Истеъмол қилинаётган шу прокатларнинг қарийб 10 миллион тоннаси ёки бешдан бир қисми эса чиқитга чиқмоқда.

Бу жуда катта нобудгарчиликдир. Бунинг сабаби шуки, машинасозлик корхоналарида металларни ишлашнинг прогрессив методларидан етарли равишда фойдаланилмаётир, металлурглар эса прокатнинг тежамли профилларини ҳали ҳам кам ишлаб чиқармоқдалар.

Қора металлургия машинасозлик, қурилиш ва транспортнинг профиллари тежамли бўлган пўлат прокати, қувур ва металл буюмларга бўлган талабини қондиролмаётир. Бизда жамики пўлат, прокат ва қувурларнинг 80 процентдан кўпроғи термик ишловдан ўтказилмай, фойдаланилмоқда. Аммо, прокат, пўлат қувурлар ва металл буюмларга термик ишлов берилганида уларнинг мустаҳкамлиги икки-уч баравар ошиши мумкин.

Бизнинг металлургларимиз металлургия заводлари прокатнинг қандай навларини чиқараётганлигини ҳар томонлама ўрганишлари ҳамда машинасозлик саноатининг сифатли прокатга ва тежамли профилларга бўлган эҳтиёжини тўла равишда қондирмоқ учун металлнинг керакли маркаларини ва профилларини ишлаб чиқаришга эришишлари зарур.

Лекин машинасозлар ҳам металлургия заводлари тобора кўпроқ миқдорда бериши мумкин бўлган тежамли профилларни машиналарнинг конструкцияларида активроқ қўлланишлари лозим. Кенгаш бўлаётган вақтда менга бир справка беришди, шу справкада айтилишича, Украинадаги Дзержинский заводида винтга ўхшатиб кўндалангига прокат қилиб берадиган ва катанка қилинган даврий профилдаги цилиндрик заготовканинг 44 профилини тайёрлаш усули ўзлаштирилган стан 1959 йилдаёқ ишга туширилган бўлса ҳам, лекин бу стан заказлар билан муттасил тўлиқ таъминланмаётир. Ўтган йил шу станнинг 40 процентдан кўпроқ вақти бекор туриш билан ўтган, чунки заказлар бўлмаган. Ваҳолонки, шу станнинг маҳсулоти жуда ҳам фойдалидир. Шу стан ишлаб чиқарган прокатдан 11 минг тоннага яқинини олган олти завод қарийб 1,5 минг тонна металлни ва қарийб 300 минг сўм пулни тежади. Бу ерда конструкторларимизни ҳам танқид қилиб ўтиш керак, чунки улар қуйилма ва поковкалар ўрнига металлнинг эгилган ва даврий профилларини жуда кам ишлатмоқдалар. Улар эскича ишламоқдалар, уларнинг ҳам ўз «стандартлари», ўзларининг эски справочниклари бор.

Яқинда мен «Фан ва техника» киножурналини кўрдим. Бу журналда эритилган пўлат гидравлик прессга ўрнатилган ва сув билан совутилган пресс-формага қандай қилиб қуйилаётгани кўрсатилган. Кейин бу пўлат прессланади ва натижада аниқ қилиб тайёрланган деталлар ҳосил бўлади. Бундай деталларни тегишли аниқликка етказмоқ учун ортиқча ишлов беришнинг ҳожати йўқ. Бу усул деталлар ясашнинг жуда прогрессив усулидир. Бу усул кенг қўлланилган тақдирда металлни деярли чиқитга чиқармай, металларни механик тарзда ишлаш учун зарур бўлган қирқиш инструменти ва станокларини камроқ ишлатиб, фойдаланиш имкониятига эга бўлур эдик.

Пресс-формалар эриган пўлатнинг баланд температураси таъсир қилиб, тез ишдан чиқаётганлиги сабабли деталларни ясашнинг бу методи ҳали кенг ёйилгани йўқ деган гапни менга айтишди. Машинасозлар ва металлурглар металл буюмлар ишлаб чиқаришнинг бу усулини яхшилаб ўрганиб чиқишлари, қаттиқ иссиққа чидаш берадиган пресс-формалар ва зарур ускуналар яратиб беришлари ҳамда бу прогрессив методни жуда қисқа муддат ичида кенг жорий қилишни таъминлашлари керак эди.

Айрим деталларни ясашнинг, масалан, шестерняларни иссиқ ва совуқ накадка қилиш йўли билан ишлаб чиқаришнинг ва бошқа шу кабиларнинг кўпгина замонавий, жуда унумли усуллари бизда бор. Машиналарнинг деталларини, инструментларни, поковкаларни, қуйилмаларни металлни жуда кам чиқитга чиқарадиган қилиб ясашнинг барча мавжуд методларини кўриб чиқиш, шулардан энг унумли усулларини танлаб олиш, бу усулларни мумкин қадар тезроқ жорий қилиш ва буни алоҳида кузатиб туриш керак эди.

Машиналарнинг деталларини ясашнинг прогрессив технология усулларини жорий қилиш бизда ҳали ҳам у қадар кўнгилдагидек эмас. Инженерлар, олимлар, ихтирочи ишчилар, илмий тадқиқот ва конструкторлик ташкилотларининг яхши таклифларини ишлаб чиқиб, то ишлаб чиқаришга жорий қилгунча кўп вақт ўтиб кетмоқда. Натижада бу ишда катта-катта чиқимларга йўл қўйилмоқда.

Металлургия заводларининг ишларини планлаштириш ва уларнинг иш натижаларига фақат ишлаб чиқарилган маҳсулотнинг тоннасига қараб баҳо бериш соҳасидаги мавжуд тартибни СССР Госплани ўзгартириши керак. Металлургия корхоналарининг иш кўрсаткичларини ҳисобга олишнинг шундай системасини ишлаб чиқиш керакки, бу система энг тежамли маҳсулот чиқаришга ҳаммадан кўра яхшироқ рағбатлантирадиган бўлсин. Мамлакатда пайвандлаш ишлаб чиқариши ривожлантирилаётганлиги туфайли ишлаб чиқарилаётган металларнинг навларини кўпайтириш айниқса муҳим. Партия Марказий Комитети пайвандлаш техника тараққиётининг, меҳнат унумдорлигини оширишнинг жуда катта воситаси эканлигини, унинг катта истиқболи борлигини неча марталаб таъкидлаб кўрсатди.

Мамлакатда пайвандланган конструкциялар ишлаб чиқариш кейинги тўрт йил ичида қарийб уч баравар кўпайди ва 1962 йилда қарийб 18 миллион тоннага етди. Халқ хўжалиги пайвандлаш техникаси туфайли ҳар йили 80 миллион сўмга яқин маблағни тежамоқда.

Ҳозир биз янги беш йиллик планни тузишга киришмоқдамиз, СССР Госплани ва саноат тармоқлари давлат комитетлари Патон номидаги Электр пайвандлаш институти билан бирга мамлакатда пайвандлаш ишлаб чиқаришини янада ривожлантиришни таъминлайдиган тадбирларни ишлаб чиқиб, шу планга киритишлари лозим. Пайвандли конструкциялар ишлаб чиқарадиган ва ихтисослаштирилган катта заводлар барпо қилиш, корхоналарни пайвандлаш материаллари ва ускуналари билан таъминлаш лозим.

Халқ хўжалигининг бошқа тармоқларида маҳсулот чиқаришни қўшимча равишда кўпайтириш имконияти кам бўлганлиги учун бу ерда машинасозликка доир кўпгина масалалар тилга олинди деб ўйламаслик керак. Ишлаб чиқариш резервлари ҳамма жойда — энергетика, қора ва рангли металлургия, ёқилғи саноатида ҳам, транспортда, қурилишда, хуллас экономиканинг ҳамма тармоқларида ҳам бор.

Ҳатто мудофаа саноатида ҳам ишлаб чиқаришни ўстириш учун резервлар оз эмас. Лекин шу резервлардан тузук фойдаланилмаётганлигига сабаб шуки, мудофаа заводларида ишлаб чиқариш кўздан яшириб қўйилган, демак шу корхоналарнинг ишидаги камчиликлар, нуқсонлар ҳам танқид кўзидан яшириниб қолмоқда **(залда жонланиш. Қарсаклар).**

Лекин ўртоқлар, бундан бошқа чора йўқ, бу заводлар барибир яширин заводлар бўлиб қола беради. Бироқ, мудофаа саноатида ишлаётган баъзи ланж кишиларнинг бундан фойдаланишларига йўл қўйиш ярамайди.

Ҳозир ўртоқ Устинов Халқ Хўжалиги Олий Кенгашига раис қилиб тайинланди, у мудофаа саноати учун жавобгар бўлиб ишлаб келган киши. У мудофаа саноатида нима нарса қаерда қандай турганлигини билади. Шу сабабли бу ишда ҳам у янада яхшироқ тартиб ўрнатади деб умид қиламиз. **(Залда жонланиш. Қарсаклар).**

(Давоми учинчи бетда).

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Давоми. Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Шуниси ғалатики, капиталистик матбуот давдираб фолбинлик қилмоқда. Биз ўртоқ Устиновни Халқ Хўжалиги Олий Кенгашига раис қилиб тасдиқлаганимиздан кейин шу матбуот (ўртоқ Устинов мудофаа саноати масалалари билан шуғулланиб келганлигини улар аллақачон искаб билган эдилар) бундан хулоса чиқариб, Совет Иттифоқи мамлакатни ҳарбийлаштириш йўлини тута бошлади, деб ёзди. Улар, модомики Устинов Халқ Хўжалиги Олий Кенгашига бошлиқ қилиб қўйилган экан, демак энди Совет Иттифоқи фақат ракеталар ясаб чиқараверади деган гапларни айтишди. Бу бемаъни гаплардир! Биз ўртоқ Устиновни шу ишга тайинлаганимизнинг сабаби шуки, у мана шу лавозимга муносиб кишидир. Ўртоқ Устинов ўрнига ўртоқ Смирновни тасдиқладик. У ўртоқ Устиновдан ёшроқ, ўз вақтида мудофаа саноатини ривожлантириш учун жавобгар бўлган ўртоқ Устиновни қандай танқид қилган бўлсак, ўртоқ Смирновни ҳам бемалол шундай танқид қилишимиз мумкин. **(Залда жонланиш. Давомли қарсаклар).**

Мудофаа саноати қурол-яроғларнинг замонавий воситаларини яратиш ва ишлаб чиқариш вазифаларини муваффақиятли бажармоқда. Лекин бу вазифаларни камроқ маблағ сарфлаб ҳам янада муваффақиятлироқ ҳал қилиш мумкин бўлур эди.

Афтидан Халқ Хўжалиги Олий Кенгаши мудофаа саноати корхоналарида ишлаб чиқариш қувватларидан қандай фойдаланилаётганлигини синчиклаб текшириб чиқиб, шу қувватлардан тағин ҳам тўлиқ фойдаланишга эришмоғи керак.

Бизнинг мамлакатимизда ҳар йили ишлаб чиқаришнинг асосий воситаларини ремонт қилишга 7 миллиард сўмдан кўпроқ пул сарфланмоқда, бунда ана шу пулнинг ярми ускуналарнинг жорий ва капитал ремонтига сарф қилинмоқда. Ҳозир ремонт корхоналарида икки миллиондан кўпроқ одам ишлаяпти ва 800 мингга яқин металл қирқувчи станок шу ишга банд қилиб қўйилган.

Шуни айтиш керакки, бизда ремонт иши яхши уюштирилмаган, бу иш кўпгина корхоналарда кустар усулида олиб борилмоқда. Деярли ҳар бир корхона ўз ускуналарини ўз кучи билан ремонт қилиб, ўзи учун запас қисмларни уч баравар қимматга тайёрлаб олмоқда. Ремонт цехларидаги ускуналардан жуда ёмон фойдаланилмоқда, кўп ҳолларда ремонт ишларининг сифати қониқарсиз бўлиб, ремонт қиммати ҳаддан ташқари ортиқдир.

СССР Халқ хўжалиги кенгаши, СССР Госплани ва Иттифоқ тармоқ комитетлари, маҳаллий партия ва хўжалик ташкилотлари ремонт хўжалигини тартибга солиш билан астойдил шуғулланмоқлари керак. Ремонт ишини индустриал изга солиш лозим. Бунинг йўли — запас қисмларни марказлаштирган тартибда ишлаб чиқаришни кенгайтиришдир.

Находка шаҳар партия комитетининг секретари ўртоқ Хромовских балиқ овлаш флотини ремонт қилишдаги камчиликлар ҳақида бу ерда тўғри гапларни айтди. Унинг таклифлари жиддий эътибор беришга сазовордир. Станоклар паркини, шунингдек бошқа механизмларни ремонт қилиш учун запас қисмлар ёки бутун-бутун агрегатлар ишлаб чиқарувчи махсус заводлар барпо қилиш зарур бўладиганга ўхшайди, иш шу тахлитда ташкил қилинса, ремонт кўп жиҳатдан ишдан чиққан деталлар ва узелларни янгилашдан иборат бўлиб қолади, холос.

Мана шу иш учун жавобгар бўлган ўртоқлар мамлакатда машина ва механизмлар ремонтини яхшилашга тааллуқли ҳамма масалаларни ишлаб чиқиб, бу — саноатимиз ва қурилишимизда машина ва механизмлардан фойдаланишни яхшилашдаги ҳаётий муҳим вазифа эканлигини назарда тутишлари лозим.

Машиналар, ускуналар ва бошқа ишлаб чиқариш воситалари тайёрлаб бераётган корхона ўз маҳсулотини запас қисмлар билан таъминласа, жуда соз бўлур эди. Чет эллардаги нуфузли фирмаларнинг ҳаммаси шундай қилади. У ерда фирма машиналарнинг харидорларига 8-10 йил мобайнида зарур запас қисмларни етказиб бериш кафилини олади.

Халқ хўжалиги кенгашларида ускуналарни ремонт қилиш билан шуғулланувчи ҳамда ўзининг тегишли ишлаб чиқариш базаси ва зарур моддий ресурсларига эга бўлган махсус трестлар ташкил этиш сингари тадбирни ҳам ўйлаб кўриш мумкин. Ускуналарни ремонт қилиш тўғри йўлга қўйилса, ремонт ишларини олиб боришдаги меҳнат сарфлари ва шу ишларнинг таннархи кескин камаяди. Қисқаси буларнинг ҳаммаси ускуналар қаровини ва уни ремонт қилишни тўғри йўлга қўйиш соҳасида етилиб қолган вазифаларни чуқур ўрганишни ва амалда ҳал қилишни талаб этади.

СОВЕТ БУЮМЛАРИ ЭНГ ЯХШИ БУЮМЛАР БЎЛИШИ ЛОЗИМ!

Химия саноатини ривожлантириш масалалари алоҳида диққат эътиборга сазовордир. Давлат янги химия корхоналари қуришга катта маблағлар сарфламоқда.

КПСС Марказий Комитетининг 1958 йилдаги Май Пленумидан кейин химия саноатини жадал ривожлантириш йўлида бир қанча чоралар кўриб, мутлақо тўғри иш қилганлигимизни турмушнинг ўзи кўрсатди.

Кейинги йилларда кўпгина ишлар қилинди, химия саноатининг аҳволи яхшиланди. Химия корхоналарини қуриш миқёслари бошқача бўлиб қолди, химия маҳсулоти ишлаб чиқаришни ўстириш суръатлари ҳам бошқача бўлиб қолди. Бир неча рақамни айтиб бераман. Етти йилликнинг тўрт йили мобайнида химия саноатига қарийб тўрт миллиард сўм сарфланди. Шу йиллар ичида 200 га яқин янги корхона, цех ва айрим ишлаб чиқариш қувватлари қурилди ва ишга туширилди. Кўпгина корхоналар янги техника асосида қайта қурилди ва уларнинг қувватлари анча кенгайтирилди.

Мана шу тадбирлар натижасида синтетик смола ва пластмасса ишлаб чиқариш 1,8 баравар, синтетик каучук ишлаб чиқариш бир ярим баравар, химиявий тола ишлаб чиқариш 1,7 баравар, азотли ўғитлар ишлаб чиқариш 1,7 баравар, автомобиль шиналари ишлаб чиқариш 1,4 баравар кўпайди.

Бироқ, имкониятларимиздан фойдаланиб, химия саноатини ривожлантиришда тағин ҳам анча кўп ишлар қилишимиз мумкин эди.

Етти йиллик планнинг химия саноатини ривожлантириш топшириқларини бажаришдаги қолоқлик бизни ташвишга солмаслиги мумкин эмас. Шуни назарда тутиш керакки, бу топшириқлар бизнинг эҳтиёжимизга нисбатан энг кам қилиб белгиланган эди ва биринчи навбатдаги эҳтиёжларимизнигина таъминлар эди. Бинобарин агар йўл қўйилган қолоқлик тугатилмаса, бунинг натижасида мўлжалланган планни бажаришда қийинчиликлар туғилади, энг муҳими эса халқ хўжалигининг энг асосий тармоқларида техникани тараққий эттириш суръатлари сусайиб қолади.

Бу тармоқдаги асосий резервларни қисқача айтиб ўтаман. Тажриба шуни кўрсатдики, янги корхоналарни қуришдан кўра ишлаб турган корхоналарни қисман реконструкция қилиш йўли билан яхши натижаларга эришиш мумкин, чунки бу реконструкция учун камроқ капитал маблағ талаб қилинади. Технология процессларини интенсификация қилиш, ишлаб чиқариш циклларини камайтириш яхши натижаларга эришишнинг иккинчи йўлидир.

Бу масалаларга етарли эътибор берилаётган корхоналарда анча муваффақиятлар қўлга киритилди. Мисол учун Воскресенский химия комбинатини олиб кўрайлик. Бу корхонада олтин гугурт кислотаси ва минерал ўғитлар ишлаб чиқарилмоқда. Комбинат коллективи 1959 йилдан бошлаб резервларни топиш ва улардан фойдаланиш билан жиддий шуғулланиб келмоқда. Олтин гугурт кислотаси ишлаб чиқариладиган цехларда янги, тағин ҳам қувватлироқ, иш унуми кўпроқ бўлган ускуналар ўрнатилди. Натижада комбинат капитал маблағни камроқ сарфлаган ҳолда мавжуд ишлаб чиқариш майдонларининг ўзида олтин гугурт кислотаси ишлаб чиқариш қувватини 400 минг тоннадан 550 минг тоннага етказиш, минерал ўғитлар ишлаб чиқаришни эса 250 минг тонна кўпайтириш имкониятига эга бўлди.

Агар Воскресенский комбинатининг тажрибаси олтин гугурт кислотаси ишлаб чиқарадиган ҳамма заводларда жорий қилинганида эди, шу йўл билан яна 300 минг тонна қўшимча маҳсулот олиш мумкин бўлур эди. Бу эса бир миллион тонна фосфатли ўғитлар ишлаб чиқариш имкониятини берган бўлур эди.

Яқинда мен Россия Федерацияси ва Украинадаги химия саноатининг бир қанча йирик корхоналарини бориб кўрдим. Химия саноатини янада жадал ривожлантириш тўғрисидаги мулоҳазалар ва хулосаларни ўз мактубимда баён қилдим. Химияни ривожлантириш масалалари жуда катта аҳамиятга эга. Бу масалаларни Марказий Комитетнинг махсус Пленумида муҳокама қилишга қарор қилинди.

КПСС Марказий Комитетининг май Пленумидан кейин химия саноатини ривожлантиришда кўпгина ишлар қилинди, анча тажриба тўпланди, бу тажрибаларни умумлаштириш керак. Масалан, Ново-Московский, Лисичанск химия комбинатлари, Курск ва Калинин сунъий тола комбинатлари, Орехово-Зуеводаги «Карболит» заводи, Уфадаги синтетик спирт заводи ва бошқа корхоналар ички резервлардан фойдаланиш соҳасида яхши натижаларга эришдилар.

Тармоқлар ичидаги ва тармоқлар орасидаги диспропорцияларни тугатиш йўли билан маҳсулот чиқаришни кўпайтирмоқ учун саноатнинг бошқа тармоқларида бўлгани каби химия саноатида ҳам катта резервлар бор. Бу резервлардан фойдаланиш техникага эмас, балки ишлаб чиқаришни ташкил этишга алоқадор ишдир. Бу масалада ҳам плановикларимизни ва хўжалик ходимларимизни яна танқид қилмасак бўлмайди. Ўзларингиз ўйлаб қаранг. Мамлакат ўғитга муҳтож, аммо суперфосфат заводларининг қувватидан тўлиқ фойдаланилмаётир. Сабаб? Бунинг сабаби шуки, олтин гугурт кислотаси етишмайди.

Бундай диспропорцияга йўл қўймаслик учун олтин гугурт кислотаси ишлаб чиқарадиган қувватларни ишга туширишга биринчи галда кўпроқ эътибор бериш керак эди. Лекин афсуски, бундай қилинмаётир.

СССР Госплани, СССР Халқ хўжалиги кенгаши ва Химия комитети бу масалани яхшилаб ўрганиб чиқишлари, ишлаб турган корхоналардаги мавжуд резервларни ҳисобга олишлари, конкрет план тузиб, бу планни бажариш учун ишни кенг авж олдириб юборишлари керак.

Шуни айтиб қўйиш лозимки, марказдаги, шунингдек жойлардаги кўпгина хўжалик ва партия раҳбарларимиз химиянинг прогрессив ролини, халқ хўжалигини химиялаш иқтисодий жиҳатдан ниҳоятда самарали эканлигини шу чоққача батамом англаб олганларича йўқ.

Маълумки, моддий ишлаб чиқаришнинг ҳамма тармоқларига химия фани ва техникасининг энг янги муваффақиятларини бутун чоралар билан жорий қилиш оқибат натижада меҳнат унумдорлигини анча ошириш имкониятини беради. Демак, башарти биз химияни экономикани ривожлантиришга тўла равишда хизмат қилдирмасак, олға қараб жадалроқ боришимиз учун имкониятларимизни анча камайтириб қўйган бўламиз.

Енгил саноатда ва озиқ-овқат саноатида ҳам катта-катта резервлар бор. Мавжуд ишлаб чиқариш қувватларидан тўлароқ фойдаланилса, хом ашё ва материаллар рационалроқ сарфланса, меҳнат унумдорлигини ошириш ва аҳоли учун товарлар ишлаб чиқаришни кўпайтириш мумкин. Мутахассисларнинг ҳисоблаб кўришларича, ҳар хил химиявий толаларга аралаштириб, жундан енгилроқ газламалар тўқиб чиқариш савдо шохобчасига қўшимча равишда 45 миллион квадрат метр пальтобоп газламалар бериш имкониятини туғдиради. Шунинг ўзи резерв эмасми?

Кенг истеъмол буюмлари ишлаб чиқариш учун химия саноати маҳсулотларидан жуда кенг кўламда фойдаланиш мумкинлигини мутахассисларгина эмас, мутахассис бўлмаган кишилар ҳам билишади. Сунъий чарм, сунъий мўйна, ботинкалар учун пишиқ ва енгил таг чарм, рўзғорда ишлатиладиган электр асбоблари, мебель ва бошқа кўп нарсалар шулар жумласидандир.

Тўғри, мен химия саноати ходимлари билан суҳбатлашган ва улар менга чиройли сунъий мўйнани кўрсатишган вақтда, шу мўйнанинг асосий истеъмолчиси бўлган аёллар мўйнанинг ўзи чиройли-ку, лекин унга доғ тушиб қолса, хусусан оқ мўйна кир бўлиб қолса, уни тозалаш қийин, бунинг учун яхши химиявий дорилар йўқ, дейишди. Химиклар ва шаҳарларнинг раҳбарлари — шаҳар ижроия комитетлари буни ҳам ўйлаб кўришлари ҳамда кийим-кечак тозалаш учун зарур дорилар тайёрлашлари керак, токи кийим-кечак ҳамиша чиройли бўлсин.

Биз хозир химия саноатининг қувватларини ўстиряпмиз ва яқин йиллардаёқ енгил саноат учун зарур бўлган химия маҳсулотларини кўплаб миқдорда ишлаб чиқара бошлаймиз, шундай шароитда енгил саноат ходимлари, рассомларимиз, конструкторларимиз буюмларнинг замонавий дидга мос бўлган, қулай, чиройли намуналарини яратишлари, бунинг учун синтетик материаллардан фойдаланишлари керак.

Жаҳон практикасидан маълумки, бундай материаллардан рўзғор буюмлари учун фойдаланиш ишлаб чиқарилаётган маҳсулот миқдорини кескин кўпайтиришга имкон бериш билан бирга, унинг сифатини беқиёс даражада оширади, буюмларни узоқроқ вақтгача чидайдиган қилади, бундай буюмлар енгилроқ, чиройлироқ ва арзонроқ бўлади.

Ишлаб чиқарилаётган машиналар, приборлар, металл, ёқилғи, химия маҳсулотлари, халқ истеъмоли товарлари ҳамда бошқа буюмлар ва материалларнинг сифатини ошириш тўғрисида жиддий ўйлаб кўрмоқ керак.

Айрим хўжалик раҳбарлари тайёрланаётган маҳсулотнинг сифатига тааллуқли масалаларга масъулиятсизлик билан қарамоқдалар, ишлаб чиқариш ва технология интизомининг пастлигига, ишлаб чиқарилаётган машиналар ва халқ истеъмоли товарларининг жиддий конструктив нуқсонларига ҳамда бесўнақайлигига кўникиб қолганлар. Шундай ҳоллар оз эмаски, жойлардаги партия органлари паст сифатли маҳсулот ишлаб чиқариш ҳолларига тегишинча сиёсий баҳо бермаяптилар, шу ишда айбдор бўлган хўжалик раҳбарларига нисбатан принципсизлик қиляптилар.

Сифати паст маҳсулот ишлаб чиқариш халқ хўжалигига катта путур етказади, сифатсиз маҳсулотни экспорт учун етказиб бериш эса халқаро бозорда Совет давлатининг обрўси тўкилишига сабаб бўлади ҳамда моддий зарар етказибгина қолмай, сиёсий зарар ҳам етказади.

Биз баъзи бир машинасозлик заводлари маҳсулотларнинг сифатини яхшилаш, машиналарни, механизмлар ва приборларни пишиқроқ ва узоққа чидайдиган қилиш соҳасида яхши ишламаётганликларига тоқат қилиб туролмаймиз. Масалан, Ковров экскаватор заводида ишлаб чиқарилаётган экскаваторлардаги энг нозик узеллар ва деталларнинг пишиқлиги ва чидамлилиги 3-4 баравар пасайиб кетган. Ахир бунга йўл қўйиб бўладими? Бундай ишлар учун айбдорларни қаттиқ жазоламоқ керак.

Ишлаб чиқарилаётган двигателларнинг хизмат муддатини узайтириш, моторларнинг деталлари ва узеллари учун яхшироқ материаллар танлаб олиб, ана шу деталлар ва узелларни аниқроқ қилиб тайёрлаш вазифаси авиация, автомобиль, трактор ва моторсозлик заводларимиз олдига неча марталаб қўйилди. Шу моторларни ишлаб чиқариш ҳажми ҳам уларнинг қанча иш соати мобайнида ремонтсиз хизмат қилишига кўп жиҳатдан боғлиқдир.

Масалан, мингта мотор чиқарилгани билан, шу моторлар энг яхши намуналарнинг ярим муддатлик хизматини ўташи мумкин, ё бўлмаса 500 та юқори сифатлироқ мотор ишлаб чиқарилса, уларнинг жами моторесурси мингта моторнинг моторесурсига тенг бўлиши мумкин. Ана шу 500 та моторнинг фойдали эканлиги мутлақо шак-шубҳасиздир.

Биздаги мавжуд қоидаларга кўра, корхона раҳбарининг буюмни узоққа чидайдиган қилиш, унинг сифатини яхшилаш учун кураш олиб бориши баъзан ўзига фойдали бўлмайди, дейишади. Нега? Шунинг учунки, корхона раҳбари маҳсулотнинг сифатини яхшилаш, уни пишиқроқ қилиш учун курашадиган бўлса, кўпинча маҳсулот таннархини камайтириш топшириғини бажаролмай қолади. Бу эса мукофот олиш ҳуқуқидан маҳрум қилиб қўйиши маълумдир. Таннархни камайтириш буюмнинг сифатини ёмонлаштиришга олиб бормаслиги керак. Йўқса бир тийинни тежаб, бир сўмни бой бериш ҳеч гап эмас.

Маҳсулот таннархини камайтириш учун кураш буюм сифатини бузиш йўли билан эмас, балки энг замонавий материалларни ишлатиш, ишлаб чиқариш технологиясини яхшилаш, ускуналардан яхшироқ фойдаланиш йўли билан олиб борилмоғи лозим.

Ана шу масалаларга масъулиятсизлик билан қаралиши натижасида кўпгина машиналар, станоклар, механизмлар қисқа вақт ишлаб, тез-тез ремонтга тушмоқда. Бирон буюмни ишлаб чиқаришнинг иқтисодий жиҳатдан берадиган самараларини белгилаш вақтида унинг пишиқлигини, узоққа чидашини эътиборга олмоқ керак. Биз, ўртоқлар, капитал ремонтга жуда кўплаб маблағ сарфлаяпмиз ва бу билан халқ хўжалигига катта зарар етказиб қўяпмиз.

Маҳсулот сифати ва унинг техникавий савияси тўғрисида гапирганда, мен заводларда, халқ хўжалиги кенгашларида ихтиёрийлик, жамоатчилик асосларида ишлайдиган махсус илмий-техника комиссиялари ташкил этишни таклиф қилар эдим. Ишлаб чиқарилаётган ускуналарнинг даражаси фан ва техниканинг ҳозирги муваффақиятларига қанчалик мос эканлигига ана шу комиссиялар баҳо бермоқлари керак. Заводларни техника билан қайта қуроллантириш, эски ва маънавий жиҳатдан эскириб қолган ускуналарни янги, унумлироқ ишлайдиган ускуналар билан алмаштириш соҳасидаги планларни тузишни ҳам ана шу комиссияларга вазифа қилиб топшириш мумкин.

Ишлаб чиқариш процессларига автоматикани жорий қилишни жадаллаштириш, поток линияларга актив ва тез ўтиш — маҳсулотлар сифатини яхшилашнинг энг муҳим шартларидан биридир. Корхоналарнинг раҳбарлари, инженер-техник ходимлари мавжуд технология процессларини танқидий кўз билан қараб чиқмоқлари, уларни тағин ҳам мукаммалроқ процесслар билан алмаштирмоқлари ва имконияти бўлган жойларда буюмлар тайёрлашни программлаштирилган ишлаб чиқаришга кўчирмоқлари керак. Цех, завод, комбинат, халқ хўжалиги кенгаши доирасида тадбирлар ишлаб чиқиш, шундан кейин эса умуман мамлакат бўйича тадбирлар ишлаб чиқиш, сўнгра бу тадбирларни халқ хўжалиги планларида акс эттириш лозим.

Бу вазифани тор маъмуриятчилик йўлидан бориб ҳал қилмасдан, балки бунга кенг жамоатчиликни жалб этиш, партия ташкилотлари, касаба союзлари, комсомол, матбуотнинг эътиборини тортиш керак. Корхоналарнинг ишига улар ишлаб чиқараётган маҳсулотнинг сонига қарабгина эмас, балки сифатига, ана шу маҳсулот замонавий техника муваффақиятларига, Ватан ва чет эл техникасининг энг яхши намуналарига қанчалик монанд эканлигига қараб ҳам баҳо бериш лозим.

Буюмлар, машиналар ва материалларнинг сифатини яхшилаш иқтисодий жиҳатдан катта самара беради. Шу муносабат билан маҳсулот тайёрлашнинг сифатини контроль қилиш соҳасида вужудга келган практикани қайта қараб чиқиш зарур. Бу контролни техника жиҳатидан юксак савияга кўтармоқ керак. Корхоналарни, ишлаб чиқариш лабораторияларини ишлаб чиқарилаётган маҳсулотни тайёрлаш аниқлигини ва унинг сортини объектив белгилашга ёрдам бера оладиган зарур инструмент, приборлар, реактивлар билан таъминлаш керак.

Эскириб қолган маҳсулотни ишлаб чиқаришдан мажбурий йўл билан эмас, балки ихтиёрий равишда олиб ташлаб, уни замонавий талабларга мос бўлган янги, мукаммалроқ маҳсулот билан алмаштиришга интилишдан корхонани, халқ хўжалиги кенгашини қай тахлитда манфаатдор этиш лозимлигини ҳам ўйлаб кўрилса, яхши бўлур эди. Шундай қилиш керакки, бундан умуман корхона коллективи ҳам ва корхонада ишлаб турган ҳар бир киши ҳам манфаатдор бўлсин.

Янги маҳсулотни жорий қилиш, уни ўзлаштириш муддатлари ва ёппасига ишлаб чиқаришга киришиш соҳасидаги тадбирлар халқ хўжалиги планларида ўз ифодасини топмоғи керак. Шу билан бирга ишлаб чиқаришни янги маҳсулот тайёрлашга қайта мослаштириш учун уни вақтинча тўхтатиб туриш ҳоллари содир бўлиши мумкин. Лекин бундан қочмаслик керак, чунки янги маҳсулот ишлаб чиқаришга кўчиш билан боғлиқ бўлган вақтинча чиқимлар кейинчалик тез қоплаб олинади.

Эҳтимол, тажриба тариқасида баъзи бир корхоналарда, хусусан айниқса айтайлик, авиация моторлари, радиотехника ва электр приборлари ва шу каби масъулиятлироқ маҳсулотлар ишлаб чиқарувчи корхоналарда меҳнатга ишбай усулида ҳақ тўлаш ўрнига вақтбай усулида ҳақ тўлаш тартибини жорий қилиб, бунда буюмларнинг юқори сифатли ва узоққа чидайдиган бўлиши учун моддий рағбатлантиришни кўзда тутиш лозим бўлар. Бундай тадбир иш унумининг камайиб кетишига олиб келади деган хавотирликлар туғилиши мумкин. Лекин бундай ховатирликлар асосли эмас, чунки кўпгина корхоналарда техника ва технологиянинг ҳозирги даражасида ишлаб чиқаришнинг поток характерига эга бўлганлиги сабабли шундай бир муайян ритм вужудга келдики, ана шу ритм ишлаб чиқариладиган маҳсулот миқдорини ҳам олдиндан белгилаб бермоқда.

Саноатнинг резервлари ҳақида гапирганда, ускуналарни ремонт қилишни тўғри уюштириш зарурлигига эътиборни жалб қилиб ўтмаслик мумкин эмас.

МЕҲНАТ УНУМДОРЛИГИНИ УЗЛУКСИЗ ОШИРИШ—БОШ ВАЗИФАМИЗ

Ўртоқлар! Меҳнат унумдорлигини узлуксиз ва тез ошириш коммунистик қурилиш учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга эканлиги ҳаммага яхши маълум. Меҳнат унумдорлиги қанча тез ўсса, давлатнинг иқтисодий қудрати шунча тез ортади, жамият бойликларига бойлик қўшилади, халқнинг турмуш даражаси ошади. Ижтимоий меҳнат унумдорлигини узлуксиз ошириш — партиянинг, давлатнинг, мамлакатимиздаги барча меҳнаткашларнинг бош мақсадидир.

Етти йилликнинг тўрт йили мобайнида меҳнат унумдорлиги саноатда 25, қурилишда эса 30 процент ошди. Бунда шуни ҳисобга олмоқ керакки, саноат тармоқларининг аксарияти қисқартирилган иш кунига ўтди. Шундай қилиб, агар соатлик унумдорликни олсак, у ана шу давр ичида саноатда 40 процентдан зиёдроқ ва қурилишда 47 процент кўпайди.

Айни маҳалда меҳнат унумдорлигини ўстириш соҳасида етти йиллик контроль рақамлари бажарилмаётганлигини кўрмаслик мумкин эмас. Бу рақамлар Россия Федерациясида ҳам саноатда 0,7 процент ва қурилишда қарийб 4 процент бажарилмай қолди. Ўтган йили республикада 1900 га яқин корхона меҳнат унумдорлигини ошириш топшириқларини бажармади.

Бундай аҳволни нима билан изоҳлаш мумкин? Меҳнат унумдорлигини ошириш тўғрисида кўп гапирсалар ҳам, амалда мана шу муҳим соҳада кам иш қилаётган инженер-техник ходимлар, корхоналарнинг, хўжалик ва партия ташкилотларининг раҳбарлари ҳали ҳам бор.

Етти йиллик планни бажармоқ учун саноатда меҳнат унумдорлигини йил сайин тахминан олти ярим процент ошириб бормоқ керак. Бу нарса ҳаммага маълум. Аммо Мурманск Халқ хўжалик кенгашининг раиси ўртоқ Шликов ва собиқ Иваново Халқ хўжалик кенгашининг раиси ўртоқ Алексеев бу йил ана шу халқ хўжалиги кенгашлари учун планда меҳнат унумдорлигини ошириш кўзда тутилмасин, балки меҳнат унумдорлиги соҳасида ўтган йилларда эришилган даражани камайтириш кўзда тутилсин, деб талаб қилишди. Ставрополь, Шимолий Осетия, Амур ва бошқа бир қанча собиқ Халқ хўжалиги кенгашларининг раҳбарлари ҳам худди шундай қарашларга амал қилиб, бизга 1963 йил учун меҳнат унумдорлигини ўстириш юзасидан топшириқлар берилмасин, деб савдогарчилик қилишди.

Маҳаллий партия органларининг бундай зарарли тенденцияларга зарба бермаганликлари ҳам кишини ташвишлантиради. Мазкур партия ташкилотлари раҳбарларининг бу ишда сукут сақлаб туришига улар хўжалик ходимларининг хато позициясини қувватламоқдалар, деб баҳо бериш мумкин.

Саноатнинг ҳар бир тармоғи учун объектив кўрсаткичлар ишлаб чиқиш зарур, токи ишлаб турган ҳар бир киши ҳисобига меҳнат унумдорлиги даражаси қандай бўлаётганлигига ана шу кўрсаткичлар асосида тўғри баҳо бериш мумкин бўлсин. Бу кўрсаткичларни завод ва цех бўйича таққослаб кўриш, энг яхши корхоналаримизнинг кўрсаткичларигагина эмас, балки чет эл фирмаларининг кўрсаткичларига ҳам солиштириб кўриш керак. Шундан сўнг кенг меҳнаткашлар оммаси иштироки билан конкрет тадбирлар ишлаб чиқиб, меҳнат унумдорлиги соҳасида энг юқори кўрсаткичлардан ўзиб кетмоқ учун бу тадбирларни участкада, цехда, умуман заводда амалга ошириш зарур. Шу нарса жуда муҳимки, қайси вақтгача қандай марралар эгалланажагини, мазкур корхонани ривожлантириш учун давлатдан қандай ёрдам керак-у, қайси ишларни ўз кучи билан қилиши мумкинлигини корхона коллективи, ҳар бир ишчи билиб турсин. Бу — фан ва техниканинг энг янги муваффақиятлари асосида меҳнат унумдорлигини ошириш учун ҳар бир меҳнаткашнинг, ҳар бир ишчилар коллективининг конкрет кураш плани бўлади.

Москвадаги «Красний пролетарий» заводининг токари ўртоқ Кузьмин бу ерда сўзга чиқиб, меҳнат интизомини бузувчиларга, ҳеч қандай сабабсиз иш жойини тез-тез ўзгартириб турган кишиларга қарши активроқ кураш олиб бориш учун турли рағбатлантириш чораларидан, шу жумладан отпуска бериш тартибида ҳам ана шундай чоралардан фойдаланиш зарур, деб масалани тўғри қўйди.

Ишчи ва хизматчиларга отпускалар бериш масаласини ўйлаб кўрмоқ керак. Ҳозирча бу ишга текисчилик билан қараш тартиби мавжуддир. Яхши ишлаётган инженер, техник, ишчи, хизматчи ҳам, ўз вазифасига виждонан қарамаётган киши ҳам отпуска олиш ҳуқуқидан бир хилда фойдаланади. Шундай бўлиши тўғрими?

Дам олиш ҳуқуқи — Конституцияда бериб қўйилган ҳуқуқдир. Бизнинг Конституциямизда ҳар бир граждан меҳнат қилиш, дам олиш, билим олиш ва қариган чоғида моддий жиҳатдан таъминланиш ҳуқуқига эгадир, деб ёзиб қўйилган. Кўриб турибсизки, бу моддада меҳнат билан дам олиш ўртасида бевосита боғланиш бор. Отпускалар бериш тартибини ҳам корхоналарда, илмий тадқиқот институтларида ва муассасаларда яхши ишлаб турган кишиларни руҳлантирадиган, рағбатлантирадиган тахлитда қуриш лозим эди. Яхши ишлаётган, юксакроқ меҳнат унумдорлигига эришаётган, нормаларини бажариб келаётган, юқори сифатли маҳсулот бераётган кишиларга отпуска кунини кўпайтириш лозим.

Нормасини муттасил бажармаётган, ишга виждонан муносабатда бўлмаётган, ёмон ишлаётган, прогул қилаётган, бир корхонадан иккинчи корхонага кўчиб юрган кишиларнинг отпускасини қисқартириш ёки эҳтимол шу одамлар тузалмагунча уларни умуман отпускадан маҳрум қилиб қўйиш керак. **(Қарсаклар).**

Касаба союзлари бу масалани айрим касблар бўйича ишчиларнинг муҳокамасига қўйсалар, партия ва комсомол ташкилотлари, корхона раҳбарлари, ишчилар, инженер-техник ходимлар, хизматчилар билан маслаҳатлашиб, отпуска бериш тартибини ҳалол ва яхши ишлаётган кишиларни рағбатлантирадиган тарзда белгилаш ҳақидаги таклифларни улар билан биргаликда ишлаб чиқсалар мақсадга мувофиқ бўлур эди.

Отпускалар беришнинг бундай тартиби адолатлироқ бўлса керак, деб ўйлайман. Бироқ такрор айтаманки, ўртоқлар, буларнинг ҳаммасини обдон ўйлаб кўрмоқ, бирон қарор қабул қилишдан илгари ишчи ва хизматчилар билан муҳокама қилиб чиқмоқ керак.

Неча юз минглаб меҳнаткашлар отпуска олиб, дам олиш уйлари ва санаторийларда истироҳат қилмоқдалар. Лекин бу ишда ҳам ҳали тегишинча тартиб йўқ. Кўпинча курорт жойларимизда соппа-соғ одамлар «саломатлигини яхшилайди», уларни бир умр дам олиб ўтувчи кишилар деб аташ мумкин. **(Залда жонланиш. Қарсаклар).** Бунга йўлланмалар тақсимлашдаги пала-партишлик сабаб бўлмоқда.

Яхши ходимга дам олиш учун йўлланма ҳам, рағбатлантиришнинг бошқа формалари ҳам топилади. Лекин дангасаларга, текинхўрларга қарши ва жамиятга зарарли бўлган бошқа унсурларга қарши тағин ҳам активроқ кураш олиб бориш зарур. Баъзибир одамни мажбурий чораларсиз тузатиб бўлмаслигини назарда тутмоқ керак. Агар биз шу тоифадаги одамлар учун нуқул лекциялар ўқий берсак-у, халқ орасида айтилганидек, лекция вақтида улар бурнини кавлаб ўтирса, бунинг ҳеч қандай таъсири бўлмайди. Бундай одамга қандай лекция ўқиманг барибир кор қилмайди. Бунда ҳокимиятнинг кучидан фойдаланмоқ керак. Қўлига ҳокимият бериб қўйилган кишилар бундан халқ бахт-саодати учун фойдалана билмаса, бу ҳам фазилат эмас.

Бизнинг мамлакатимизда кимки меҳнат қилаётган бўлса ҳурматдадир, меҳнат қилмасдан, текинхўрларча турмуш кечираётган кишиларни эса қулоғидан тортиб, курортга эмас, бошқа ёққа жўнатиш керак. **(Залда жонланиш. Қарсаклар).**

Жамиятга зарарли унсурларга қарши курашни партия ташкилотлари, касаба союзлари, комсомол ва лозим бўлиб қолган ҳолларда милиция олиб бормоғи лозим. Текинхўрлик жуда ашаддий тус олиб кетган ҳолларга келганда эса бу ўринда давлат хавфсизлиги органларимиз ҳам ҳаракат қилиши керак. Текинхўрларга қарши раҳм-шафқатсиз бўлиш, уларни меҳнат қилишга мажбур қиладиган шароитга солиб қўйиш зарур. **(Давомли қарсаклар).** Биз бу одамлардан бошқа ҳеч нарса талаб қилаётганимиз йўқ. Улар барча совет кишилари қатори меҳнат қилсалар бўлгани! **(Қарсаклар).**

Йўқ эса нима бўляпти? Ҳамма совет кишилари меҳнат қилишаяпти-ку, бир бекорчи такасалтанглик қилиб ишламасдан нон ейди. Хўш, у кимнинг нонини еяпти? Худо унинг ризқини осмондан ташламайди-ку. У меҳнат қилаётган кишиларнинг ҳақига хиёнат қиляпти. Ахир шундай тоифадаги унсурларга раҳм-шафқатсиз бўлишни шахсни ҳурмат қилмаслик, эркинликка, демократияга хилоф ишдир деб ҳисоблаш мумкинми? Бекорчининг ўзи ишлашни истамаса, уни ишлашга мажбур этиш — унга ўз шахсиятига ҳурмат билан қараш туйғусини сингдириш демакдир. **(Гулдурос қарсаклар).**

Олий мактабимизнинг илмий кадрлари техникани тараққий эттириш учун курашда муҳим роль ўйнашлари мумкин.

Тармоқ комитетларига фан, техникага, ишлаб чиқариш технологиясига тааллуқли масалалар билан шуғулланиш вазифаси топширилган. Бу зарур иш. Лекин мамлакатимизда олимларнинг жуда катта армияси университетларда, институтларда ишлаб келмоқда ва, кўпинча лабораториялар яхши жиҳозланмаганлиги, ўқув юртларида зарур ускуналар йўқлиги орқасида ана шу олимларнинг роли фақат дарс беришдан иборат бўлиб қолмоқда. Бироқ қаерда, қандай фандан дарс беришидан қатъи назар, олим ҳатто ўз малакасини ошириш мақсадида тажрибалар ўтказиб туриши шарт. Бунинг учун тегишли имкониятлар бўлиши лозим.

Ўқув юртларида ишлаб турган олимлар ўриндошлик йўли билан тажриба ишлари ўтказиб турадиган бўлишлари учун баъзи бир заводлар ҳузурида лабораториялар, тажриба базалари ташкил этишни ҳам ўйлаб кўриш керак эди. Бу нарса фақат ўқитувчиларгагина фойдали бўлиб қолмайди. Ўқитувчилар юқори курсларнинг студентларини, ўз ассистентларини илмий ишга жалб қилган бўлур эдилар. Шундай қилиб, олий ўқув юртларидаги олимларнинг ўзлари ўз билимларидан коммунизм қуриш манфаатлари йўлида тағин ҳам ижодийроқ фойдалана олган ҳамда студентларни, ассистентларни ва аспирантларни илмий тадқиқотчилик ишига ўргатган бўлур эдилар.

Ўз базасига, дурустгина лабораторияларига эга бўлган олий ўқув юртларини заказлар билан банд қилиб қўйиш керак, токи бу ердаги илмий ходимлар ҳам халқ хўжалигига зарур бўлган техниканинг янги намуналарини яратишда активроқ қатнашсинлар. Олий ўқув юртларидаги ҳамма лабораторияларни яхшироқ жиҳозлаш ғамини ҳам ейиш лозим. Олий ўқув юртларининг илмий ходимлари фан ва техникани ривожлантириш учун, ишлаб чиқариш учун бир талай иш қила оладилар.

Чет элларда, хусусан АҚШда кўпгина илмий масалалар аслида университетларда ишлаб чиқилади. Капиталистлар ана шу университетларни маблағ билан таъминлаб, уларга заказлар бериб туради ва университетлар фирма манфаатдор бўлган у ёки бу проблемани ишлаб чиқади.

Бизда турли илмий масалаларни ишлаб чиқиш учун тегишли тадқиқот институтлари тузилган. Бу — жуда яхши. Лекин олий мактабдаги илмий ходимларнинг жуда катта армиясидан халқ хўжалиги учун муҳим бўлган у ёки бу проблемаларни илмий тадқиқот қилиш йўли билан ишлаб чиқиш учун фойдалансак бўлмайдими.

Олий мактаб кадрларидан яхшироқ фойдаланиш тўғрисида ўйлаб кўриш мақсадга мувофиқдир. Олий ўқув юртларининг илмий ходимлари тажриба ишларига студентларни жалб қилган бўлур эдилар, шу тариқа студентлар, аспирантлар олган билимларнинг самараси тезроқ рўёбга чиққан бўлур эди. Баъзи бир студентлар, аспирантлар диплом олишдан ёки диссертация ёқлашдан анча илгариёқ муҳим темалар устида муваффақият билан ишлашлари мумкин.

Меҳнатни илмий асосларда ташкил этишга доир масалалар — ишлаб чиқаришни бошқаришнинг ажралмас ва жуда муҳим қисмидир. Ҳозир ишлаб чиқаришнинг асосий оғирлиги халқ хўжалиги кенгашлари елкасига тушмоқда. Бунинг маъноси шуки, халқ хўжалиги кенгашлари ўз корхоналарида меҳнатнинг ташкил этилиши учун тўла жавобгар бўлишлари керак.

Саноат тармоқлари бўйича давлат комитетларининг тузилганлиги меҳнатни ташкил этишга доир масалаларни умуман тармоққа мослаштирган ҳолда ўрганиш ва ҳал қилиш учун қулай шарт-шароитлар туғдирмоқда. Комитетлар илмий тадқиқот институтларининг куч-ғайратини ана шу масалаларни ҳал қилишга йўлламоқлари керак. Янги техникани, замонавий технологияни жорий қилиш меҳнатни илмий асосларда ташкил этиш билан чамбарчас боғланган бўлсин.

Хўжалик раҳбарларимиз меҳнатни ташкил этиш масалалари билан кам шуғулланаётганликларини кўпгина мисоллар ва фактлар кўрсатиб турибди. Масалан, шундай бир воқеа эсимда. Урушдан кейин биз АҚШдан шлакоблоклар ишлаб чиқарувчи бир неча завод сотиб олдик. Шу заводлардан бирини Киевда қурдик. Унда 100 тача одам ишлар эди. Американликларда эса мана шундай заводда атиги 16 киши ишлаган. Ўша заводдаги ходимлар сонини қисқартиришга муваффақ бўлиш учун кўп меҳнат сарфлашга тўғри келди.

Украинада ишлаган вақтимда мен шу заводга тез-тез бориб турар эдим. Урушдан кейин бутун Киев харобалар ичида ётган бўлиб, деворбоп материал жуда зарур эди, ўша вақтларда эса шлакоблоклар ҳам прогрессив бинокорлик материали ҳисобланарди. Машина заводга яқинлашган пайтда (афтидан, директор буйруқ берган бўлса керак) мени кўрмасин деб, ёрдамчи ишчиларнинг ҳаммасини беркинишга мажбур қилишибди. **(Залда кулги).** Шу тариқа завод раҳбарлари бизда ҳам ишчилар сони белгиланганидан кўп эмас, деб кўрсатмоқчи бўлишибди. **(Залда жонланиш).**

Ёки бошқа мисолни олайлик. Бошқирдистонда немис фирмасидан сотиб олинган полиэтилен ишлаб чиқарувчи йирик корхонани яқинда ишга туширишди. Фирманинг лойиҳасига кўра ана шу корхонага 500 киши хизмат кўрсатиши лозим бўлса, бизда 760 кишини қўйишибди.

Маълумки, заводларимизнинг асосий цехларидаги ходимлар сони чет эл корхоналарининг асосий цехларидаги ходимлар сони билан деярли баббаравар. Лекин ёрдамчи цехларга келганда ўртада катта тафовут бор. Бизда жуда кўп ишчи ёрдамчи ишларда банд қилиб қўйилган. Саноатда ёрдамчи ишчилар 9 миллион кишига боради.

(Давоми тўртинчи бетда).

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Давоми· Боши 1,2 ва 3-бетларда)

Бунга сабаб шуки, бизнинг корхоналаримизда асосан асосий ишлаб чиқаришни такомиллаштиришга эътибор берилиб, ёрдамчи цехларнинг ҳаммаси ва бошқариш аппарати даққи-юнусдан қолган усуллар билан ишлаб келмоқда. Шунинг натижасида асосий цехнинг ишчиси юксак унумдорликка эришгани билан умуман корхона бўйича кўрсаткичлар паст бўлиб чиқмоқда. Бундан шундай хулоса чиқадики, ёрдамчи цехлар ва бошқариш аппаратини бутун чоралар билан асосий ишлаб чиқариш даражасига етказиш, ишлаб чиқаришда ҳам, бошқаришда ҳам меҳнатни илмий асосларда ташкил этиш билан конкрет шуғулланиш керак.

Инженерлик-техника, лойиҳалаш-конструкторлик ишларида ҳамда халқ хўжалигини ҳисобга олиш ва бошқариш соҳасида ишлаб турган ходимлар меҳнатини механизациялаш ва рационал ташкил этиш — ижтимоий меҳнат унумдорлигини оширишда катта аҳамиятга эга. Мамлакатда ана шу ишларда 10 миллиондан кўпроқ киши, шу жумладан Россия Федерациясида 6 миллиондан ортиқ киши банддир.

Ҳисоблаш, лойиҳалаш — конструкторлик ва копия кўчирувчи — кўпайтирувчи техника воситалари ишлаб чиқаришни ва жорий қилишни ривожлантириш суръатлари мутлақо етарли эмас ва шу техникага бўлган эҳтиёж йилдан-йилга қондирилмасдан келмоқда.

Ўтган йили бизда 30 минг дона клавишли — ҳисоб машиналари ишлаб чиқарилди, ваҳолонки Германия Демократик Республикасида 100 мингдан ортиқ, Америка Қўшма Штатларида эса қарийб салкам 500 минг дона ишлаб чиқарилди.

Планлаштириш органларига ҳисоблаш, лойиҳалаш — конструкторлик ва копия кўчирувчи — кўпайтирувчи техника ишлаб чиқаришни юксалтиришнинг конкрет программасини ишлаб чиқиш вазифасини топширмоқ керак. Ҳисобот ишларини машиналаштириш, кишиларни ўқитиш соҳасида ҳали кўп ишлар қилиш лозим. Статистика ва ҳисобот маълумотларини бир системага солиш — тегишли проблемалар тузиш ҳамда яратилган математика машиналаридан яхшироқ фойдаланиш имконини беради.

Ишлаб чиқариш процессларига автоматикани бутун чоралар билан жорий қилиш, халқ хўжалигининг ҳамма тармоқларида корхоналарни кооперативлаштиришни такомиллаштириш — ҳозир ишлаб чиқаришда асосий вазифадир.

Маълумки, капиталистлар ишлаб чиқаришни автоматлаштириш ва поток усулида ташкил этиш йўлидан бормоқда. Лекин капиталистик мамлакатларда бу процесс ниҳоятда оғир кечмоқда. У мамлакатларда ишлаб чиқаришни механизациялаш ва автоматлаштириш юз минглаб ва миллионлаб одамларни кўчага улоқтириб ташламоқда, очликка маҳкум этилган ишсизлар армияси ўсиб бормоқда.

Бизнинг социалистик шароитларимизда механизация ва автоматизация одамларга роҳат бахш этади, уларнинг меҳнатини енгиллаштиради ва тағин ҳам унумли қилади, ишлаб чиқаришни кенгайтиради, давлатнинг ресурсларини кўпайтиради, бу эса халқнинг моддий ва маънавий талабларини тўлароқ қондириш имкониятини беради.

Ҳозир вазифа ҳамма ишчилар, инженерлар, техниклар, олимларни ана шу етилган масалаларни ҳал қилишга отлантириш, уларнинг эътиборини конкрет ишларга, партиямиз программасида илгари сурилган энг муҳим иқтисодий проблемаларни амалга оширишга қаратишдан иборат.

КАПИТАЛ ҚУРИЛИШДАГИ КАМЧИЛИКЛАР ТУГАТИЛСИН

Ўртоқлар! Энди капитал қурилишнинг баъзи масалалари хусусида гапириб ўтишга ижозат бергайсиз. Етти йилнинг ўтган тўрт йили мобайнида давлат ва колхозлар капитал қурилишга ҳаммаси бўлиб 139 миллиард сўм, яъни урушдан олдинги йилларнинг ҳаммасидагига қараганда 3,4 баравар кўп маблағ сарфладилар.

Бинокорлар катта ишларни бажариб қўйдилар, улар суръатларни оширишни давом эттирмоқдалар. Етти йилликнинг тўрт йили мобайнида 3700 тадан кўпроқ янги йирик саноат корхоналари ишга туширилди. Шаҳарларда ва ишчи поселкаларида умумий саҳни 324 миллион 800 минг квадрат метр уй-жой бинолари, ёки 9 миллионга яқин янги квартира қурилди.

Лекин капитал қурилишни планлаштириш ва ташкил этишдаги камчиликларни кескинроқ ва тезроқ йўқотганимизда эди, қурилишга ажратилган маблағ ва моддий ресурсларни сочиб юборишга хотима берганимизда эди, анча кўпроқ иш қила олган бўлур эдик. Шундай сабаблар билан ўтган йил асосий ишлаб чиқариш фондларини ишга тушириш плани 92 процент, уй-жой майдонларини қуриб битказиш плани 94 процент, Россия Федерациясида эса бундан ҳам камроқ, 89 процент бажарилди.

Бу йил жуда кўп иш қилиниши лозим, аммо бинокорлар йил бошидан бери яхши ишламаяптилар. Биринчи кварталда капитал маблағлар сарфлаш плани фақат 86 процент, қурилиш-монтаж ишлари плани эса 91 процент бажарилди. Бу ишни кескин равишда тузатиб олиш ва қилинмай қолган ишларнинг ўрнини тўлдириш керак.

Капитал маблағларни муҳим қурилишларга сарфлаш тўғрисида кўп гапирганмиз ва қарорлар қабул қилганмиз. Хўш, бу вазифа қандай бажариляпти? Эътироф қилиш керакки, ҳозирча биз лозим бўлган натижаларга эришганимиз йўқ. Кейинги тўрт йил ичида қурилаётган ишлаб чиқариш объектларининг сони 160 мингдан 195 мингга етди ёки 20 процентдан зиёдроқ кўпайди.

Битмай қолган қурилишларнинг ҳажми ва ўрнатилмаган ускуналар ҳам шу вақт ичида кўпайиб кетди. Яна бунинг устига 1963 йил планини тузаётган вақтда иттифоқчи республикаларнинг Министрлар Советлари, министрликлар ва идоралар яна тўрт ярим мингдан кўпроқ ишлаб чиқариш биноларини янгидан қуриш тўғрисида таклиф киритдилар, бу бинолар қарийб 30 мингга яқин объектдан иборат бўлади. СССР Госстройи ва СССР Госплани бу масалани қараб чиқаётган вақтда етарли равишда принципиаллик кўрсатмадилар, либераллик қилдилар ва фақат 900 та қурилишга доир таклифнигина рад қилдилар.

Қурилаётган бинолар нақадар кўп бўлса, ҳар бир қурилиш шу қадар кам материал ва ускуна олади. Бошланган қурилишлар кўп деб, мақтанишдан фойда йўқ, балки объектларни тезроқ қуриш фойдали бўлади. Агар қурилаётган объектлар кўпайиб кетса, қурилиб битказиладиган корхоналар камайиб кетади. Бундай ҳолда капиталлар, ишчи кучи, ускуналар қурилиш ишларида техникавий имкониятларда мўлжаллангавига қараганда кўпроқ вақт банд бўлиб қолади. Шундай қилиб, сарфланган капитал самара бера бошлайдиган муддат узайиб кетади.

Бу нарса оз-моз саводи бўлган ҳар бир кишига ҳам равшан бўлиши лозим. Равшанликка равшанку-я, аммо баъзи ўртоқлар мана шу равшан нарсага зид иш қилмоқдалар. 12 йилдан бери қурилаётган заводлар ҳам бор, ваҳолонки бу заводни уч-тўрт йил ичида қуриб битказиш мумкин. Агар шу заводни қуришга ҳатто беш-етти йил кечикиб киришилса-ю, лекин уни қуриш учун бинокорлар ўзлаштира оладиган керакли нарсаларнинг ҳаммаси ўз вақтида берилса, бу завод икки-икки ярим йил тезроқ қурилиб битган бўлур эди, мамлакатга бойликни икки баравар тезроқ бера бошлаган бўлур эди ва бу билан мамлакатимизнинг қудрати тезроқ кучайган бўлур эди. **(Гулдурос қарсаклар).**

Такрор айтаманки, партиямизда буни тушунмаган битта ҳам киши йўқ, аммо план тузишга киришилганида баъзи ўртоқлар ашаддий юлғичлар сингари ҳаракат қиладилар. Бу ерда фалон ишни, у ерда фалон ишни қилиш керак деб туриб оладилар. Бундай кишига «сизнинг лойиҳангиз йўққу» деб айтилса, «лойиҳани тайёрлаймиз, объектни қурилиш лойиҳасига киритиш менинг учун аҳамиятли» деб жавоб беради.

Объект «рўйхатга киритилганидан» кейин бунга пул, ишчи кучи бермаса бўлмайди. Унга фалонча пул берилади, у аппаратни тузиб олади, директорни тайинлайди, аммо ишдан дарак йўқ. Кўпинча шундай бўладики, бундай қурилишга ажратилган маблағнинг ўзи бошланган қурилишни тамомлашга етмай қолади.

Шу сабабли баъзи бир кимсаларни ибрат учун жазолаш керак бўлади. Эҳтимол шу ерда ўтирганлардан баъзиларини жазолашга тўғри келиб қолар **(залда жонланиш)**, ўшанда сиз бу киши маблағни ўзи учун эмас, балки умумий иш учун сўраган эди-ку деб айтасиз. **(Залда жонланиш)**. Бироқ, ўртоқлар, эҳтиёт бўлинглар, шунақа илтимослар билан қўлга тушиб қолманглар **(залда жонланиш. Қарсаклар).**

Шундай бўлмоқдаки, маблағларни муҳим қурилишларга тўплаш ўрнига бизда давлат маблағларини сочиб юбориш, капитал маблағларни, янги қувватларни тезроқ ишга тушириш имкониятини ҳисобга олмай, қурилаётган объектларга арифметика усулида тақсимлаб бериш сингари яроқсиз одат давом қилмоқда. Бу — оқибати хатарли бўлиб чиқадиган, ақлга тўғри келмайдиган одатдир. Бундай ўтакетган хўжасизликка тоқат қилиб бўлмайди. Биз қарорлар қабул қилаверамиз, маблағларни сочиб юборишни қоралайверамиз-у, аммо битмай қолган қурилишларнинг ҳажми аввалгидек, кўпайиб кетмоқда ва шу йилнинг бошига келиб 27 миллиард сўмга етди.

Россия Федерациясининг область ва ўлка партия комитетлари қурилиш рўйхатларини кўриб чиқиб, 2500 объект бўйича тузатиш киритдилар. РСФСР халқ хўжалиги кенгашларида эса бундай объектлар 50 мингдан кўпроқ ҳисобланади. Оддийгина ҳисоблаб қарасак, ишлаб чиқариш объектларининг фақат 5 процентигагина шундай тузатишлар киритилганини кўрамиз. Кўпгина ўлка ва область партия комитетлари капитал маблағларни муҳим қурилишларга тўплаш соҳасида хўжакўрсингагина ҳаракат қилганликлари, аммо маблағларни сочиб юбориш илгаригидек давом қилиб келаётгани мана шунинг ўзидан кўриниб турибди-ку. Шундай ҳоллардан кейин Россия Федерацияси халқ хўжалиги кенгашларининг қурилишларида бажарилган қурилиш-монтаж ишларининг ҳажми биринчи кварталда ўтган йилнинг шу давридагига нисбатан ҳатто камайиб кетганлигига таажжубланиб бўладими, ахир.

Битмай қолган қурилишларнинг кўпайиб кетганлиги бамисоли бир ботқоқликдир, баъзи ўртоқлар янгидан-янги қурилишларни ҳеч бир ҳисобламай бошлайвериш билан бизни мана шу ботқоққа судрайдилар.

Бу ерда сўзга чиққанлар 2500 объектни қурилиш рўйхатидан чиқариб юбориш тўғрисидаги таклифларни Госстрой ҳам, Госплан ҳам ҳанузгача кўриб чиқмаганлигини, шу сабабли мазкур қурилишларга ҳозир ҳам пул бериб турганлигини айтишди,— аҳвол ҳақиқатан ҳам шундай. Бу — ҳукуматга таалluқли гапдир. Модомики, шундай экан, ўз-ўзингни танқид қилиб бўладими? **(Залда жонланиш)**. Бошқаларни танқид қилиш яхшироқ, албатта. **(Залда жонланиш).** Бу тажрибада исбот бўлган, буни ҳаммангиз яхши биласиз. **(Залда жонланиш).** Лекин, ўртоқлар, мен Министрлар Советининг Раиси бўлганлигим учун ҳукумат составига аъзо бўлган министрларни ўз ишларидаги камчиликлари учун танқид қилишга ҳақлиман. Шунинг учун ҳам мен қурилишдаги тартибсизликларга СССР Госстройининг раиси ўртоқ Новиковнинг ва СССР Госпланининг раиси ўртоқ Ломаконинг эътиборини жалб қиламан, эндиликда эса Халқ Хўжалиги Олий Кенгашининг раиси ўртоқ Устинов ҳам бу иш билан шуғулланиши лозим. Ўз навбатида улар шу камчиликлар учун республика ташкилотларини танқид қилишлари керак. Бироқ, танқид қилиш билангина кифояланмай, давлат манфаатларига зид бўлган бундай одатга йўл қўймайдиган воситаларни ҳам топиш керак. Бунинг учун бизда имкониятлар бор.

Азиз ўртоқлар! Ҳозир бизнинг мамлакатимиз нақадар зўр куч бўлиб қолди. Мана мен кекса авлод кишисиман ва граждан уруши тамом бўлган вақтни яхши эслайман. Қариялар айтганидек, ўтган яхши вақтни ҳузур қилиб эслайсан киши, шунинг учун ҳам ҳозир ўша вақтни эсга олаяпман. **(Залда жонланиш)**. Граждан урушидан олдин мен Донбассдаги конда слесарь бўлиб ишлар эдим. Юртимга қайтиб келганимдан кейин мени Рутченковский кони бошқарувчисининг ўринбосари қилиб тайинлашди.

Биз кокс-химия заводини тиклашга киришдик. Чертёжлар йўқ эди. Илгари шу заводнинг хўжайини бўлган бельгияликлар чертёжларнинг ҳаммасини ўзлари билан олиб кетишган эди. Ўшанда биз эски ишчиларни топиб, улар билан маслаҳатлашдик, кокс-химия ишлаб чиқариш нималигини ва заводни қандай қилиб ишга тушириш кераклигини билмоқ учун кокс печларининг эски батареяларини кўчириб олиб, ўрганиб чиқдик, чертёжлар туздик. Ўша вақтда бизда инженерлар йўқ эди. Ҳеч қаёққа кетмай, ўз юртида қолган инженерларнинг кўплари эса бизга қарши эдилар. Дуруст, Юзовкада Мельников деган большевик инженер бор эди, бу инженер менинг эсимда. У инженергина бўлиб қолмасдан айни вақтда яхши нотиқ ҳам эди. Меньшевиклар ва эсерлар ундан ҳайиқар эдилар. У сўзга чиққанида меньшевиклар ва эсерлар сичқонлар сингари қочиб кетишар эди. **(Залда жонланиш).**

Ана ўшандай қийин шароитда биз Донбасс саноатини тиклаб олдик. Энди замон бошқача бўлиб қолди. Мамлакатимизда олимлар, инженерлар, техникларнинг қандай зўр армияси ўсиб етишганлигига, ишчилар ва деҳқонларнинг техника билимлари билан қуролланган армияси ўсиб етишганлигига бир назар солинг! Ҳозир ишчилар ўзларининг билимлари, маълумотлари жиҳатидан бундан 45 йил бурунги ишчиларга сира ўхшамайди. Яқинда мен химия заводларимиздан бирига борган эдим. Шу заводда ишчиларнинг ўртача ёши — 27; шуларнинг тўртдан уч қисми ўрта маълумотли киши. Ишчилар ўрта маълумотли бўлиб қолишди-я! Ваҳолонки, Совет ҳокимиятининг дастлабки йилларида баъзи большевистик ячейкаларда мажлисда протоколни ёзиб борадиган секретарчи сайлаш учун одам топиш қийин эди.

Мана, ўртоқлар, қандай эдик-у, қандай бўлиб қолдик, ҳозир бизнинг қандай кучларимиз бор. Эндиликда биз уддалай олмайдиган иш йўқ. Модомики, ҳали ҳам капитал қурилишда ёки бошқа баъзи ишларда тартибсизликлар бор экан, бу тартибсизликлар ландавурлик, бўшанглик натижасидир.

Фақат ўзимизни қўлга олишимиз, ишга яхшилаб киришмоғимиз керак, ана шунда мен аминманки, қурилаётган объектларни ишга туширишни ҳозир 20—30 процент, балки ундан ҳам зиёдроқ кўпайтиришимиз мумкин. Хўш, бунинг оқибати нима бўлади? Ахир бу бойликларимизнинг ҳозирча ҳаракатсиз, бекор ётган манбаълари-ку. Бу ишга партия ташкилотларини сафарбар қилиш керак. Ҳамма шуни яхши тушуниб олиши зарурки, агар сиз бугун бир объектни қуришни тўхтатиб қўйсангиз, эртага бунинг ўрнига иккита объектни ишга туширасиз, чунки сиз меҳнат ресурсларини, моддий маблағларни, инженерларнинг кучларини шу объектларни қуришга тўплаб уларни битказиб оласиз. Капитал маблағлар энг муҳим объектларга қанчалик яхши тўпланса, бу маблағлар ишлаб чиқариш соҳасига шунчалик тез киритилади, мамлакатимиз шунчалик тез бойийди.

Биз ишчиларга, инженерларга ва хўжалик раҳбарларига шу даъват билан мурожаат қилаётирмиз. Лекин бунда партия раҳбарлиги бўлмаса, ҳеч бир иш қилиб бўлмайди. Иван Андреевич Криловнинг «кўрсатмасига» амал қилинглар деб сизларга маслаҳат бериш ҳам мумкин: мушукка ақл ўргатаман деб овора бўлгунча уни калтаклаган яхшироқ. **(Залда жонланиш. Қарсаклар).** Бундай чорани фойдали, тўғри деб ҳисоблар эдим. Агар кишига ҳа деб гапираверсанг-у, лекин гапинг унинг у қулоғидан кириб бу қулоғидан чиқиб кетаверса, бундай ҳолда бошқача чора кўриш керак. **(Залда жонланиш, қарсаклар).** Агар бундай кишининг онги бўлмаса, унда ҳис ва туйғулар йўқ бўлиб кетмагандир. **(Залда жонланиш)**. Бундай киши аввало ҳис қилади, сўнгра эса у айтилмаган нарсани қилиш ярамаслигини ҳам тушуниб олади. Менинг бу қўполроқ қилиб айтган гапимга хафа бўлмассизлар деб ўйлайман. Зотан қўполлик ҳам баъзан тушунарли бўлади. **(Гулдурос қарсаклар).**

Партиявий раҳбарлар орасида шундай кишилар ҳам пайдо бўлиб қолдики, улар ресурсларни ишга тушириладиган объектларга тўплаш йўлини қатъият билан ўтказиш ўрнига бошқа ишларда яхшироқ натижа бериши лозим бўлган жонкуярлик билан, яна бир неча юз миллион сўм капитал маблағ ажратишни илтимос қилаверадилар. Чунончи Олтой ўлка саноат партия комитети 17 миллион 800 минг сўм, Архангельск область партия комитети 31 миллион 200 минг сўм, Кострома область партия комитети 10 миллион сўм қўшимча маблағ беришни илтимос қилмоқда. Нималарга маблағ сўраяптилар денг! Иккинчи даражали объектларни ва ҳатто техника ҳужжатлари бўлмаган объектларни қуришга пул сўраяпти. Бу нарса тақиқлаб қўйилганлигини билишади-ю, лекин шундай бўлса ҳам, ялинаверишади!

Менинг фикримча, қурилишларнинг титуль рўйхатларини кўриб чиқиш билан энди область ва ўлка партия комитетлари шуғулланишлари ҳал қилмайди, чунки уларнинг иш доираси кўп жиҳатдан ўз областларининг, ўз ўлкаларининг чегараси билан белгиланади. Улар қилишлари мумкин бўлган ишни қилиб қўйдилар. Эндиликда энг муҳим нарса шуки, областлар ва республикалар тақдим этган титуль рўйхатларини иттифоқ Госстройи ва СССР Госплани кўриб чиқиши керак. Акс ҳолда бундай бўлиб қолиши мумкин: бирор корхона, область ёки республика нуқтаи назаридан алоҳида эътибор беришга арзимайдиган бўлиб кўриниши мумкин, бундай ҳолда область, ёки республикалар раҳбарлари бу корхонани қуришни кейинга қолдирса ҳам бўлади, деб айтишлари мумкин. Аммо, умумиттифоқ нуқтаи назаридан қараганда эса бу корхонани қуриш жуда муҳим ва уни тезлаштириш керак бўлади. Буни ким тўғри белгилаб бериши мумкин?

Такрор айтаманки, буни Иттифоқ Госплани ва Госстройи белгилаб бериши мумкин ва лозим. Улар умуман бутун мамлакат хўжалигини ривожлантириш манфаатларини, энг муҳим ва перспектив тармоқларни жадал ривожлантириш манфаатларини ҳисобга олиб ишлашга мажбурдирлар. Қурилишларнинг титуль рўйхатлари масаласини ҳам мана шунга асосланиб ҳал қилиш керак.

Планлаштирувчи, хўжалик ва партия органлари қурилиш ишларини чуқур ўрганишлари ва бу ишга оператив равишда аралашишлари лозим. Капитал қурилишга берилаётган маблағларни арифметика ҳисобида тақсимлашдан иборат зарарли практикани дадиллик билан қайта кўриб чиқиш ва синдириб ташлаш пайти келди, ўртоқлар.

Бу ишда кўнгилчанлик қилиш ва аяйвериш шунга олиб келмоқдаки, кўп корхоналар ва объектларни қуриш ўн йиллаб ва ундан ҳам кўпроқ давом қилмоқда, ваҳолонки, уларни уч-тўрт йил ичида қуриб битказиш мумкин бўлур эди. Невинномисс химия комбинатини қуришга бундан ўн икки йил муқаддам киришилган эди, уни қуриш ҳали ҳам давом этмоқда. Фақат кейинги вақтлардагина бу қурилиш пул билан чинакам таъминлана бошлади. Корхона ишга тушди ва маҳсулот бермоқда. Комбинат бир ярим йил ишлаш натижасида ўзига сарфланган капитал маблағнинг 70 процентини қоплади, яна бир йилдан сўнг эса комбинатнинг ишлаб чиқарадиган маҳсулоти уни қуришга сарфланган маблағларнинг ҳаммасини тўла равишда қоплайди.

Бир амаллаб бошлаб юборсак бўлди, деган принцип билан қуришга киришилган янги объектлар оз эмас!

Капитал қурилишни планлаштириш ва ташкил этиш соҳасида ўрнашиб қолган зарарли системага хотима бериш, капитал маблағлардан нотўғри фойдаланишда айбдор бўлган кишиларни қаттиқ жазолаш пайти, ниҳоят, келди. Бундай бемаъниликлар зараркунандалик даражасига бориб етмоқда-ку. Баъзи бир кимсаларни атайин зараркунандалик қилди деб айблаш учун бизда гарчи асос бўлмаса ҳам, лекин давлат манфаатларига зид бундай практика етказаётган зарарнинг миқдори бу билан камаяётгани йўқ.

Баъзи юлғичлар қандайдир маҳаллийчилик мулоҳазаларини, сичқон сифат ҳаракатларни қилиб, «ўз» объектларини қуриш учун лоақал бир қатра бўлса ҳам «томизғига маблағ» юлиб олишга интиладилар, умумдавлат манфаатлари билан ҳисоблашмайдилар. Бундай узоқни кўрмайдиган раҳбарлар пул маблағларини, ускуналарни ва қурилиш материалларини беҳуда банд қилиб қўядилар, мамлакат экономикасига путур етказадилар, аслини олганда илгари сиёсий важлар билан зараркунандалик қилиб келган зараркунандалар сингари иш қиладилар.

Вазифа шуки, маблағларни сочиб юборганлик, капитал қурилишда маҳаллийчилик ва идорачилик кўринишлари учун партиявий ва давлат масъулиятини кучайтириш керак. Хўжасизлик билан иш қилишда айбли бўлганларни қонунга биноан қаттиқ жазолаш керак.

Ускуналарни ўз вақтида ва бутлаб етказиб бериш саноат корхоналари ва объектларини қуриш муддатларини қисқартириш, уларни тезроқ ишга тушириш учун катта аҳамиятга эга. Бизда бу иш афсуски ҳали ҳам ёмон ташкил этилган.

Қурилаётган корхона дирекцияси қурилишни ускуналар билан бутламоқ учун Иттифоқ Халқ хўжалиги кенгашига, унинг комплектлаш ва республикалараро ускуналар етказиб бериш бошқармаларига, республикаларнинг реализация ташкилотларига мурожаат қилиб, шунингдек ускуналар етказиб берувчи юзлаб заводларга мурожаат килиб, иш олиб бориши лозим бўлиб қолган. Агар шу заводлардан биттаси ускуналарнинг бир қисмини бирор сабаб билан ўз вақтида тайёрлаб юбормаса, ишга тушириладиган объектни бутлаш плани бузилади.

Ишнинг манфаатлари қурилаётган корхоналар учун ускуналарни бутлаб тайёрлаш ва етказиб беришнинг қатъий системасини ишлаб чиқишни талаб этади. Эҳтимол шундай бир тартиб ўрнатиш мақсадга мувофиқ бўлиб чиқар, бундай тартиб ўрнатилганида технология ускуналарини етказиб берувчи асосий завод корхонани қуриб битказиш ва ишга тушириш учун зарур бўлган бошқа ҳамма аппаратларнинг заказчиси бўлиб қолур эди. Бундай тартиб жорий қилинганида шу завод етказиб берилаётган ускуналарни белгиланган муддатларда тўла бутлаб юбориш масъулиятини ўз зиммасига олган бўлур эди.

Ўз-ўзидан равшанки, қурилаётган заводнинг директори қурилишни зарур ускуналар билан таъминлаш учун жавобгар бўлиши лозим. Иккинчи томондан, янги қурилаётган корхоналарга ускуналарни планда белгиланган муддатда тайёрлаб ва етказиб бериш мажбуриятини ўз устига олган заводларнинг раҳбарлари зиммасига фақат моддий масъулиятнигина эмас, шу билан бирга суд олдида жавоб бериш масъулиятини ҳам юклаб қўйиш зарур. Агар қаттиқ интизом бўлмаса, қаттиқ масъулият бўлмаса, биз ҳозирги вақтда топшириқларнинг ўз муддатида бажарилишига жиддий тўсқин бўлиб турган тартибсизликни тутата олмаймиз. Ўтган йил ишга туширилиши планлаштириб қўйилган юздан кўпроқ энг муҳим объектларнинг шу вақтгача ускуналар билан бутланмаганлигига тоқат қилиш мумкинми, ахир?

Материал-техника таъминотининг ҳамда қурилиш ташкилотларини механизмлар, ностандарт ускуналар билан таъминлашнинг ягона планини тузиб, бу планни капитал қурилиш планлари ва объектларни ишга тушириш муддатлари билан мувофиқлаштириш керак.

Ишлаб чиқариш кучларини тўғри жойлаштиришнинг мамлакат экономикасини ривожлантириш учун нақадар катта аҳамияти борлиги маълум.

Аммо, бу ишда ҳали ҳам катта камчиликлар бор, бу камчиликлар планли социалистик хўжалик системасининг афзалликларидан энг тўлиқ фойдаланишимизга халақит бермоқда. Баъзан объект қуриладиган янги жой «кимнинг овози ўткир» деган принцип билан танланади. Ишга бундай қарашни тўғри деб ҳисоблаш мумкинми, ахир?

Яқин йиллар ичида минглаб янги заводлар қуришимиз керак. Корхоналарнинг жойлаштирилишини иқтисодий жиҳатдан асослаб бериш лозим. Бироқ, корхоналарни жойлаштиришнинг иқтисодий географиясига унчалик аҳамият берилмаётир. Ҳар йил, масалан Украинадан, мамлакатнинг марказий областларидан Ўрта Осиё ва Қозоғистон районларига бир миллион тоннадан кўпроқ ўғит ташиб келтирилаётганлигини нормал бир ҳол деб ҳисоблаш мумкинми, ахир, ваҳолонки, шу районларда хом ашёнинг — табиий газ ва фосфаритларнинг жуда бой запаслари бор. Аммиак ва азотли ўғитлар ишлаб чиқарадиган қувватлар Марказ областларга қараганда Ўзбекистонда Бухоро газы негизида нима учун анча суст ривожлантирилаётир деган савол туғилади.

Қоратов ҳавзасидаги фосфат хом ашёнинг жуда бой запасларини ишлатиш механик равишда ривожлантирилмай Қозоғистонга апатит концентратлари Кола ярим оролидан ташиб келтирилаётганлигини ақлга тўғри келадиган иш деб бўладими? Ваҳолонки Қоратов ҳавзасида бир ярим миллиард тоннага яқин хом ашё запаслари борлиги Госплан ходимларига маълум.

Йирик иқтисодий районларнинг хўжалигини комплекс равишда ривожлантирмаслик, умумиттифоқ меҳнат тақсимотида иқтисодий районлар аниқ ихтисослаштирилмаганлиги катта зарар етказмоқда. Бир қанча районларнинг нопропорционал ривожланишига йўл қўйилмоқда. Масалан, Братск районида Братск гидроэлектростанциясининг энергиясидан фойдаланиб ишлаши лозим бўлган корхоналарни қуриш ишлари орқада қолмоқда.

Мамлакатдаги йирик иқтисодий ва саноат районларини ривожлантиришнинг перспектив комплекс планларини ишлаб чиқиш кечиктириб бўлмайдиган зарур иш эканлигини алоҳида уқтириб ўтиш керак. Бу ишга Иттифоқ Госплани, давлат тармоқ комитетлари, иттифоқчи республикалар ва халқ хўжалиги кенгашлари билан бирга бошчилик қилиши лозим.

Сибирда саноат тез ривожланиб бораётганлиги муносабати билан ўз маҳсулотини асосан мамлакатнинг шарқ районларига бериб турадиган машинасозлик заводлари қуриш планини ишлаб чиқиши керак эди. Бундай қилинганида Иттифоқнинг Европа қисмидаги заводларга металл ташиб бориш ва тайёр машиналарни Шарққа, Сибирга қайтариб олиб бориш керак бўлмай қолади.

Янги қурилаётган гидроэлектростанциялар учун гидротурбиналар ва бошқа ускуналар ишлаб чиқарадиган заводни, масалан, Новосибирскда, Красноярск ёки Иркутскда қуриш эҳтимол керакдир. Бизнинг асосий гидроресурсларимиз Сибирда ва Ўрта Осиёда жойлашган. Аммо электростанциялар учун ускуналар ишлаб чиқараётган заводлар эса асосан Ленинградда ва Харьковда жойлашган.

Эҳтимол мазкур районлардан бирида Ленинград металл заводининг филиали тариқасида шундай завод қуриш керакдир.

Ёқилғи билан ишлайдиган турбиналар ва қозон ускуналар ишлаб чиқаришни ташкил этишда ҳам худди шундай қилиш керак бўлур эди, чунки Сибирда арзон кўмир кўп, у ерда ёқилғи билан ишлайдиган электростанциялар қуриш ҳам ривожлантирила беради, албатта. Энергияни кўп истеъмол қиладиган ишлаб чиқаришлар, айниқса химия саноати шу негизда ривожланиб кетади.

ОММАНИНГ ҒОЯВИЙ ЭЪТИҚОДИ, ЯРАТУВЧИЛИК ИЖОДИ—КОММУНИЗМ ҒАЛАБАЛАРИНИНГ ГАРОВИ!

Ўртоқлар! Саноатнинг жуда катта резервларини ишга солиб юбориш омманинг меҳнатдаги активлигини ва ижодий ташаббускорлигини янада авж олдириш билан узвий равишда боғлангандир. Социалистик жамият табиатининг ўзи ишлаб чиқариш резервларини қидириб топиш ва ишга солишда меҳнаткашларнинг актив қатнашмоғи учун, инсоннинг ташаббускорлигига ва ўз қобилиятларини ҳар тарафлама камолотга етказишига майдон очиб бермоқ учун шарт-шароит вужудга келтиради.

Совет кишиларининг ижодий ташаббускорлиги ва ишлаб чиқаришдаги активлиги коммунистик меҳнат ҳаракатида ёрқин намоён бўлмоқда. Замонамизнинг ана шу ажойиб ҳаракатида юксак меҳнат унумдорлиги учун, янги техникани эгаллаш учун кураш, билимга интилиш, кишилар ўртасидаги янги муносабатлар, коммунизм қурувчисининг ахлоқ кодексини турмушда қарор топтириш бир-бири билан уйғун равишда боғланиб кетмоқда.

Эртага коммунистик меҳнат ҳаракати илғорларининг Бутуниттифоқ иккинчи кенгаши очилади. Бу ҳаракатнинг қатнашчилари — энди фақат келажак разведкачилари бўлиб қолмай, коммунизм қурувчиларининг ҳақиқий гвардиясидир. **(Давомли қарсаклар).** Кенгаш ишлаб чиқариш илғорларининг тажрибасини умумлаштириб, коммунистик меҳнат ҳаракатининг бундан буёнги вазифаларини белгилаб беради.

Шуни таъкидлаш қувончлики, ҳозир коммунистик меҳнат мусобақасида йигирма уч миллиондан кўпроқ меҳнаткаш қатнашмоқда. 37 мингдан ортиқ завод, фабрика, электростанция, шахта, қурилиш, транспорт ва қишлоқ хўжалик корхонаси коммунистик меҳнат коллективи деган фахрли номни олиш учун курашмоқда. Икки мингдан кўпроқ корхона ва қурилиш ҳозирдаёқ коммунистик меҳнат коллективи деган номни олишга сазовор бўлди.

Коммунистик меҳнат коллективлари ва зарбдорлари экономикамизни ривожлантиришни жадаллаштиришга қаратилган кўпгина қимматли ҳаракатларнинг ташаббускорлари бўлиб чиқмоқда, энг юқори меҳнат унумдорлигига эришмоқдаки, шундай бўлиши қонуний бир ҳолдир.

Машҳур кончи Николай Мамай Марказий Комитет ноябрь Пленумининг минбарига чиқиб, менинг бригадам қия юпқа қатламларда комбайннинг ойлик иш унумини 11 минг тоннага етказди ва уни узлуксиз суратда ошира беради, деган эди. Яқинда ўртоқ Мамай бригадаси: бир ойда 18 минг тонна коксланувчи кўмир чиқардик!—деб рапорт берди. Ҳали ҳеч ким мана шундай шароитда битта комбайн билан бу миқдорда кўмир чиқаришга муваффақ бўлган эмас! Биз ўртоқ Мамайни ва унинг бригадасини ишлаб чиқаришдаги ана шу зўр ғалаба билан табриклаймиз. **(Қарсаклар).**

«Туймазабурнефть» трестининг пармалаш мастери ўртоқ Михайлов бошлиқ бригадаси бир йилда 40 минг метрдан кўпроқ кон-қудуқ пармалаб, мисли кўрилмаган даражада юксак меҳнат унумдорлигига эришди. Ўртоқ Михайловнинг шу муваффақиятни мустаҳкамлаб қолишини ва янги меҳнат зафарларига эришишини тилаймиз! **(Қарсаклар).**

«Шуйский пролетарий» фабрикасининг тўқувчиси Антонина Косареванинг ташаббуси бутун мамлакатга довруғ ёйди. У станоклар тезлигини бараварлаштириш, ипларнинг узилишини қисқартиш ва операцияни бажаришдаги айрим усулларни яхшилаб такомиллаштириш йўли билан меҳнат унумдорлигини кескин оширишга эришди. Мутахассисларнинг ҳисоблаб кўришларича ўртоқ Косареванинг тажрибасини фақат Ивановодаги фабрикаларнинг ўзида ёйиш натижасида йилига пландан ташқари қўшимча равишда 15 миллион метр газлама тўқиб чиқариш мумкин. Мамлакатимиз тўқимачилари бу ажойиб ишчининг намунали ишини кенг қўллаб-қувватлай берсинлар! **(Қарсаклар).**

Мамлакатимиз давлат учун катта аҳамиятга эга бўлган ташаббусларни бошлаб берган кўпгина ишлаб чиқариш илғорларининг янги-янги номларини доимо эшитиб турибди, уларнинг номларини санаган билан тамом бўлмайди.

Кўпгина корхоналарда ҳар бир иш жойида меҳнат унумдорлиги резервларидан фойдаланиш соҳасида меҳнаткашлар ҳаракати вужудга келди ва кенгайиб бормоқда. Ташаббускорлар технологияни такомиллаштиришни, эскириб қолган иш нормаларини қайта қараб чиқишни таклиф қилмоқдалар, меҳнат унумдорлигини оширишга ва маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтиришга ҳаракат қилмоқдалар. Айни маҳалда ишчиларнинг иш ҳақи ҳам кўпайиб бормоқда.

«Уралвагонзавод» шлифовшчиги ўртоқ Аксенов, токари ўртоқ Вичегжанин, «Уралхиммашзавод» пресcчилари Медведев ва Ваньков ўртоқлар ўз корхоналарининг раҳбарларига бизнинг иш нормамизни 15 процент ошириб қўйинг, деган таклиф билан мурожаат қилишди. Шу ҳаракатнинг ташаббускорлари ишлаб чиқаришда ўзлари аниқлаган резервлардан фойдаланиб, янги нормаларни ҳам ортиғи билан бажармоқдалар.

Фақат социализм шароитида, коммунизм қуриш шароитидагина ишлаб чиқаришни кўпайтириш тўғрисида, меҳнат унумдорлигини ошириш ҳақида ана шундай ғамхўрлик қилиниши мумкин. Ўзимиз учун, ўз халқимиз учун, порлоқ истиқбол учун ишлаяпмиз, деган фикр онгига сингиб кетган кишилар меҳнатга ана шундай муносабатда бўлмоқдалар. **(Гулдурос қарсаклар).**

Бу фактлар совет кишиларининг юксак онглилигидан, улар меҳнат унумдорлигини ошириш, маҳсулот ишлаб чиқаришни кўпайтириш, маҳсулот сифатини яхшилаш резервларини муттасил қидириб топишга ва ишга солишга интилаётганликларидан далолат бериб турибди!

Партия, касаба союз ташкилотлари ва хўжалик раҳбарларининг вазифаси орттирилган тажрибани умумлаштириб, коммунистик меҳнат коллективлари ва зарбдорларининг қимматли ташаббусларини кенг ёйишдан иборатдир.

Бу йил шу билан бошландики, Москва ва Ленинград меҳнаткашларининг ташаббусига асосан етти йиллик бешинчи йили планини муддатидан олдин бажариш учун социалистик мусобақа кенг авж олиб кетди.

Меҳнаткашлар социалистик мажбуриятларни бажариш учун курашиб, ишлаб чиқариш планларига катта-катта тузатиш киритмоқдалар. Партияга, буюк коммунизм қурилиши ишига чексиз содиқатли совет кишиларининг иродаси, ақл-заковати, куч-ғайрати қила оладиган ишларни ҳар қандай энг қатъий ҳисоблар билан ҳам олдиндан кўриб бўлмаслигини бу нарса яна бир карра яққол тасдиқлаб турибди. Социалистик мусобақани ташкил этишни бундан буён ҳам такомиллаштириб, натижаларни эълон қилиб туриш, таққослаб кўриш, бир-бирига ёрдам бериш, тажрибани кенг ёйиш сингари ленинча принципларга риоя қилмоқ керак.

Ишлаб чиқариш новаторларининг, коммунистик меҳнат зарбдорлари ва коллективларининг илғор тажрибасини уюшқоқлик билан, планли равишда жорий қилишни таъминлаш — хўжалик раҳбарлари, партия, касаба союз ва комсомол ташкилотларининг энг муҳим вазифаларидан биридир.

Илғор тажрибани ёйишнинг тармоқ кенгашлари сингари формасидан ҳам яхшироқ фойдаланиш керак. Бевосита илғор корхоналарда ўтказиладиган бундай кенгашлар унда қатнашган кишиларга энг яхши завод, энг яхши фабрика, шахта, қурилишнинг муваффақиятларини атрофлича ўрганиш имкониятини беради. Шу мақсад учун мазкур тармоқда типик бўлган ва бошқалардан яхшироқ ишлаётган илғор корхоналарни танлаб олиш зарур.

Кўраяпсизларки, ўртоқлар, коммунистик қурилишнинг партия белгилаган программасини муваффақиятли амалга оширмоғимиз учун обдон ишлашимизга, кўпгина муҳим ва мураккаб вазифаларни ҳал қилишимизга тўғри келади. Шуни қилишга кучимиз ҳам етади! Мамлакатимизнинг ишчилар синфи, совет техника интеллигенцияси, олимларимиз, саноатимизнинг барча ходимлари қурилишда зўр тажрибага, биринчи даражали техникага, илм-фаннинг катта-катта муваффақиятларига эгадирлар. Қаерда ишлаётганидан қатъи назар ҳар бир совет кишисининг ўз билимини, кучини, ғайратини ва талантини кенг рўёбга чиқариши учун жой топилади. **(Қарсаклар).**

Шу муносабат билан комсомолимиз тўғрисида, азамат совет ёшларимиз ҳақида алоҳида гапириб ўтмоқчиман. Ёшлик — ажойиб давр. Лекин у ўз-ўзичагина ажойиб бўлиб қолмай, шу ёшлик, унинг революцион завқ-шавқи юксак мақсадлар ва идеалларга етишга қаратилганида ажойибдир. Комсомол — партиямизнинг содиқ ёрдамчиси ва ишончли резерви. Совет ёшлари ўз оталари ва оналарига муносиб кишилар бўлиб улғаймоқда. **(Давомли қарсаклар).**

(Давоми бешинчи бетда)

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Давоми. Боши, 1, 2, 3 ва 4-бетларда)

Ўртоқлар, баъзи бир кино ходимлари «Ильич заставаси» фильмида совет ёшларимизни қай тахлитда кўрсатмоқчи бўлишганини яна гапириб ўтмоқчиман. Ишламасдан, шаҳарда бекорга сандироқлаб юрган такасалтанглар мана шу картинанинг диққат марказида бўлиб қолган. Шу тоифадаги ёш йигит кўчага чиқиб гитарасини олади-да, уни дирииглатиб, пинғиллаган овоз билан ғамгин ашулани айта бошлайди. Тағин буни ёшлар ҳаракатидаги, ёшларимиз турмушидаги янгилик деб кўрсатишга уринадилар. Улар шундай тоифадаги кишиларни нақ бўлмаса оламнинг устуни, жамиятнинг «гули» деб кўрсатишга ҳаракат қиладилар. Кимки шуларни гул деб ҳисобласа, «Буни бир ҳидлаб кўриш керак...» деган ўткир мақолни эслаб қўйсин. Улар ана шу «гул»ни бир ҳидлаб кўришсин, эҳтимол шундан кейин унинг иси қандайлигини тушуниб олишар. **(Залда кулги. Давомли қарсаклар).**

Фильмда ана шу хилдаги қўшиқ ва шеърларни эшитишга тўпланган тумонот халойиқ кўрсатилади. Аллақандай мунофиқлар шундай қилишга рухсат беришяпти. Бундай қилиш ярамайди. Коммунистлар, халқимиз коммунизм қурилиши учун фойдали бўлган нарсанигина қадрлашади. Фойдалиси бизники, фойдали бўлмагани эса — бизники эмас! **(Давомли қарсаклар).**

Масалан, фойдали ўсимликлар борлигини ва фойдали ўсимликларга зиён етказадиган бегона ўтлар борлигини деҳқон ўз турмуш тажрибасидан яхши билади. Деҳқон бегона ўтларни илдиз-пилдизи билан суғуриб ташлаб, ҳатто куйдириб юборади. Жуда тўғри иш қилади. Биз фойдали ўсимликлар, фойдали гуллар тарафдоримиз. **(Қарсаклар).**

Турмушда бизнинг совет ёшларимиз адабиёт ва санъатнинг баъзи бир арбоблари тасвирлашга уринаётган ёшларга мутлақо ўхшамайди. Бизнинг ёшларимиз ажойиб ишларни қилмоқда. Ангарадаги Братск шаҳрига ёки Красноярск ўлка партия комитетининг секретари ўртоқ Гаврилов—Подольский бугун мана шу ерда гапириб берган Енисей бўйидаги Красноярск гидроэлектростанциясига бир бориб кўринг.

Биз бўлажак заводларга пойдевор қўяётган энг узоқ жойларга бориб кўринг. Ўша жойларга ким биринчи бўлиб борди, биринчи қозиқни ким қоқди, 40 градуслик совуқда ким чодирда тунади? Бу — бизнинг азамат совет ёшларимиз, комсомолларимиздир! **(Давомли қарсаклар).**

Етти-саккиз йилча муқаддам Донбассда кўмир етишмай қолган пайтларда ёқилғи таъминоти соҳасида баъзи бир қийинчиликлар туғилди. Биз ўшанда план тузиб, украин ўртоқларга — ёшларга, комсомолга қарата шиор ташланг, комсомол шахталар қурилишини оталиққа олсин, дедик. Айтганимиздек, комсомол бу ишга зўр ғайрат билан киришди. Мен социалистик мамлакатдан келган бир ҳурматли ўртоқ билан учрашган вақтимда, қисқа вақт ичида ўнлаб шахталар қурганимизни айтсам, у менга:

— Ўртоқ Хрушчев, бундай бўлиши мумкин эмас, — деди.

Мен: тўғри, қурилишни оддий усул билан олиб борганда бундай бўлиши мумкин эмас, аммо ишга ёшлар, комсомол киришиб, зарбдорлик билан меҳнат қилса, мумкин, деб жавоб бердим. **(Давомли қарсаклар).**

Халқ ишга киришса, ўртоқлар, у мўъжизалар яратади! **(Давомли қарсаклар).**

Мен бу гапларни қурилишларда, корхоналарда ва колхозларда меҳнат қилаётган ёшларимиз ҳақида гапиряпман. Бизнинг йигит ва қизларимиз кино ходимлари «Ильич заставаси» фильмига йиғиб олган ва «оламнинг гули» қилиб тасвирлаётган, ресторанма-ресторан санқиб, хўрандалардан қолган-қутганларни ичиб юрган бекорчиларга мутлақо ўхшамайди.

Ахир халқимиз, ёшларимиз яратган нарсаларни ана шу тоифадаги одамлар барпо қилибдими? Йўқ! Мана шунинг учун биз кино ходимларига: сиз бошқа ёққа қараяпсиз, бошқа одамларни кўрсатяпсиз, турмушимизни бундай бузиб кўрсатиш ярамайди! — дедик.

Ёзувчилар ва режиссерлар жамиятимиз ҳаётини яхшироқ идроклаб олишлари, ҳаётни Ленин партияси қандай идроклаётган бўлса, шундай идроклашлари керак. **(Узоқ давом этган, гулдурос қарсаклар).**

Ёшларимиз қўриқ ерларни ўзлаштиришда қандай ажойиб меҳнат қилганини айтмайсизми, ўртоқлар! Мен қўриқда дастлабки эгатлар очилаётган пайтда Сибирь ва Қозоғистон районларида бўлдим. Чор атроф кўз илғамас бўлиб, фақат ёш ватанпарварларнинг отрядлари жойлашган чодирлар бор эди, холос.

Қўриқ ерларни ўзлаштириш вазифаси биринчи марта ўртага қўйилганда, баъзи бировлар бу ишнинг реаллигига ишонмади. Умидсизлар, бу қанақаси бўлди? — деган савол-ни беришди. Аввал уйларни қуриб олиш, шунинг кетидан қўриқ ерларни очиш керак, дейишди улар. Хўп, дастлаб уйларни қуриб олиш керак бўлса, бу — бир йилда битадиган иш эмас, ерни қачон ҳайдаймиз? Ёшларимизга чақириқ билан мурожаат қиламиз, улар қўриқ ерларга бориб, ҳам қўриқ очади, ҳам уйлар қуради, деган қарорга келинди.

Ахир уруш вақтларида солдатлар уйларда яшашганмиди? Ҳатто чодирларда ҳам яшашган эмас эди, чодирда тунаш камдан-кам насиб бўлар эди, кўпинча ўз шинелингни ҳам остингга солиб, ҳам устингга ёпиб музлаб қолган, зах ерда ухлашингга тўғри келар эди.

Биз ўшанда: ёшларимизга трактор берайлик, улар солдатлар танкларга қандай кўз билан қарашган бўлса, тракторларга худди шундай кўз билан қарашсин, иссиқ чодирлар берайлик, ёшларимиз ҳам қўриқ ерларни ўзлаштирсин, ҳам ўзига уйлар қуриб олсин деган қарорга келдик.

Меҳнаткаш инсон қаерга бормасин, ҳамма жойда мўъжизалар яратади. Некрасовнинг ўзимга жуда ёқиб қолган қуйидаги сўзларини бу ўринда яна такрорламоқчиман:

Мўъжизалар кўрдим мен, Саша:
Хилват ёққа бир тўдача рус —
Юборилди ғулу туфайли,
Ер ва эрклиқ берилди, дуруст;
Бир йил ўтди ҳадемай ҳали,
Комиссарлар борар у томон,
Бир қарасанг — тап-тайёр қишлоқ,
Ўтинхона, омбор, хонадон!
Темирчининг болғаси тақ-туқ...
Ярим аср ичида, рости,
(Некрасов тасвирлаган суръатни кўряпсизми — ярим аср!)
Барпо бўлди каттакон гулшан,
Инсон иродаси, меҳнати —
Мўъжизалар яратар экан!
(Узоқ давом этган гулдурос қарсаклар)
Ажойиб сўзлар! **(Давомли қарсаклар).**

Ўртоқлар, Некрасов мўъжизаларнинг мўъжизаси деб атаган нарса ярим аср ичида қилинган эди. Сиз билан биз эса энди 2-3 йил ичида бундан зўр мўъжизалар қиляпмиз! Бизнинг гигант гидроэлектростанцияларимизга, янги заводларимизга бир назар ташланг.

Ўтган йили мен Америка Қўшма Штатларининг ички ишлар министри жаноб Юдоллни қабул қилдим. У Совет Иттифоқининг бир қанча районларига бориб, электростанциялар қурилиши билан танишди. У менга бундай деди: жаноб Хрушчев, сизнинг гидростанция қурувчиларингиз жуда кўп ишлар қилишибди. Бу соҳада биз сизлардан ўрганмоғимиз керак.

Мен шундай жавоб бердим: ёмон бўлмайди. Хушомадингизга хушомад билан жавоб бериб қўяй, жаноб Юдолл: биз гидростанциялар қуришни сиз, американиклардан ўрганган эдик, демак, дуруст шогирдлар эканмиз. Энди биздан ўрганинг! **(Давомли қарсаклар).**

Ҳозир бизда, Сибирда яратилган ана шу мўъжизалар мўъжизасининг бинокорлари ким? Ватанимизга, шонли ленинчи партияга чексиз садоқатли ёшларимиз, совет ёшларидир. **(Гулдурос қарсаклар).**

Албатта ёшлар орасида безорилар ҳам, дангасалар ҳам ва ҳатто жиноятчилар ҳам бор. Лекин ёшларимиз тўғрисида уларга қараб ҳукм чиқариш керак эмас. Агар одам нуқул жиноят қидирув бўлимининг маълумотларини ўқийверса, бутун дунёга жиноятчилар ва бандитлардан иборат деб қарайдиган бўлиб қолиши мумкин.

Турмушга кенгроқ назар ташлаш, халқ меҳнати ва курашининг бутун манзарасини кўриб туриш керак. Халқнинг жуда катта кўпчилиги, ажойиб кишилар, чинакам қаҳрамонлардир.

Совет ёшлари, комсомол халкимизнинг шонли революцион ва меҳнат традициялари асосида тарбияланмоқда, улар коммунизм учун актив курашмоқда.

Ишчи кучларимиз етишмаяпти ва шу сабабдан план бажарилмаяпти, деб дод-фарёд солаётган хўжалик раҳбарларини бир неча марталаб танқид қилдик. Биз айтяпмизки, қайси участкага ишчилар керак бўлса айтинг, агар ҳақиқатан ҳам бу муҳим иш бўлса, Марказий Комитет: фалон жойда ўпирилиш бор, ўша ерга мана шунча одам керак, деб ёшларга шиор ташлайди ва ҳар бир ўринга 10 тадан кўнгилли рўйхатга ёзилади. **(Давомли қарсаклар).** Биз буни турмушда неча марталаб синовдан ўтказганмиз.

Германия Демократик Республикасининг кино режиссёрлари яратган икки серияли «Рус мўъжизаси» деган янги мароқли кинофильм тез кунларда экранларга чиқади. Кинорежиссёрлар тарихий кино ҳужжатлардан яхши фойдаланишган. Шу фильмни томоша қилганингда хурсанд бўлганингдан юрагинг ҳониш қилиб юборади. Хўш, сени хурсанд қилган нарса нима? Экранда — яланг оёқ одамларни кўрсан, ҳатто чипта ковуш кийиш ҳам улар учун катта гап. Милтиқни арғамчига боғлаб тақиб олишган. Форма ҳам кийишмаган. Лекин ана шу одамлар бизнинг ишчилар синфимиз, бизнинг деҳқонларимиз, комсомолларимиздир, уларнинг ҳаммаси бошини мағрур кўтарган ҳолда янги ҳаёт учун, революция учун, Советлар ҳокимияти учун жангга боришяпти. Улар ғалаба қилишди ҳам! **(Қарсаклар).**

Ана шу нарсаларни ҳозир кўрганда нега қувоняпмиз? Экранга назар ташлар экансан, бизнинг илгари ким эканлигимизни ва ким бўлиб қолганимизни, ишни нимадан бошлаганимиз ва нималарга эришганимизни янада яхшироқ англаб оласан.

Улуғ йўлбошчимиз В. И. Ленин халқ жавҳарларини кўра билди, халқнинг кучларига ишонди, партияни тузиб, халқни курашга отлантирди. Мана биз Владимир Ильич Ленин туғилган куннинг 93 йиллигини байрам қилдик. Ленин таълимоти амалга оширилганлиги, социализм ғалабаси, коммунизм қурилаётганлиги — халқимиз Ленинга қўйган ҳайкалдир. Бу ҳайкал асрлар бўйи яшайди. Бу ҳайкал — Миср эҳромлари эмас, балки ривожланиб бораётган ҳаётчан жамиятдир. Бу ҳаётчан меҳнат аҳли ҳаёт учун, жамиятни равнақ топтириш учун, халқларнинг бахт-саодати учун қилди. Улуғ иш қилди! **(Давомли қарсаклар).**

Баъзи бир ёзувчи ва шоирлар ахлатхонани титкилаб, ахлатни кавлаштириб олмоқда, уни сўриб кўриб, албатта туфлаб ташламоқда. Нима учун улар ахлатхоналарга боришяпти? Ахлатни титкилайдиган ва гўнг тепани кавлаштириш учун почасида тирноғи ва пихи бўлган хўроз қабилида иш тутиш одамларга ярашмайди-ку, ахир. **(Залда кулги, Давомли қарсаклар).**

Бундай одамларга маслаҳатимиз шуки, халқнинг фикр-ўйларини, нима билан машғуллигини, нима қилаётганини, қандай шижоатюрликлар кўрсатаётганини бир кўриб қўйинг!

Бугунги кенгашдан кейин менинг нутқим эълон қилинади, бу нутқда кўпгина танқидий материал бор. Душманларимиз яна шовқин кўтариб, кўриб қўйинглар, уларда кризис бошланди, уларда палон-палон нарса бўляпти! — дейишади. Лекин, ўртоқлар, бундан қўрқмаслик керак!

Агар биз ўз камчиликларимизни яшира бошласак, шу камчиликларни тез йўқотиш учун шароит туғдира олмаймиз. Рақибларимиз шовқин солиб ўзини овунтира берсин. Аммо биз қўлимизга супурги олиб, ўз камчиликларимизни танқид қиламиз, ҳамма исларни тозалаб ташлаймиз. Ёзувчилар ҳам, шоирлар ҳам камчиликларимизни танқид қилишлари керак, албатта. Фақат бу иш қайси позицияларда туриб ва нима учун қилинаётгани; янги, коммунистик нарсаларни қарор топтириш учунми ёки уни инкор этиш учунми — деган масала муҳимдир.

Териси ҳатто филнинг териси сингари қотиб кетган кишилар ҳам соғлом танқиддан кейин турмушга янгича кўз билан қараш заруратини сеза бошлайди. Бинобарин биз яхшироқ ишлайдиган бўлиб қоламиз, иқтисодий қудратимиз янада ошиб кетади ва тағин ҳам тезроқ ўса бошлаймиз, бу эса — энг муҳимидир!

Биз камчиликларимизни очиб ташлаб ўзимизни танқид қилган вақтимизда, душманлар бизга мана сиз хонавайрон бўлиш арафасида турибсиз, дейди. Бир йил ўтгандан кейин эса бизда тағин 9 процент ўсиш бўлиб туради. **(Давомли қарсаклар).** Америка Қўшма Штатларида бўлса йиллик ўртача ўсиш 2-3 процентдир. Ваҳолонки, ўзлари идеал сифатида 5 процент ўсишни планлаштиришади. Улар ҳам план тузишади. Хўш, қандай тузишади? Агар астойдил план тузмоқчи бўлсангиз, буни биздан сўранг, план тузишни биз сизга ўргатиб қўямиз! **(Залда жонланиш. Қарсаклар).** Кимки ўзи ишлаётган бўлса, ишлаб чиқариш воситаларига меҳнат аҳлининг ўзи хўжайин бўлса, ўша яхши план туза олади.

Ўртоқлар, камчиликларимиздан қутилиш учун уларни бундан буён ҳам кескин очиб ташлайверамиз.

Бизнинг партиямиз, халқимиз ўзининг ёш авлоди билан фахрланади. Партия ва халқнинг фарзандлари, комсомоллар, ёшлар оталарининг йўлидан боришаётганини улар билишади! «Бизда ёшларга ҳамма жойда йўл очиқ» — деб қўшиғимизда яхши куйланган! Ёшларимиз коммунизм йўлида ҳали кўпгина ажойиб ишларни қилишига биз аминмиз.

Коммунизм қурилиши — миллионларнинг ижодий ишидир. Коммунистик меҳнат ҳаракатининг кучи ва буюк истиқболи шундан иборатки, кишиларнинг меҳнатдаги активлиги, уларнинг янги жамият қурувчилар сифатидаги юксак онглилиги бу ҳаракатда жуда яхши уйғунлашмоқда. **Биз улуғ Ленин башорат қилганидек, коммунистик меҳнатнинг ғалабаси сари боряпмиз ва етиб борамиз. (Гулдурос қарсаклар).**

Ўртоқлар! Бизнинг халқимиз ўз зиммасига бутун инсоният учун порлоқ истиқбол йўлини очиб беришдек олий вазифа юклатилганини чуқур англаб турибди. Партиямиз 60 йилдан кўпроқ вақтдан буён кураш олиб бораётган коммунизм иши бутун дунёда тантана қилажагига халкимиз шаксиз шубҳасиз аминдир.

Мен бугун бир қўшиқдаги «Биз эртакни ҳақиқатга айлантириш учун туғилганмиз» деган сўзларни эслатиб ўтмоқчиман. Ҳа, ўртоқлар, бизни ленинчи партия айни коммунизм қуриш учун бунёдга келтирди ва революцион идеялар руҳида тарбиялади! Бизнинг социалистик Ватанимиз Совет ҳокимияти йиллари мобайнида ўз тараққиётида шундай улкан йўлни босиб ўтди, тараққиётнинг шундай чўққиларига кўтарилдики, яқингача ҳам бу чўққиларга етиб бўлмайдигандек кўринар эди.

Ҳозирги кунимизга тўғри баҳо бермоқ ва келажакни кўрмоқ учун ишчилар синфи, меҳнаткаш деҳқонлар, халқ интеллигенцияси босиб ўтган беҳад оғир, лекин шонли фидокорона кураш ва қаҳрамонона меҳнат йўлини бошидан охиригача яхши тасаввур қилмоқ керак. Ҳозир бунёдга келтирилган, биз эга бўлиб турган нарсаларнинг ҳаммаси — халқнинг жуда кўп авлодлари ҳаёти, меҳнати, ақл-заковати билан барпо бўлган.

Ахир бизнинг мамлакатимиз экономикани ривожлантириш жиҳатидан Европадаги ҳамма мамлакатлардан ўзиб кетиб, капиталистик давлатлар ўртасидаги энг қудратли давлат — Америка Қўшма Штатлари даражасига комил ишонч билан яқинлашиб бораётган экан, бу чўртонбалиқ амри билан амалга ошиб қолгани йўқ. Совет халқи эзгу мақсад сари достонлардаги паҳлавонлар сингари девқадамлар билан бормоқда. Бу мақсадга етишга эса узоқ қолгани йўқ. Биз барпо қилаётган янги дунёнинг аён нишоналари кун сайин тобора яққолроқ кўриниб, биз уларнинг баракали таъсирини бутун ҳаётимизда тобора равшанроқ сезиб турибмиз.

Коммунизм қурилишидаги асосий вазифа — моддий-техника базасини яратишдир. Лекин бошқа, жуда муҳим вазифа ҳам бор. Бу — меҳнатга, жамиятдаги ўз бурчларига коммунистчасига қарайдиган янги одамни тарбиялаб етиштиришдир. Бу нарса бутун партиянинг тинмай зўр иш олиб боришини талаб қилади. Биз хўжалик соҳасидаги ютуқларимиз кўпайган сайин одамларда ўз-ўзидан коммунистик онглилик вужудга келади, деб умидвор бўлмаслигимиз керак.

Партия ленинча идеяларга амал қилиб, революцион ишчилар авлодини тарбиялаб етиштирди, уларни социалистик ўзгартишларни амалга ошириш зарур, деган руҳда тарбиялади. Бу эса ажойиб самаралар берди. Социализм халқнинг онгигагина жо бўлиб қолмай, шу билан бирга бизнинг мамлакатимизда реал воқеликка айланди.

Эндиликда бутун халқни коммунистик онглилик руҳида, марксча-ленинча илмий дунёқараш ва коммунистик партия Программасида эълон қилинган янги аҳлоқ принциплари руҳида тарбиялаш вазифаси турибди. Бу тарихий вазифани эса биз бир йўла коммунизмнинг моддий-техника базасини яратиш вазифасини амалга оширган ҳолда фақат куч-ғайратларни бирлаштириш билангина ҳал қила оламиз.

Партия идеология иши масалаларига ҳамиша аҳамият бериб келди, коммунизм қурилиши кенг авж олдирилган ҳозирги шароитда эса алоҳида аҳамият бермоқда. Маълумки, Марказий Комитет Президиуми май ойининг охирида Марказий Комитет Пленумини чақириб, унда партиянинг идеология ишига доир вазифаларини муҳокама қилиш тўғрисида қарор қабул қилди.

Саноат ва қишлоқ хўжалик ишлаб чиқаришига доир, экономикага раҳбарлик қилишга доир губ масалалар Марказий Комитетнинг март ва ноябрь Пленумларида қараб чиқилганидан кейин идеология масалаларининг муҳокама қилиниши тамомила қонуний бир ҳолдир. Биз коммунистик қурилишнинг ҳамма фронтларида актив ҳужум олиб боришимиз керак, идеология фронти эса коммунизм учун курашда энг муҳим фронтлардан биридир.

Идеология ишига доир баъзи бир масалалар ижодкор интеллигенция вакиллари билан яқинда ўтказилган учрашувларда ўртага қўйилган эди. Бу — аввало адабиёт ва санъат асарларининг коммунистик ғоявийлиги, идеология масалаларида ленинча партиявийлик проблемаларидир. Учрашувларда идеология соҳасида тинч-тотув яшашдан иборат буржуа ғоясини бизга тиқиштириш йўлидаги зарарли уринишларга қарши кескин кураш олиб бориш зарурлиги ҳақида гапирилди.

Совет ёзувчилари, рассомлари, композиторларининг, бутун ижодкор интеллигенциянинг олий бурчи ўз халқига вафодорлик ва садоқат билан хизмат қилиш, ҳамиша халқ билан, халқнинг авангарди — коммунистлар партияси билан бирга бўлиш эканлиги алоҳида таъкидлаб ўтилди.

Ижодкор интеллигенциянинг айрим вакиллари Сталиннинг шахсига сиғинишнинг зарарли оқибатларини тугатиш соҳасида партия олиб борган ишдан нотўғри хулосалар чиқаришди. Улар шахсга сиғинишга қарши кураш мамлакатда давлат ва жамият ҳаётига раҳбарлик қилишни, уни уюшқоқлик билан бошқаришни сира ҳам бўшаштириш эмаслигини тушунишмади. Бундай одамлар ана шу курашни обрўларни инкор этиш, жамият ҳаётида раҳбарлик ролини камситиш, деб талқин этиб бўлмаслигини тушунмаяптилар.

Баъзи бировлар ҳатто ҳар ким жамият ва давлат манфаатлари билан ҳисоблашмай, ўз хулқ-атворини ва ўз фаолиятининг йўналишини ўзи белгилаб оладиган давр бошланди, деб даъво қила бошладилар. Лекин бу — жамиятнинг асл моҳиятини ҳамда сиёсий ташкилотлар, омма ва шахснинг жамиятдаги ролини марксизм-ленинизмга душман бўлган анархистларча тушунишдан бўлак нарса эмас-ку.

Кимки шахсга сиғинишга қарши кураш байроғи остида ташкилотчилик асосларига қарши, жамият ҳаётида обрўларга қарши бош кўтариб чиқса, ихтиёран ё беихтиёр марксча-ленинча позициялардан буржуазия позицияларига тойиб кетади.

Илмий коммунизм асосчилари Маркс, Энгельс, Ленин шуни кўрсатиб бердиларки, моддий неъматларни ишлаб чиқариш жамият ҳаётидаги асосий ишдир ва ижтимоий ишлаб чиқариш ривожлана борган сари одамларнинг турмушини ва фаолиятини яхшироқ ташкил этиш зарурлиги тобора орта беради, жамиятга раҳбарликнинг роли, бу раҳбарликнинг обрўйи орта беради. Улар революциянинг биринчи иши раҳбарларнинг обрўйини бекор қилишдан иборат бўлсин деб талаб қилган кишиларни шафқатсиз танқид қилдилар.

Ҳеч бир жамият, айниқса социалистик жамият ишлаб чиқариш бўлмаса, яшай олмайди ва ривожлана олмайди. Замонавий ишлаб чиқариш эса пухта бошқаришни, тўғри ташкил этишни, қатъий тартибни ва қаттиқ интизомни, обрўли раҳбарлар бўлишини талаб қилади.

Владимир Ильич Ленин обрў масаласини марксча тушунишга қарши бўлганларни масхара қилиб, бундай деб ёзган эди: «Марксистлар «ҳеч қандай обрўлар керак эмас» деган, гўё революцион, мавҳум фикрдаги интеллигент-радикалнинг одатдаги нуқтаи назарида туришлари мумкин эмас. Йўқ. Бутун дунёда тўла озодлик учун оғир ва шиддатли кураш олиб бораётган ишчилар синфига обрўлар керак...» (Асарлар, 11-том. 423-бет).

Бироқ, ҳозирги кунда ҳам шундай кишилар борки, улар коммунизм қуриш давридаги ижтимоий ривожланишга анархистлар позициясида туриб баҳо бермоқдалар. Улар социалистик ишлаб чиқариш меҳнат, техника ва фаннинг бир-бирига боғланган комплекси эканлигини, улар ўртасида иноқлик ва бир-бирига тўла равишда таъсир ўтказиб туриш бўлиши лозимлигини тушунмайдилар. Образли қилиб айтганда бу жуда катта, шу билан бирга нозик ва ғоят мураккаб машинадирки, бу машинанинг ҳеч бир жойи ва ҳеч бир нарсаси бир-бирига ишқаланиб ейилмаслиги учун, унинг бир маромда ва планли равишда ишлаб туриши учун ҳамма деталлари яхшилаб ўрнаштирилган, созлаштирилган бўлиши лозим. Бунга эса меҳнатни юксак даражада ташкил этиш йўли билангина эришиш мумкин.

Коммунизм даврида давлат барҳам топади, ҳатто коммунизм даврида ҳам бошқаришнинг тегишли органлари, координация, планлаштириш ва ҳисобга олиш бўлмаса, иш юришмайди. Бинобарин, жамиятда шундай кишилар муқаррар бўладики, уларнинг илм-фандаги, ишлаб чиқаришни ташкил этишдаги, экономикадаги, техникадаги ва турмушнинг бошқа соҳаларидаги сўзи мўътабар бўлиб қолади.

Фақат бизнинг синфий душманларимизгина коммунистик жамиятни одамларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантириш учун йўл бермайдиган мужмал бир нарса қилиб тасвирлайдилар. Йўқ, коммунизм цивилизация чўққисида турган ўқимишли ва маданий кишиларнинг энг мукаммал ва юксак даражада уюшган жамиятидир. Бу жамиятда талантли, истеъдодли ҳар бир киши ўз қобилиятини тўла равишда ривожлантиради ва шунга яраша обрў қозонади. Бу жамият энг истеъдодли кишиларнинг талантига ва ташкилотчилик қобилиятига қараб, раҳбарликнинг зарур ижтимоий вазифаларини бажаришни шу кишиларга топширади, Лекин бу раҳбарлар, ташкилотчилар, йўлбошчилар халқ, жамият олдида ҳисоб бериб турадиган ва ўзларининг ҳамма ҳаракатлари учун халқ, жамият олдида масъулиятли кишилар бўлади.

Коммунистик жамиятда пастдан то юқоригача, бошдан то охиригача ҳамма нарса пухта ўйлаб, оқилона ташкил этилади ва коллектив манфаатларига буйсундирилади, шу коллективдаги ҳар бир аъзонинг фойдасига хизмат қилади.

Бу ҳақда гапираётганимизнинг сабаби шуки, буржуача бузуқлик ва тартибсизликни бизнинг орамизга олиб кирмоқчи бўлган, беқарор кишиларни бузишга ва йўлдан оздиришга уринаётган кишилар ҳали ҳам бор. Душманлар социалистик, коммунистик жамиятга негиз бўлиб турган асосларга путур етказишга уринадилар.

Партия марксизм-ленинизм таълимотига таяниб, айтиб келди ва айтмоқдаки, биз обрўларга тарафдормиз, коммунизм қураётган ишчилар синфининг, халқнинг обрў қозонган раҳбарлари, йўлбошчилари бўлмоғи лозим. Бизнинг Коммунистик партиямиз, унинг партия ва мамлакатдаги энг обрўли кишилар сайлаб қўйилган ленинчи Марказий Комитети совет халқининг синалган йўлбошчисидир.

Зотан совет жамияти қандайдир шаклсиз, формасиз бир уюм эмас, балки янги дунё қурувчиларнинг юксак даражада уюшган жамиятидир. Миллион-миллион онгли шахслардан иборат бўлган бизнинг социалистик жамиятимиз стихияли негизда эмас, балки улуғ социалистик принциплар асосида ташкил этилган жамиятдир. Марксизм-ленинизм таълимоти эса шу принципларнинг энг мустаҳкам негизидир, улуғ Ленин барпо қилган ва душманлар билан курашда чиниққан Коммунистик партиямиз бу таълимотнинг байроқдоридир. **(Гулдурос қарсаклар).**

Социалистик жамият ўзининг уюшқоқлиги ва онглилиги билан кучлидир. Социалистик жамиятнинг бутун турмушида, унинг инсониятнинг улуғ мақсади бўлган коммунизм сари олға бориш учун қилаётган курашида ҳамма иш ўз маромида бормоғи учун бу жамиятда ҳамма кучлар тўғри жойлаштирилган бўлиши лозим. Хўш, шу ишларнинг ҳаммасини ким қилиши мумкин ва лозим? Коммунистлар партияси қилади! Партиянинг ўзи раҳбар ядрони ўз орасидан ажратиб беради, бу ядрога энг муносиб ва синалган раҳбарлар сайланади.

Менинг партиядаги қандайдир алоҳида ўз мавқеимни назарда тутиб, шу гапларни айтаётир деб мендан ҳеч ким гумонсирамаса керак, деб ўйлайман. Ҳозир ёшим 69 га етди ва шу гапларни айтишга ҳақлиман. **(Гулдурос, давомли қарсаклар).** Ҳозир партия ва давлатда мен эгаллаб турган мансабда абадий қолиб кетишим мумкин эмаслигини ҳар бир киши тушунади-ку, шу сабабли мен шу гапни айтаётган эканман, буни ўзимни ўйлаб эмас, балки ленинчи партиямизни, совет халқини, коммунизмнинг улуғ ишини ўйлаб гапираётирман. **(Гулдурос қарсаклар).**

Шахснинг жамиятдаги ролини фақат ўзининг шахсий манфаатлари билан, ўзининг мавқеи, ўзининг шахси билан чеклаб қўйган раҳбар ёмон раҳбардир. Биз, коммунистлар коммунистик ҳаракатнинг тантанаси тўғрисида, Коммунистик партиянинг улуғ иши тўғрисида, партиянинг ташкил этилиши тўғри бўлиши ҳақида, кучларнинг тўғри жойлаштирилиши ҳақида, партия бундан буён ҳам ишчилар синфининг, халқнинг ҳамиша авангарди бўлиб қолиши, совет кишиларини жипслаштириб, узил-кесил ғалабамиз сари, коммунистик жамият қуриш сари бошлаб бораверадиган бўлиши тўғрисида жон куйдирмоқдамиз. **(Гулдурос, давомли қарсаклар).**

Бизнинг орамизда ҳали ҳам шундай кишилар ишлайдики, улар буни тушунмайдилар ва ҳамма нарсани қориштириб юбораверадилар. Улар, модомики, партия шахсга сиғинишга қарши чиқаётган экан, демак раҳбарларнинг обрўйига ҳам қарши чиқабериш мумкин, деб ўйлайдилар. Бундай тушунишда марксизмдан, ленинизмдан заррача асар йўқ.

Совет жамиятининг бутун ҳаётида бизнинг партиямиз нақадар зўр ташкилотчилик ва етакчилик ролини ўйнаётганлигини коммунизм душманлари яхши биладилар. Шу сабабли улар халқнинг партияга бўлган ишончига путур етказишга, партиянинг обрўйига путур етказишга, марксизм-ленинизм идеологиясининг негизларига путур етказишга аллақачондан бери зўр бериб ҳаракат қилмоқдалар. Улар коммунистик идеология билан буржуа идеологиясининг тинч-тотув яшаши керак деган масалани илгари сураётганликлари тасодифий эмас. Улар шундай талаблар ниқоби остида бизнинг мамлакатимизда ва социализмнинг бошқа мамлакатларида бузғунчилик ишини олиб бормоқчи бўладилар.

Бу номерингиз ўтмайди, жаноблар! Мамлакатларимизнинг халқлари ҳокимиятни ўз қўлларига олганларида, мамлакатимизда социалистик тартибларни барқарор қилиб коммунизм йўлидан бораётганларида бу ишни буржуазия идеологиясига эркинлик бериб қўйиш ва социализм душманларининг турмушимизга туҳмат қилишлари, беқарор кишиларнинг онгини заҳарлашлари учун ҳуқуқ бериб қўйиш ниятида қилган эмаслар.

Юздан кўпроқ буржуа газеталарини нашр этаётган бир инглиз ношири билан яқинда суҳбатлашган эдим. У менга бундай деди:

— Сиз, жаноб Хрушчев, менга газеталаримни Москвада сотишга рухсат берармидингиз?

— Сиз жуда мураккаб масалани қўйдингиз, ўйлаб кўриш керак, — деб жавоб бердим унга.

— Шу газеталардан бирига «Известия»нинг редактори Аджубейни редактор қилиб тайинласамчи?

— Унда бошқа гап. **(Залда кулги).** Мен ваъда бериб айта оламанки, агар сиз Аджубейни ёки газетамизнинг бошқа бир редакторини ўз газетангизга редактор қилиб тайинласангиз, бу газета Совет Иттифоқининг ҳамма жойида сотилаверади. Сиз бунга розимисиз? **(Жонланиш. Залда кулги. Гулдурос қарсаклар).**

— Йўқ. Менинг учун бу фойдали бўлмайди, — деди ношир.

— Агар шундай бўлса у ҳолда мен сизга ҳеч бир нарсани таклиф қилолмайман. Бу масалани ўзингиз кўтардингиз ва шундай шартларни ўзингиз қўйдингиз. Энди бўлса, менга бу фойдали бўлмайди деяпсиз. Аммо бизнинг редакторимиз редакторлик қилмайдиган газетангизни мамлакатимизда тарқатиш бизга фойдали эмас. . .

Мана кўрдингизми, инглиз капиталисти ўзи учун фақат иқтисодий нуқтаи назардан эмас, сиёсий нуқтаи назардан ҳам нималар фойдали эканлигини тушунади, аммо бизнинг баъзи кишиларимиз буни тушунмайдилар. Бундай кишилар, уларнинг жамияти эркин жамият, хоҳлаган нарсангни қилавериш мумкин, деган буржуа пропагандасига учмоқдалар. Улар мана шу «эркин жамиятда» яшаб кўрганларида эди, бу жамиятнинг нималигини билиб олар эдилар. Кекса авлод кишилари мана шу «эркин жамиятда» яшаганлар ва ишлаганлар. Ишчилар ўз хўжайинларининг фабрика ёки заводдан ҳайдаб юбориши ва ўзларининг иш қидириб сарсон бўлишларини ўйлаб, жуда ҳам қўрқар эдилар. Аммо бизда одамларнинг катта кўпчилиги буни билмайди. Мен пенсия ёшига етиб қолган кишиман, аммо Совет Иттифоқидаги ишчиларнинг янги авлоди ишсиз бўлиб қолиш нималигини билмайди. Ишсиз бўлиб қолиш у ёқда турсин, балки ишсиз бўлиб қолиш мумкин деб ҳамиша хавф-хатарда юриш нималигини ҳам билмайди.

Капитализм идеологлари тарғиб қилаётган «эркин жамият»нинг ўзи қандай? Капиталист бундай дейди: Нимани танлаб олиш менинг ўз ихтиёримда, мен ўз заводимга, ўз фабрикамга фалонча ишчини қабул қилишим мумкин, лекин кабул қилмаслигим ҳам мумкин. Чунки корхона ўзимники! Бу ерда ишчиларнинг ҳам «ихтиёри ўзида». Ишчи иш сўраб капиталистнинг олдига бориши мумкин, лекин бормаслиги ҳам мумкин. Юридик нуқтаи назардан қараганда буларнинг ҳаммаси тўғрига ўхшайди. Хўш, очарчилик-чи, — очарчилик нима? Очлик — капиталистик дунёдаги энг катта калтакдир. Очлик ишчиларни, барча меҳнат аҳлларини капиталистларча ишлашга мажбур қилади.

Совет халқи капиталистларнинг бу калтагини емириб ташлади, капиталистларнинг ўзини ҳам улоқтириб ташлади. Халқ ҳамма нарсани ўзининг меҳнат қиладиган қўлига олди, ишлаб чиқариш воситаларининг ҳаммасини ўз қўлига олди. Бас, шундай экан, бизнинг мамлакатимизда, социализмнинг бошқа мамлакатларида рўй берган нарсаларни тушунмайдиган тентак бўлиш ярамайди, капитализмнинг пропагандасига учиш ярамайди. Буларнинг ҳаммасини яхши тушуниб олиш ва ҳамма воқеаларга сергаклик билан баҳо бериш керак.

Социализм мамлакатларининг аҳолиси ер юзидаги бутун аҳолининг ҳозирча учдан бир қисмини ташкил қилиб турибди, эски дунё эса ўзининг капиталистик тартиблари билан ҳали катта куч бўлиб турибди. Умри тугаб бораётган бу дунё курашдан воз кечгани йўқ, у ўз ҳукмронлигини узайтирмоқ, янги дунёнинг ғалаба қилишини тўхтатиб қолмоқ учун ҳамма чораларни кўрмоқда.

Сиз билан биз ғоят ажойиб замонда яшамоқдамиз. Биз янги дунё қурувчиларнинг яхлит ҳаётбахш жамиятини яратдик, қудратли экономикани яратдик, кучли армиямиз бор. Биз ракета қуролини, атом ва водород бомбаларини яратдик, империалистлар эса энди бизга қўл тегизишдан қўрқадилар. Улар: биз уларга қўл тегиза оламиз-у, аммо бошланган урушда ўзимиз ҳам ҳалок бўламиз дейишяпти. Ҳақиқатан ҳам шундай бўлиши турган гап. Улар ўзларининг ҳалок бўлишларидан қўрқиб, бизга, социализм мамлакатларига ҳужум қилишдан ўзларини тийиб турибдилар. Бу ёмон эмас. Эндиликда империалистлар бевосита ҳарбий бостириқ қилиш йўли билан бизни тор-мор келтириш умидидан маҳрум бўлиб қолдилар. Бу, катта муваффақиятларимиздир, ўртоқлар. **(Давомли қарсаклар).**

Энди экономиканинг ривожланишини олиб кўрайлик. Илгари улар: биз сизларни емириб ташлаймиз, иқтисодий жиҳатдан бўғиб ташлаймиз, дейишар эди. Хўш, эндичи? Мана, масалан, мен бугун американик бир экономистнинг айтган фикрларини ўқиб чиқдим. У, руслар пўлат ва цемент ишлаб чиқариш соҳасида икки-уч йил ичида Америкага етиб олсалар керак, деб ёзибди.

Овоз: Цемент жиҳатидан биз етиб олдик.

Н. С. Хрушчев: Рост, цемент ишлаб чиқариш жиҳатидан биз етиб олдик ва ўзиб кетдик, пўлат ишлаб чиқариш жиҳатидан ҳам етиб олай деб турибмиз. Бу эса мамлакатнинг қудратини белгилайдиган жуда муҳим саноат маҳсулотидир. Бинобарин экономикани ривожлантиришда ҳам эндиликда биз шундай позицияда турибмизки, бу позиция империалистларнинг бизни калтаклаймиз ва капитализм қайтмайдиган бўлиб қўлдан бериб қўйган позицияни тиклаб оламиз деган умидларини йўққа чиқарди.

Хўш, энди уларда қандай умид қолди? Бизга идеология соҳасида таъсир ўтказишга уриниб кўриш, совет кишиларининг ғалабамиз муқаррарлигига бўлган ишончини бўшаштиришга, ғоявий бурдсиз кишиларни ўз томонларига тортишга уриниб кўриш умиди қолди. Улар, мана, капиталистик дунё на қадар яхши, у одамларга қандай «ижод эркинлиги» беради — нимани хоҳласанг шунинг суратини чиза бер, шуни ёзавер, деб кўз-кўз қилмоқдалар. Капитализм идеологлари шу йўлда бизга зўр бериб атака қилишга киришдилар. Бизнинг баъзи кишиларимиз, шу жумладан кекса ёзувчилар ҳам чет мамлакатларга бориб келиб, худди қари товуқлар сингари қақиллаб: бизни у ерда жуда яхши қабул қилишди, биз у ерда ғалати янгиликларни кўрдик деб оғиз кўпиртадиган бўлиб қолдилар.

Максим Горький бундай қилмаган эди. У Америкага бориб келганидан кейин ёзган нарсаларини бир эсга олинг. У сариқ иблис ҳукмронлиги тўғрисида бутун дунёга ҳикоя қилиб берди. У ҳам Америкада булут билан ўпишган иморатларни кўрди. У ерда ишлаб чиқариш Россиядагига қараганда анча юксак даражада эканлигини кўрди — шуларнинг ҳаммасини кўрди. Лекин у ўзининг равшан кўзи билан у ердаги энг асосий нарсани: капиталнинг, сариқ иблиснинг мудҳиш кучи ва ҳокимиятини ҳам кўрди.

Максим Горький пролетар ёзувчиси сифатида Америкага бориб, уни синфий нуқтаи назардан, энг прогрессив синф бўлган ишчилар синфи нуқтаи назаридан кўздан кечирди ва шу сабабли у Америкада ҳамма нарсани ўзига бўйсундирган, ҳамма нарсани бўғиб қўйган ва ҳамма нарсага қурби етадиган сариқ иблисни кўрди.

Аммо баъзи ёш ёзувчиларимиз, ҳатто Максим Горькийдан кейин ҳам анча кўпроқ умр кўриб яшаётган кекса ёзувчиларимиз чет мамлакатларга борганларида у ерларда ўз хотинлари учун бизда кўрилмаган ранг-баранг лозимларга кўзлари тушиб, Американи қаранг-а, лозимларни ҳам биздагидан яхшироқ тикяпти, деб оғизларидан сўлаклари оқиб кетди... Сизларни қаранг-а, бунга нима деб бўлади! **(Залда кулги. Гулдурос, давомли қарсаклар).**

Синфий нуқтаи назарни обывателларнинг нуқтаи назарига алмаштириш, ҳамма нарсага ранг-баранг хотинлар лозими нуқтаи назаридан қарайвериш ярамайди, ўртоқлар, бу уят.

Модомики, биз ичига космонавтлар тушган кемаларни космосга американиклардан олдин учирган эканмиз, модомики, бизнинг космик кемаларимиз Ер атрофини уч марта эмас, балки Коинотни қарийб тўрт кун кезиб юриб, Андриян Николаев сингари Ер атрофини 64 марта айланиб учиб ўтган экан, вақти келганда, сизларнинг хотинларингиз учун ҳеч қаерда мисли кўрилмаган ранг-баранг лозимларни ҳам тикиб бера оламиз! **(Залда қаҳ-қаҳа. Гулдурос қарсаклар).**

Ҳа, ҳозирча биз бундай нарсаларни чет эллардагидан кўра ёмонроқ тайёрлаётганимизга иқрормиз, чунки биз ўзимизнинг асосий куч-ғайратимизни ишлаб чиқариш воситаларини бутун чоралар билан ривожлантиришга сарфламоқдамиз. Шундай қилаётганимиз тўғри, шундай қилмасак асосий вазифамизни ҳал қилишга эришолмаймиз, коммунизмнинг моддий-техника базасини вужудга келтиролмаймиз.

(Охири олтинчи бетда)

ЎРТОҚ Н. С. ХРУШЧЕВ НУТҚИ

(Охири. Боши 1, 2, 3, 4, 5-бетларда).

Ҳатто эски замонда ҳам деҳқон, оти бўлмаса иши унмаслигини билар эди. Юксак даражада ривожланган индустрия бўлмаса, электроэнергия, пўлат, цемент, кўмир бўлмаса, замонавий, жуда мураккаб машиналар бўлмаса янги марраларга кўтарилиб бўлмайди, энг тараққий этган капиталистик мамлакатлар билан иқтисодий мусобақада ғалаба қозониш мумкин эмас, коммунизм учун курашда енгиб чиқиш мумкин эмас. Шу сабабли бутун экономикамизни ривожлантиришда партиянинг тўғри йўли бўлиши керак, олға ҳаракат қилишимиз учун мақсадимиз равшан бўлиши керак. Аммо энди бизга катта химия саноати керак, халқ хўжалигининг ҳамма тармоқларини тез ривожлантириш учун зарур ҳамма нарсаларни берадиган, халқ истеъмол қилиши учун яхши, чиройли ва арзон моллар ишлаб чиқарадиган саноат керак, деб айтмоқдамиз.

Агар 1 Май куни ҳаво очиқ бўлса, Биринчи май намойишига чиққан кишиларимизнинг нақадар ясаниб, товланганлигини кўрасиз. Бизнинг кишиларимиз йилдан-йилга тобора яхшироқ, тобора чиройлироқ кийинаётганликларини, уларнинг кийимлари, квартираларининг жиҳозлари нақадар яхшиланиб бораётганлигини ҳар сафар кўрганимда жуда хурсанд бўламан. Зотан биз уй-жой биноларини ҳам ҳозир шу қадар кўп қурмоқдамизки, дунёда ҳеч ким бунчалик кўп уй-жой қураётгани йўқ! Дуруст, баъзан ҳатто яхши кийим ҳам, чиройли бўлиб кўринмайди ёки унчалик яхши тикилмаган бўлади. Лекин бунинг учун ҳам вақт керак. Аммо асосий гап бунда эмас. Шундай вақт ҳам келадики, бизнинг кишиларимиз кийимларнинг гўзал, ранг-баранг, хушбичим бўлишига кўпроқ эътибор берадиган бўлиб қоладилар.

Энг муҳими шуки, биз мустаҳкам негиз яратдик. Халқ ҳокимияти, бизнинг турмушимизда амалга оширилган социализм, бизда коммунизмнинг моддий-техника базаси қурилаётгани мана шу негизнинг ўзидир.

Буржуа идеологиясига нисбатан муросасиз бўлиш масаласи ҳозир ғоят катта аҳамиятга эга бўлиб қолмоқда. Коммунистик идеология билан бизга душман буржуа, капиталистик идеология ўртасидаги кураш кескин курашдир. Биз енгиб чиққунимизча бу кураш давом этаверади. Бу курашда биз енгиб чиқамиз, чунки ҳақиқат, халқ ҳақиқати бизнинг томонда, халқ эса ўз ҳақиқатини ҳимоя қила олади ва албатта ҳимоя қилади. **(Гулдурос давомли қарсаклар).**

Мамлакатимиз халқлари улоқтириб ташлаган нарсалар энди асло қайтиб келмайди. Халқ қўлга киритган ва барқарор қилган нарсалар абадийдир. Тарихий тажриба буни кўрсатиб турибди.

Мамлакатимизнинг ишчилар синфи, меҳнаткашлари Ленин партиясининг раҳбарлиги остида социалистик революция давомида ўзларининг синфий душманларини тор-мор келтирдилар. Биз граждан урушини ютиб чиқдик, халқнинг революцион ғалабаларини тортиб олишга, капиталистлар ва помешчиклар ҳокимиятини тиклашга уринган ички контрреволюцияни ва чет эл интервенцияларини тамомила тор-мор келтирдик.

Гитлерчи босқинчилар бизга ҳужум қилганлиги натижасида бошланиб кетган Ватан уруши халқимиз учун оғир синов бўлди. Қарийб бутун Европани босиб олган ва инсоният цивилизациясини хавф остида қолдирган фашист галаларни совет халқи тор-мор келтирди. Бу уруш жуда катта қурбонлар талаб қилди ва жуда кўп вайронликлар келтирди. Социализм душманлари, Совет Иттифоқининг урушда шу қадар тинкаси қуридики, ўз экономикасини тиклай олмайди ва социализм тугайди деб умид қилган эдилар. Лекин уларнинг бу умидлари пуч бўлиб чиқди.

Бизнинг мамлакатимиз афсонавий Семурғ қуш каби кул ичидан қад кўтариб, ўзининг экономикасини ғоят қисқа муддат ичида тиклаб олди, вайрон бўлган шаҳарлар ва қишлоқларни янгидан қуриб олди ҳамда ўз экономикасини ривожлантиришда, фан, маданиятни ва техникани яшнатишда тағин ҳам тез суръатлар билан тараққий этди.

Биз биринчи бўлиб қудратли ракеталарни яратдик, бу ракеталар Ернинг сунъий йўлдошларини, космик станцияларни ва ичига одам тушган, бошқариладиган космик кемаларни инсоният тарихида биринчи бўлиб учиришга имкон берди. Биз жуда катта қўриқ ерларни ўзлаштирдик. Ватанимизнинг азим дарёларида жаҳонда тенги бўлмаган гигант гидростанциялар қурдик ва қурмоқдамиз. Биз атом энергиясини одамларга тинч мақсадларда хизмат қилишга мажбур этдик.

Бутун дунё совет фани, техникаси, маданиятининг муваффақиятларини, ҳормас бинокор, жаҳонни ўзгартирувчи совет халқининг жуда улуғ ғайрати ва яратувчилик фаолиятини кўриб, қойил бўлмоқда ва ҳайратда қолмоқда. Меҳнат аҳллари капиталистларнинг қамчиси билан ишламаса, жамиятни мустақил идора қила олмайди, экономикани, техникани, фанни ривожлантиришга қодир эмас ва яна капитализм йўлига қайтишга мажбур бўлади, деган сохта афсонани совет халқи ўзининг бутун мавжудияти билан, ўзининг практикаси, ўзининг қаҳрамонона кураши ва фидокорона меҳнати билан пучга чиқарди.

Ҳозир биз шундай иқтисодий потенциал яратиб олдик ва мамлакат қудратини шундай бир даражага етказдикки, эндиликда душманларнинг ҳар қандай таҳдидлари бизга писанд эмас. Эндиликда Совет Иттифоқи агрессив кучларга зарба бермоқ учун қурол-яроғларнинг энг мукаммал турларига эгадир. Ҳатто империализмнинг раҳбарлари ҳам, Совет Иттифоқининг, социалистик мамлакатларнинг кучлари империализм кучларига тенг деб эътироф қилмоқдалар. Улар буни сўзда эътироф қилганлари ҳолда амалда эндиликда социализмнинг ўсиб бораётган кучлари империалистик давлатларнинг кучидан ортиқ эканлигини ҳис қилмоқдалар.

Гап фақат қурол-яроғларнинг сони ва сифатидагина эмас, гап барча тинчликсевар кучлар билан агрессив кучларнинг умумий нисбатидадир. Инсониятнинг кўпчилиги социализмга хайрихоҳ бўлиб турибди. Капитализм эзиб келган ҳамма мамлакатларнинг халқлари ва айниқса мустамлака асоратидан ҳали қутулмаган халқлар биз билан биргадир.

Буржуазия идеологлари идеологияларнинг тинч-тотув яшаши керак деган идеяни бизга қабул қилдиришга уриниб, кейинги вақтларда шу қадар қутириб, активлик қилаётганликларининг сабаби нима? Улар қуролли кураш ва иқтисодий блокада йўли билан социализмни куч ишлатиб, емириш учун қилган ҳамма уринишлари барбод бўлиб, қақшатқич мағлубиятга учраганларидан кейин эндиликда сафларимизни ғоявий жиҳатдан қуролсизлантиришга ва биринчи навбатда, бутун инсониятга янги дунё йўлини очиб бераётган совет халқини ғоявий қуролсизлантиришга ҳаракат қилмоқдалар. Шундай воситалар билан мақсадимизга эришамиз деб ҳисоблаётган душманларимизнинг кучанишларини масхара қилиб кулмоқдамиз.

Совет халқи ўзининг жанговар авангарди Коммунистик партия теварагида ҳозир ҳар қачонгидан кўра мустаҳкам бўлиб жипслашган, марксизм-ленинизм идеялари эса мамлакатимиз халқларининг жанговар байроғи бўлиб қолди. **(Гулдурос қарсаклар).**

Реакцион буржуа идеологлари беқарор кишиларга ўзларининг бузғунчилик таъсирларини ўтказмоқ учун ҳар қандай йўлларни қидирмоқдалар. Энди улар ўзлари ўйлаб чиқарган «проблема» билан — жамиятимиздаги кексалар ва ёшлар «проблемаси» билан ўзларини юпатмоқдалар. Уларнинг фикрича, совет кишиларининг ёш авлоди синфий жангларда мустаҳкам бўлиб чиниққан ва шу сабабли буржуа идеологиясининг таъсирига берилмайдиган кекса, революцион бўғинга эргашмас эмиш. Совет ёшлари эса унчалик забардаст эмас эмиш ва уларни тўғри йўлдан тойдириш мумкин эмиш. Социализм душманлари мана шундай идеологик диверсиялар йўли билан совет тузумимизнинг қудратига путур етказишга уринмоқдалар.

Бу хусусда нима дейиш мумкин? Душманлар ҳамма нарсани ўз газлари билан ўлчайдилар. Улар совет ёшларига буржуа обивателлари кўзи билан қарамоқдалар. Ўз боболари ва оталарининг қаҳрамонона традицияларида ўстирилган ва тарбияланган шонли совет ёшлари улар билан бирга, бир сафда туриб, коммунизм йўлидан бормоқда. Қарашлари қолоқ бўлган айрим ёшлар баъзан учраб қолади, лекин ёшларимизнинг қиёфасини булар белгиламайди.

Бизда ёш авлод билан кекса авлод ўртасида ҳеч қандай зиддият бўлган эмас ва йўқ. Зотан ёш ёки қари деб нимани айтса бўлади? Бизнинг фикримизча, абадий ёш, ҳаётбахш марксизм-ленинизм таълимотининг энг илғор идеялари позициясида турган кишиларнинг ҳаммасини навқирон, деб ҳисобласа бўлади. **(Давомли қарсаклар).**

Марксизм юз йилдан кўпроқ вақтдан бери яшаб келмоқда. Шу вақт ичида душманлар марксизмни эскириб қолди ва замонга яроқсиз бўлиб қолди деб даъво қилиб, уни йўққа чиқаришга неча марталаб уриниб кўрдилар. Аммо абадий барҳаёт марксизм-ленинизм таълимоти яшаб, ривожланиб бормоқда, янгидан-янги миллионлаб кишиларни ўзининг жанговар байроқлари остига тўпламоқда, кўп мамлакатлар ва халқлар турмушини белгилаб бермоқда.

Бизнинг жамиятимизда идеология соҳасида тинч-тотув яшаш позициясида туриб ҳаракат қилаётган ва сохта новаторлик идеяларига маҳлиё бўлган айрим кишилар бу идеяларнинг ўзи нималигини, кимлар ўйлаб чиқарганлигини ва бундай идеялар қандай мақсад билан тарқатилаётганлигини аллақачонлар ўйлаб кўришлари керак эди. Чирик буржуа идеяларини тарқатиш йўлига кимки тушса, у ўзгаларнинг ноғорасига ўйнайди, ўзи истаса ҳам, истамаса ҳам, антикоммунизм йўлига, марксизм-ленинизм идеяларига хиёнат қилиш йўлига тушиб қолади.

Коммунистик партия мана шундай идеяларга ва шу идеяларни тарқатувчиларга қарши ҳамиша курашиб келди ва бундан буён ҳам курашаверади, идеяларимизнинг софлигини, марксизм-ленинизм таълимотининг софлигини ҳамиша қаттиқ туриб ҳимоя қилиб келди ва ҳимоя қилаверади. Партия ва ҳукумат раҳбарларининг ижодкор интеллигенция намояндалари билан бўлиб ўтган учрашувларидан кейин бўлган кенгашлар, жуда кўп йиғилишлар бизнинг халқ интеллигенциямиз ўз олдида турган вазифаларни, ўзининг халқ олдидаги масъулиятини тўғри тушунаётганлигини кўрсатди. Халқ интеллигенциямиз ўзининг бутун ижодий ишида марксизм-ленинизм идеяларига амал қилмоқда.

Ўртоқлар! Россия Федерацияси саноат ва қурилиш ходимларининг кенгаши актив, ишчанлик вазиятида ўтди. Бу ерда кўпгина мароқли фикрлар ва таклифлар айтилди. Сўзга чиққан ҳар бир киши ишлаб чиқариш топшириқларини муваффақиятли равишда тўла ва ошириб бажармоқ, меҳнат унумдорлигини оширмоқ, маҳсулот ишлаб чиқаришга бўладиган сарфларни қисқартирмоқ, маҳсулот таннархини камайтирмоқ учун ишни қандай қилиб яхшироқ ташкил этиш тўғрисида кўпроқ ғамхўрлик қилаётганлиги сезилиб турди.

Буларнинг барчаси ҳаммамизни қувонтиради, олдимизда турган вазифаларнинг ҳаммаси муваффақиятли бажарилади, деган ишончимизни кучайтиради. **(Давомли қарсаклар).**

Марказий Комитет ноябрь Пленумининг қарорлари асосида ташкилий қайта қуриш ўтказганимиздан бери орадан жуда оз вақт ўтди. Лекин шу вақт ичида қилинган ишлар, бу ерда сўзга чиққан ўртоқларнинг нутқларида айтиб ўтилган ижобий натижалар биз ўз қароримиз билан тўғри йўлни танлаб олганлигимизни яққол кўрсатиб турибди.

Пировардида мен партиямиз Марказий Комитети номидан сизларни қутлайман, ўртоқлар ва сизлар орқали саноат, қишлоқ хўжалигининг ҳамма ходимларига, совет интеллигенциясига, шонли Қуролли Кучларимизнинг жангчиларига мурожаат қилиб, уларни яқинлашиб келаётган халқаро пролетар байрами Биринчи Май муносабати билан табриклайман. **(Гулдурос қарсаклар).**

Совет халқи бу шодиёна байрамни коммунизм қуришдаги янги катта муваффақиятлар, янги меҳнат ғалабалари билан кутиб олмоқда. **(Давомли қарсаклар).**

Социализм қуриш йўлига тушиб олган ва шу йўлда дадил қадам ташлаб бораётган қардош Куба халқининг йўлбошчиси ўртоқ Фидель Кастронинг бу йил бизнинг мамлакатимизга келмоқчи бўлганлигидан алоҳида мамнун бўлганлигимизни ҳам изҳор қилиб ўтмоқчиман. **(Гулдурос давомли қарсаклар).**

Ўртоқ Кастро Кубадан ташқари қиладиган ўзининг биринчи расмий сафарини бизнинг мамлакатимизга — халқлари биринчи бўлиб ҳокимиятни ўз қўлига олган ва социализм қуриш йўлига тушиб олган Совет Иттифоқига қилаётганлигига жуда хурсандмиз. **(Гулдурос қарсаклар).**

Мен аминманки, барча совет кишилари ўртоқ Фидель Кастро орқали ўзларининг қаҳрамон Куба халқига бўлган ҳурматларини, унинг революцион шижоатига қойил қолганликларини изҳор қилмоқ учун ўртоқ Фидель Кастро бизнинг юртимизга келадиган кунни зўр хурсандчилик билан кутмоқдалар. Бизнинг азиз кубалик дўстимиз ва қардошимиз қаерга борса, совет кишилари ҳамма жойда уни қизғин, самимият билан кутиб оладилар. **(Гулдурос қарсаклар).**

* * *

Ўртоқлар! Коммунизм қуриш улуғ иши миллионларнинг фидокорона меҳнатидир, совет халқининг юксак коммунистик ғоявийлигидир. Шу сабабли партиямизнинг ташкилотчилик ва идеология иши масалалари бир-бири билан чамбарчас боғланган бир бутундир, бу масалалар бутун ленинчи партиямизнинг ҳамиша диққат марказида туриши лозим. **(Гулдурос қарсаклар).**

Меҳнатингизда, коммунизм қуриш улуғ Программасини амалга оширишда янгидан-янги катта муваффақиятлар тилашга ижозат бергайсиз! **(Гулдурос, давомли қарсаклар. Ҳамма ўрнидан туради).**

ХАЛҚ ҚАҲРАМОНИ

СОВЕТ ИТТИФОҚИ МАРШАЛИ С. М. БУДЁННИЙНИ ҚУТЛАШ МАРОСИМИ

25 апрелда Москвада Совет Армиясининг М. В. Фрунзе номли Марказий уйининг Қизил байроқли залида пойтахт жамоатчилиги Совет Иттифоқи Маршали С. М. Будённийни унинг 80 ёшга тўлиши муносабати билан қутлади.

КПСС Марказий Комитетининг Биринчи секретари, СССР Министрлар Советининг Раиси Н. С. Хрушчев ва КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзоси, СССР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари А. И. Микоян залга кириб келганларида гулдурос қарсаклар билан кутиб олиндилар.

Тантанали кечани уруш ветеранлари Совет комитети президиумининг раиси Совет Иттифоқи Маршали С. К. Тимошенко очди. СССР мудофаа министри, Совет Иттифоқи Маршали Р. Я. Малиновский, армия генерали И. В. Тюленев ва бошқалар юбилярни самимий табрикладилар.

Ўртоқ Н. С. Хрушчев минбарга чиққанида залда яна қарсаклар бошланади. Н. С. Хрушчев юбилярни КПСС Марказий Комитети Президиумининг аъзолари номидан, партиямиз номидан қизғин табриклади, С. М. Будённийга сиҳат-саломатлик, узоқ умр тилади.

Залдагилар томонидан самимий кутиб олинган Совет Иттифоқи Маршали С. М. Будённий сўзга чиқди. У бундан буён ҳам ўзининг бутун кучини коммунизм қуришдан иборат улуғ ишга бағишлаяжагини айтди. (ТАСС).

МУСОБАҚА ҒОЛИБЛАРИГА ҚИЗИЛ БАЙРОҚЛАР ТОПШИРИЛДИ

Урта Осиё иқтисодий районн халқ хўжалиги кенгаши ва Узбекистон касаба союзлари совети Узбекистон корхоналари мусобақасининг биринчи квартал натижаларини қараб чиқди.

Фарғонадаги фуран бирикмалари химия заводи, «Ташавтомаш» заводи, Хўжаободдаги газ конторасн, Тошкент тўқимачилик комбинати коллективлари ғолиблар деб ҳисобланди. Узбекистон ССР Министрлар Совети ва Узбекистон касаба союзлари советининг кўчма Қизил байроқлари ва биринчи пул мукофотлари ана шу коллективларга берилди.

«Ташсельмаш» заводи, «Бухаранефтегаз» нефть конлари бошқармаси, Чирчиқ химия комбинати, Самарқанд суперфосфат заводи, Қувасой цемент комбинати, «Узбеквзрывпром», Тошкент вино заводи коллективларига Халқ хўжалиги кенгаши ва Узбекистон касаба союзлари советининг кўчма Қизил байроқлари ва биринчи пул мукофотлари топширилади.

Социалистик мусобақада юксак кўрсаткичларга эришган коллективларга ҳам ўн иккита иккинчи ва ўн бешта учинчи ўринлар берилди. (УзТАГ).

ИШЛАБ ЧИҚАРИШ БОШҚАРМАЛАРИ ГАЗЕТА ХОДИМЛАРИНИНГ ЙИҒИЛИШИ

Яқинда Тошкент қишлоқ область партия комитетида ишлаб чиқариш бошқармалари ҳузуридаги газета ходимларининг йиғилиши бўлди. Йиғилишда КПСС Марказий Комитети март Пленуми қарори асосида ташкил этилган янги газеталарнинг областимиз қишлоқ хўжалигини, айниқса унинг муҳим тармоғи бўлган пахтачиликни янада ривожлантириш, илғор тажрибаларни кенг ёйиш, идеология ишларини ҳаёт билан боғлаш соҳасида қилаётган ишлари ҳақида фикр олишув бўлди.

Қишлоқ область партия комитетининг биринчи секретари ўртоқ М. А. Абдураззоқов ана шу масалалар муносабати билан газета ходимлари олдида турган конкрет вазифалар ҳақида гапирди.

ЭКИШ ЖАБҲАСИДА

ОБЛАСТЬ БОШҚАРМАЛАРИДА ЧИГИТ ЭКИШНИНГ БОРИШИ ТЎҒРИСИДА 26 АПРЕЛГАЧА БЎЛГАН МАЪЛУМОТ

(Планга нисбатан процент ҳисобида)

Бошқармалар	Бир кунлик ўсиш	Ҳаммаси бўлиб	Шу жумладан: Квадрат-уялаб экиш	Шу жумладан: Аниқ миқдорда уруғ ташлайдиган сеялка билан экиш
1. Юқори Чирчиқ	—	102,4	64,4	—
2. Ўрта Чирчиқ	0,2	101,3	73,3	51,8
3. Калинин	—	100,3	69,1	7,2
4. Оққўрғон	2,1	99,7	92,4	88,3
5. Янгийўл	1,1	97,2	101,5	50,6
6. Бўка	1,6	86,9	83,4	59,9
7. Бекобод	2,0	68,0	46,6	6,5

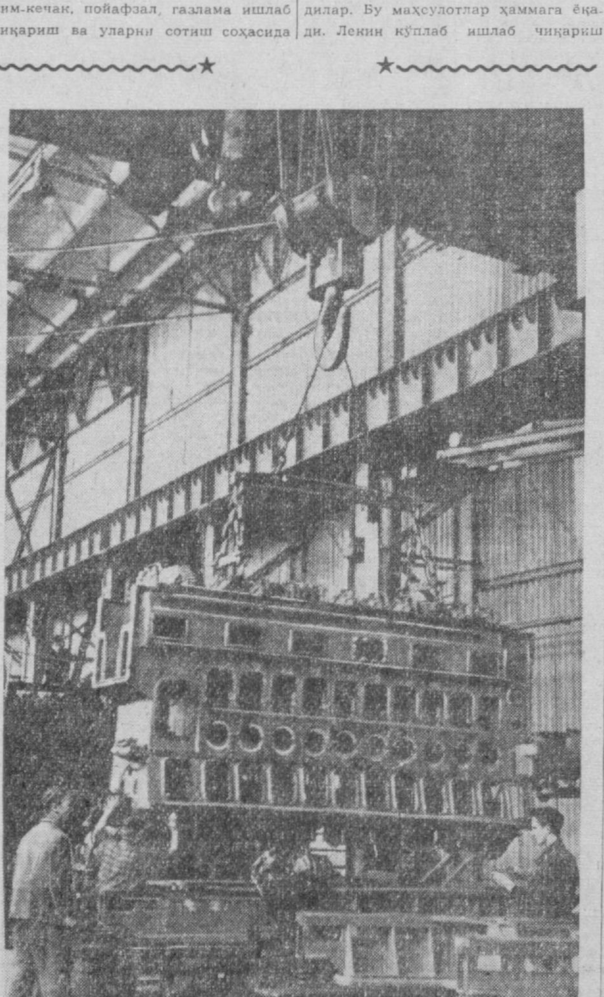

1 Май шарафига меҳнат вахтасида туриб ишлаётган Октябрь революцияси номли Тошкент тепловоз вагон-ремонт заводининг дизель цехи коллективи юқори меҳнат кўрсаткичларига эришмоқда. Суратда: тепловоз дизель блокини кўтариш пайти.

И. Глауберзон фотоси.

МЕҲНАТКАШЛАР ТАЛАБИ ТЎЛА ҚОНДИРИЛСИН

ЎЗБЕКИСТОН КП МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ ВА ЎЗБЕКИСТОН ССР МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ПАРТИЯ-ДАВЛАТ КОНТРОЛИ КОМИТЕТИДА

АҲОЛИГА КЎПРОҚ СИФАТЛИ ТОВАРЛАР ЕТКАЗИБ БЕРИЛСИН, САВДО МАДАНИЯТИ ОШИРИЛСИН

СССР Министрлар Совети ва Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг савдони яхшилаш тўғрисидаги қарорларини республика савдо ташкилотлари қандай бажармоқдалар? Енгил ва тўқимачилик саноати корхоналари аҳолини кенг истеъмол товарлари билан қандай таъминламоқдалар? Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика Министрлар Советининг Партия-давлат контроли комитети жамоатчилик вакилларининг иштирокида бу масалаларни батафсил кўриб чиқди.

Республика корхоналарининг коллективлари КПСС XXII съезди қарорларини амалга ошира бориб, кенг истеъмол товарлари ишлаб чиқаришнинг муттасил кўпайтирилишига, уларнинг турини кенгайтириш ва сифатини яхшилашга эришмоқдалар. Давлат ва кооператив савдосининг чакана товар обороти йил сайин ўсмоқда, шаҳарларда ва қишлоқларда магазинлар сони кўпаймоқда, савдонинг прогрессив формалари кенгроқ жорий қилинмоқда, янги ихтисослаштирилган магазинлар очилмоқда, савдо хизматининг маданияти ошмоқда.

Бироқ шу билан бир қаторда кийим-кечак, пойафзал, газлама ишлаб чиқариш ва уларни сотиш соҳасида текшириш вақтида бир қанча жиддий камчиликлар аниқланди. Кўпгина саноат корхоналари эскича ишламоқдалар, аҳолининг ошиб бораётган талабларини эътиборга олмаётирлар ва планни бажариш орқасидан қувиб, савдо ташкилотларининг талаблари ва харидорларнинг эҳтиёжларини ҳисобга олмаган ҳолда товар ишлаб чиқаришни давом эттирмоқдалар. Фабрикаларда эскирган фасон ва моделдаги товарлар ишлаб чиқариш давом эттирилмоқда, маҳсулотнинг янги турларини ўзлаштириш чўзиб юборилмоқда. Шу йилнинг уч ойи мобайнидагина республика савдо ташкилотлари Ўрта Осиё халқ хўжалиги кенгашига қарашли тикувчилик корхоналаридан қарийб олти миллион сўмлик хилма-хил маҳсулотларни кам олдилар. Бунинг асосий қисмини хотин-қизлар ва болаларнинг ёзлик кийимлари, сарафанлар, енгил шимлар ҳамда баҳор-ёзги ассортиментдаги бошқа товарлар ташкил қилади.

Кўпгина виставкаларда корхоналар кийим-кечак ва пойафзалнинг замонавий моделларини, чиройли ва ҳаммабоп газламаларни намойиш қиладилар. Бу маҳсулотлар ҳаммага ёқади. Лекин кўплаб ишлаб чиқариш вақтида бу аъло навли намуналар қўпол қилиб тайёрланади, уларнинг илгариги кўриниши ва сифати йўқолади, харидорларни қониқтирмайди.

«Совет маҳсулоти — аъло маҳсулот» деган шиор ҳали ҳам ҳар бир корхона ишининг қатъий принципи бўлиб қолгани йўқ. 1963 йилнинг биринчи кварталида 2-тикувчилик фабрикаси, Яланғоч тикувчилик фабрикаси, Орджоникидзе саноат комбинатининг ва бошқа бир қанча корхоналарнинг текширишдан ўтказилган маҳсулотидан 25 процентдан кўпроғи брак қилинди, сорти пасайтирилди ва тузатиш учун қайтариб юборилди. Мувофиқлаштирилган ассортиментнинг бузилиши ва сифатнинг пастлиги натижасида корхоналарнинг омборларида сотилмай ётган миллионларча сўмлик халқ истеъмоли товарлари тўпланиб қолди.

Партия-давлат контроли комитети Ўрта Осиё халқ хўжалиги кенгаши енгил, тўқимачилик ва трикотаж саноати бош бошқармалари эътиборини, шунингдек «Узглавбыт» эътиборини ҳукуматнинг халқ истеъмол товарлари ассортиментини кенгайтириш ва сифатини яхшилаш хусусидаги қарорларини улар қониқарсиз бажараётганликларига қаратди.

Партия-давлат контроли комитети Ўзбекистон ССР Савдо министрлиги ва «Ўзбекбирлашув» правлениеси эътиборини шунга қаратдики, савдо ташкилотлари аҳолининг у ёки бу товарларга талабини ҳали ҳам яхши ўрганмаётирлар. Бозор фондларининг ҳажми бу эҳтиёжни тўла қондириш имконини беради, товарлар запаси планда белгиланганидан анча кўп. Бироқ харидорнинг бу товарларга бўлган талаби кўпинча қондирилмай қолмоқда. Халқ истеъмоли товарлари юзасидан саноатга заказ бериш юзасидан белгиланган тартиб ва муддатлар қўпол равишда бузилмоқда. Товарларни ташиб келтиришни планлаштириш соҳасидаги жиддий хатолар оқибатида республиканинг айрим областларидаги чакана савдо тармоқларида бошқа областларнинг магазинларида кам топиладиган товарлар ортиқча юк бўлиб ётибди.

Кўпгина савдо ташкилотлари ассортимент, сифат ва ташқи кўриниши жиҳатидан заказ шартларини бузиб товар чиқараётган саноат корхоналарига актив таъсир кўрсатиш ҳуқуқларидан фойдаланмаётирлар. Республика Савдо министрлигининг бир қанча улгуржи базалари кўпинча келган маҳсулотнинг сифатини текширмаётир.

Республика Савдо министрлиги ва «Ўзбекбирлашув» правлениеси янги магазинлар қуриш, савдонинг прогрессив формаларини жорий қилиш юзасидан топшириқларни бажармаётирлар.

«Узторгодежда» Тошкент базасининг бошқарувчиси В. М. Гродницкий товарларни қабул қилиш ва текшириш юзасидан белгиланган тартибни қўпол равишда бузганлиги учун унга қаттиқ виговор эълон қилинди. Ўртоқ Гродницкий, агар камчиликлар яқин вақт ичида бартараф этилмаса, у вазифасидан четлаштирилади деб огоҳлантирилди.

Ўзбекистон ССР савдо министри А. А. Саримсоқов, «Ўзбекбирлашув» правлениесининг раиси Н. И. Супотницкий, Ўрта Осиё Халқ хўжалиги кенгаши тўқимачилик ва трикотаж саноати бош бошқармаси бошлиғи С. И. Комков, енгил саноат бош бошқармаси бошлиғи ўринбосари К. М. Мақсудов ва «Узглавбыт» бошлиғи В. Ф. Барабаш Партия-давлат контроли комиссиясини ишонтириб айтдиларки, улар кўрсатилган камчиликларни бартараф этиш юзасидан жуда қисқа муддат ичида амалий чораларни кўрадилар, аҳолининг ўсиб бораётган талабларини тўлароқ қондириш йўлида савдо ташкилотлари ва саноат корхоналари ишини қайта қурадилар.

МЕҲНАТКАШЛАРГА КЎПРОҚ САБЗАВОТ ЕТКАЗИБ БЕРИЛСИН

Меҳнаткашларни қишин-ёзин янги сабзавот, картошка ва жанубнинг сахий табиати етиштирадиган ҳамма нарсалар билан узлуксиз таъминлаш учун Ўзбекистонда ҳамма жойдагига қараганда ҳам кўпроқ шароит бор. Ўзбекистон тупроғидан моҳирлик билан фойдаланилса, ҳар қандай сабзавот, полиз экинлари ва бошқа экинларни етиштириш, баъзан йилига икки марта ҳосил олиш мумкин.

Шу йилнинг бошларида Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва республика Министрлар Совети «Тошкент шаҳри атрофи зонасидаги колхозлар ва совхозларда сабзавот, полиз экинлари ва картошка етиштиришни кўпайтириш тадбирлари тўғрисида» қарор қабул қилдилар. Яқинда Ўзбекистон КП Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Партия-давлат контроли комитети бу қарорнинг қандай бажарилаётганлигини текширди.

Республика пойтахти атрофи зонасидаги колхоз ва совхозларнинг меҳнаткашлари тошкентликларни сабзавот ва картошка, қовун-тарвуз билан етарли таъминламоқ учун кўп куч-ғайрат сарфламоқдалар. Сабзавотчилар ўртоқ Н. С. Хрушчевнинг «Йирик шаҳарлар ва саноат марказлари атрофида сут-сабзавотчилик хўжаликларини вужудга келтириш тўғрисида» КПСС Марказий Комитети Президиумига мактубини муҳокама қилганларидан кейин уларнинг фаолияти айниқса жонланиб кетди. Сабзавот, полиз экинлари, картошка учун экин майдонларини кенгайтириш тадбирлари амалга оширилмоқда. Ўтган йили Тошкент атрофи зонасидаги хўжаликлар давлатга сабзавот ва полиз экинлари сотиш планини муваффақиятли бажардилар.

Лекин, барибир шаҳарликларнинг сабзавотга бўлган эҳтиёжи тўла қондирилмаётир. Ўтган йили зона хўжаликлари картошка тайёрлаш планини бажармадилар. Асосий сабзавоткор бошқарма — Калинин ишлаб чиқариш бошқармасининг колхозларида сабзавотларнинг ҳосилдорлиги пландагидан анча паст бўлди. Масалан, сабзавоткор совхозлар ўтган йили ҳар гектаридан планда белгиланганидан 2-3 баравар кам ҳосил олдилар.

Сабзавотчиликка механизация ва экинларни ишлашнинг илғор методлари қандай фойда келтириши ҳаммага маълум. Лекин шаҳар атрофи зонасида бу масалаларга жуда кам эътибор берилмоқда, натижада меҳнат унумдорлиги жуда паст бўлиб, сабзавот ва картошканинг таннархи ҳали ҳам баланд бўлиб қолмоқда.

Кўпроқ сабзавот етиштириш учун янги майдонлар керак. Бироқ қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ва тайёрлаш Тошкент область бошқармаси, суғориш системалари область бошқармаси ва «Узсельхозтехника» бирлашмаси янги ва партов ерларни тайёрлаш планининг бажарилишини таъминламадилар. Суғориш системаси область бошқармасининг (бошлиғи И. А. Полвонов) оператив ишламагани натижасида пландаги 1400 гектар ўрнига фақат 60 гектар ер тайёрланди.

Тошкент қишлоқ область ижроия комитетининг ва ишлаб чиқариш бошқармаларининг айрим раҳбарлари бу йилги мавсумда сабзавотдан мўл ҳосил олиш ҳақида етарли ғамхўрлик қилмаётирлар. Хўжаликлар ҳали ҳам тупроққа маҳаллий ўғит солиш соҳасида орқада қолмоқдалар. Хўжаликлар ичида ва хўжаликлараро сабзавот ва картошка етиштириш бўйича ихтисослаштириш яхши жорий қилинмаётир, бу эса сабзавотчиликнинг прогрессив методларидан фойдаланишга халақит бермоқда. Кўпгина колхозлар ва совхозларнинг раҳбарлари хўжаликларни ўзлари етиштирган уруғлик билан таъминлаш ҳақида ўз вақтида ғамхўрлик қилмадилар, натижада айрим экинларнинг уруғлиги етишмай қолаётир.

Партия-давлат контроли комитети қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ва тайёрлаш Тошкент область бошқармасининг бошлиғи С. А. Бочкарев, Калинин ишлаб чиқариш бошқармасининг бошлиғи М. Убайдуллаева, Ўрта Чирчиқ ишлаб чиқариш бошқармасининг бошлиғи Т. Ортиқхўжаев, Юқори Чирчиқ ишлаб чиқариш бошқармасининг бошлиғи М. К. Қодировлардан Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг «Тошкент шаҳар атрофи зонасидаги колхоз ва совхозларда сабзавот, полиз экинлари ва картошка етиштиришни кўпайтириш тадбирлари тўғрисида»ги қарорининг сўзсиз бажарилиши учун таъсирли чоралар кўришни талаб қилди. Комитет Тошкент қишлоқ область ижроия комитети ҳамда қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ва тайёрлаш область бошқармаси зиммасига Ўзбекистон ССР Сув хўжалиги министрлиги билан биргаликда сабзавот ва картошка экиш учун янги ва партов ерларни тайёрлаш ва ўзлаштиришга боғлиқ масалаларни икки ҳафта муддат ичида ҳал этиш вазифасини юклади. Республика Қишлоқ хўжалик маҳсулотлари етиштириш ва тайёрлаш министрлигига (О. Х. Ҳакимов) «Узгипросельстрой» (В. А. Лебедев) билан биргаликда I майгача бўлган муддат ичида «Партия XXI съезди» сабзавотчилик совхозида теплицалар қурилишининг лойиҳа-смета ҳужжатларини таъминлаш масаласини кўриб чиқиш ва ҳал этиш, шунингдек алмашлаб экиладиган майдонларда сабзавот-полиз экинлари ҳамда картошкани жойлаштириш ва навбатлаб экиш схемасини кўриб чиқиш ва тасдиқлаш топширилди.

(ЎзТАГ).

Редактор М. ҚОРИЕВ.

«Қизил Ўзбекистон», «Правда Востока» ва «Ўзбекистони сурх» бирлашган нашриётининг босмахонаси, Тошкент шаҳри.
Р.08117 ИНДЕКС 64695 А. 1581.